

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

LINA PŠITULSKYTĖ

EMIGRACIJOS POVEIKIS LIETUVOS EKONOMIKAI
IR FINANSAMS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
doc. dr. Z. Gineitienė

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

EMIGRACIJOS POVEIKIS LIETUVOS EKONOMIKAI
IR FINANSAMS

Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas

Vadovė

_____ doc. dr. Z. Gineitienė
2014 04 _____

Recenzentas

2014 _____

Atliko

FRmis2-01 gr. stud.

_____ L. Pšitulskytė
2014 04 _____

VILNIUS, 2014

TURINYS

ĮVADAS	7
1. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1 Migracijos samprata ir rūšys	10
1.2 Migracijos reiškinį aiškinančios teorijos.....	13
1.3 Migracijos procesą lemiantys veiksniai	16
2. EMIGRACIJOS ĮTAKA ŠALIES EKONOMIKAI IR FINANSAMS	20
2.1 Emigracijos įtaka šalies gyventojų demografiniams rodikliams.....	20
2.2 Emigracijos įtaka darbo rinkai	21
2.3 Emigracijos įtaka šalies vartojimui	24
3. LIETUVOS GYVENTOJŲ TARPTAUTINĖS EMIGRACIJOS SITUACIJOS ANALIZĖ .	
.....	27
3.1 Emigracijos srauto Lietuvoje nustatymo metodika.....	28
3.2 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos dinamika 2004 – 2013 m.....	30
3.3 Lietuvos tarptautinę emigraciją skatinantys veiksniai	38
4. LIETUVOS GYVENTOJŲ TARPTAUTINĖS EMIGRACIJOS ĮTAKOS	
EKONOMINIAMS RODIKLIAMS IR FINANSAMS ANALIZĖ.....	45
4.1 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtakos ekonomikai tyrimo metodologija ...	45
4.2 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka demografiniams rodikliams.....	49
4.3 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka darbo rinkos rodikliams.....	53
4.4 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka šalies vartojimui	60
4.5 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka šalies finansams.....	65
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	71
LITERATŪRA	73
Anotacija.....	79
Annotation	80
Santrauka	81
Summary.....	82
PRIEDAI.....	83

PRIEDAI

1. PRIEDAS. Tarptautinės gyventojų migracijos Lietuvoje 2004 – 2013 m. dinamika	84
2. PRIEDAS. Imigracijos Lietuvoje ir grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių 2004 – 2012 m. dinamika	85
3. PRIEDAS. Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos Lietuvoje 2004 – 2013 m. dinamika	86
4. PRIEDAS. Emigrantų 2004 – 2012 m. dinamika pagal amžiaus grupes	87
5. PRIEDAS. Emigrantų 2004 – 2007 m. dinamika pagal išsilavinimą	88
6. PRIEDAS. Emigracijos dinamika 2004 – 2012 m. pagal tikslo šalis	89
7. PRIEDAS. Nedarbo lygio dinamika 2004 – 2013 m. Lietuvoje, tikslo šalyse ir bendrai ES	91
8. PRIEDAS. BVP dinamika 2004 – 2012 m. ES valstybėse ir JAV	92
9. PRIEDAS. Vidutinio minimalaus mėnesinio atlyginimo dinamika 2004 – 2013 m. ES valstybėse ir JAV	93
10. PRIEDAS. Gyventojų skaičiaus dinamika 2004 -2013 m.	94
11. PRIEDAS. Nedarbo, užimtumo ir darbo jėgos aktyvumo lygio dinamika 2004 – 2013 m.	95
12. PRIEDAS. EMIGRANTAI, pagal buvusį užimtumą ir darbovietės ekonominės veiklos rūšis 2008 – 2011 m.	96
13. PRIEDAS. Vidutinio bruto darbo užmokesčio dinamika 2004 – 2013 m. pagal veiklos rūšis	97
14. PRIEDAS. BVP ir privačių asmenų pervedimų dinamika 2004 – 2013 m.	98
15. PRIEDAS. SODROS pajamų ir išlaidų, nacionalinio biudžeto pajamų 2004 – 2012 m. dinamika	99

LENTELĖS

1. lentelė. Pagrindinės migracijos teorijos	14
2. lentelė. Asmeniniai tikslai ir prisitaikymo prie bendrųjų veiksnių strategijos	18
3 lentelė. Emigrantų piniginių pervedimų savybės	25
4 lentelė. Tarptautinės emigracijos priežastys 2004 – 2009 m.	40
5 lentelė. Koreliacijos koeficiento ryšio stiprumo charakteristika	48
6 lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka demografiniams rodikliams	51
7 lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų ir gyventojų, darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus	51
8 lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka darbo rinkos rodikliams	54
9 lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir šalies nedarbo, užimtumo lygio	55
10 lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka darbo užmokesčiui	59
11 lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka BVP ir emigrantų piniginiams pervedimams	61
12 lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir privačių asmenų pervedimų	62
13 lentelė. Emigrantų piniginių pervedimų įtaka šalies BVP	63
14 lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų piniginių pervedimų ir BVP	63
15 lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka nacionalinio biudžeto ir SODROS pajamoms, SODROS išlaidoms	67
16 lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir SODROS išlaidų	68

PAVEIKSLAI

1 pav. Migracijos samprata	11
2 pav. Veiksniai įtakojantys asmens apsisprendimą migruoti	17
3 pav. Emigracijos poveikis darbo rinkai	22
4 pav. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje 2004 – 2013 m.	32
5 pav. Imigracija Lietuvoje ir grįžę Lietuvos Respublikos piliečiai 2004 – 2012 m.	33
6 pav. Deklaruota ir nedeklaruota emigracija Lietuvoje 2004 – 2013 m.	34
7 pav. Emigrantai pagal amžiaus grupes 2004 – 2012 m.	35
8 pav. Emigrantai pagal išsilavinimą 2004 – 2007 m.	37
9 pav. Lietuvių emigrantų tikslo šalys 2004 – 2012 m.	38
10 pav. Nedarbo lygis 2004 – 2013 m. Lietuvoje, tikslo šalyse ir bendrai ES	41
11 pav. Vidutinis BVP 2004 – 2012 m. ES valstybėse ir JAV	42
12 pav. Vidutiniai minimalūs atlyginimai 2004 – 2013 m. ES valstybėse ir JAV	43
13 pav. Emigracijos poveikio Lietuvos ekonomikai ir finansams tyrimo modelis	46
14 pav. Lietuvos gyventojų skaičiaus dinamika 2004 – 2013 m.	50
15 pav. Gyventojų skaičiaus priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.	52
16 pav. Darbingo amžiaus gyventojų priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.	52
17 pav. 2004 – 2013 m. tarptautinė emigracija Lietuvoje, nedarbo, užimtumo ir darbo jėgos aktyvumo lygis	54
18 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.	55
19 pav. Užimtumo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.	56
20 pav. Užimti emigrantai pagal ekonominės veiklos rūšis 2008 – 2011 m.	57
21 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis LTL 2004 – 2013 m.	58
22 pav. BVP, privačių asmenų pervedimų ir emigrantų skaičiaus dinamika 2004 – 2013 m.	61
23 pav. Privačių asmenų pervedimų priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.	63
24 pav. BVP priklausomybė nuo emigrantų piniginių pervedimų 2004 – 2013 m.	64
25 pav. SODROS pajamos ir išlaidos, nacionalinio biudžeto pajamos ir emigrantų skaičius 2004 – 2012 m.	66
26 pav. SODROS išlaidų priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2012 m.	68

ĮVADAS

Gyventojų migracija yra toks pat senas reiškinys kaip ir pats žmonijos egzistavimas. Dar pirmąkart bendruomenėje žmonės nuolat klajojo ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos plotų, saugesnių gyvenviečių. Nors laikai pasikeitė, tačiau migracijos procesas išliko. Šiuolaikinė migracija keičia ne tik žmonių, bet kartu ir valstybių gyvenimus. Gyventojams migracija yra galimybė pagerinti savo gyvenimo sąlygas keičiant gyvenamąją ir darbo vietą, galimybė realizuoti savo potencialą, pažinti pasaulį ir skirtingas kultūras, valstybėms - imigracija naujos darbo jėgos šaltinis, demografinės situacijos kėlimas, emigracija sprendžia ir tuo pačiu kuria įvairias ekonomines, socialines ar demografines problemas.

Lietuvos gyventojų emigracija visuomenėje dažnai laikoma didžiausia nekarine grėsme valstybei: jos demografinė plėtra, ekonomikos augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui (Žvalionytė, Martinaitis, 2007). Lietuva vadinama „išsivaikščiojančia šalimi“, o gąsdinančias migracijos tendencijas stebintys mokslininkai mini „protų nutekėjimo“ sąvoką. Šalies gyventojų emigracijos problema analizuojama jau senai ir ji bus aktuali tol, kol vyks šis procesas, arba bent jau ženkliai sumažės emigracijos mastai. Intensyvus emigracijos procesas prasidėjęs Lietuvai atgavus nepriklausomybę tęsiasi iki šių dienų. Nuo 1989 m. vykusio Lietuvos gyventojų surašymo iki paskutinio surašymo 2011 m. gyventojų skaičius sumažėjo 17,18 proc. (631 tūkst. gyventojų). Vien tik 2010 m. savo išvykimą deklaravo 83,5 tūkst. gyventojų. Tai tik oficialios statistikos duomenys. Svarbu pabrėžti, jog dauguma Lietuvos gyventojų emigruoja nepranešdami savo išvykimo valstybinėms institucijoms ir jų išvykimas neatsispindi oficialioje statistikoje. Remiantis Europos Sąjungos statistikos biuro skaičiavimais Lietuvoje jau labai greitai nebeliks trijų milijonų gyventojų. Be to, tarp visų gyventojų po kelių dešimtmečių beveik kas trečias bus 65 metų ir vyresnis, o kas dešimtas – 80 metų ir vyresnis (Stankūnienė, 2011).

Kodėl taip masiškai lietuviai palieka savo šalį? Ekspertai akcentuoja, jog emigraciją pirmiausia lemia ekonominiai veiksniai: nevienodi ekonominio išsivystymo lygiai tarp Lietuvos ir tikslo šalių, gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio dydžio skirtumai, užimtumas ir nedarbo lygis šalyje, socialinės garantijos, tačiau svarbu ne tik ekonominiai migracijos motyvai. Jaunimą ir „protus“ palikti šalį skatina švietimo sistemos trūkumai, emigruojama siekiant įgyti geresnį išsilavinimą, naujų žinių, pasisemti tarptautinės patirties, mokslinių tyrimų ir karjeros galimybes.

Visi suvokia Lietuvos emigracijos priežastis ir mastus, tačiau kokias pasekmes gali sukelti šis procesas šalies ekonomikai ir finansams? Šalyje mažėjant gyventojų, potencialių mokesčių mokėtojų ir

vartotojų, mažėja surenkamos lėšos į valstybės biudžetą. Situaciją dar labiau komplikuoja tai, jog pirmiausia Lietuvą palieka jauni, darbingo amžiaus gyventojai, todėl ateityje tai atsilies ne tik demografiniams procesams (santuokos, gimstamumas, šeimų kūrimas) bet ir šalies ekonomikai. Besitęsiant emigracijai šalyje gali pradėti trūkti darbo jėgos, o ypač aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Darbo jėgos trūkumas mažina šalies ekonominį konkurencinį potencialą, stabdo šalies ekonominį augimą, daro neigiamą poveikį užsienio investicijų pritraukimui. Tačiau gausi lietuvių emigracija turi ir nemažai teigiamų pasekmių, kurios dažniausiai nėra taip akcentuojamos kaip neigiamos pasekmės. Be kultūrinių mainų, užsienio patirties įgijimo, migracija teikia ir ekonominę naudą: mažina socialinę įtampą darbo rinkoje ir visuomenėje, sudaro sąlygas kilti atskirų sektorių darbuotojų darbo užmokesčiui, papildo šalies rinką „piniginėmis injekcijomis“.

Tyrimo problema – kokią įtaką Lietuvos ekonomikai ir finansams daro emigracijos procesas?

Tyrimo objektas – emigracijos procesai Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti paskutinio dešimtmečio emigracijos procesus Lietuvoje ir nustatyti jų įtaką šalies ekonomikai ir finansams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti migracijos proceso teorinius aspektus, pagrindines migracijos procesą aiškinančias teorijas ir veiksnius lemiančius individo apsisprendimą migruoti.
2. Nustatyti emigracijos proceso įtaką šalies ekonomikai ir finansams.
3. Išanalizuoti 2004 – 2013 m. Lietuvoje vykstantį emigracijos procesą: įvertinti jo dinamiką, struktūrą, kryptis ir priežastis.
4. Atlikti rodiklių analizę ir nustatyti kokią įtaką Lietuvos ekonomikai ir finansams turi emigracijos procesas.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros ir statistinių duomenų lyginamoji analizė, koreliacinė regresinė statistinių duomenų analizė.

Tyrimo struktūra. Teorinėje dalyje, remiantis ekonominės tematikos knygomis, moksliniais straipsniais ir konferencijų medžiaga, išanalizuoti teoriniai migracijos proceso aspektai, pagrindinės teorijos aiškinančios šį procesą bei veiksniai lemiantys individo sprendimą migruoti. Numatytos emigracijos proceso pasekmės šalies ekonomikai ir finansams. Analitinėje - tiriamojoje darbo dalyje atlikta Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos proceso 2004 – 2013 m. analizė ir įvertinta Lietuvoje taikoma migracijos srauto nustatymo metodika, nustatyti jos trūkumai ir įtaka statistiniams duomenims. Analizės metu įvertinta emigracijos dinamika, struktūra nustatytos pagrindinės kryptys ir priežastys. Emigracijos ekonominės priežastys analizuojamos lyginant tikslo šalių ir Lietuvos ekonominius rodiklius. Remiantis teorinėje dalyje pateikta medžiaga tiriamojoje dalyje išsikelto hipotezės apie emigracijos įtaką šalies ekonomikai ir finansams. Iškelto hipotezės tikrinamos atliekant regresinę koreliacinę analizę. Analitinėje – tiriamojoje darbo dalyje naudojami oficialūs statistiniai

duomenys iš Europos Sąjungos statistikos biuro, Lietuvos Statistikos departamento, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Valstybinės mokesčių inspekcijos, taip pat įvairių tyrimų ir apklausų metu gauti duomenys.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas. Teorinėje darbo dalyje atlikta mokslinių literatūros šaltinių analizė leido objektyviai ir aiškiai perteikti migracijos proceso teorinius aspektus. Analitinėje – tiriamojoje magistro darbo dalyje pasirinktas analizės laikotarpis leido gauti naujausius Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos apimčių, sudėties ir priežasčių rezultatus. Nustatytas paskutinio dešimtmečio emigracijos proceso poveikis Lietuvos ekonomikai ir finansams. Tyrimo metu pateikiami nauji pastebėjimai ir rekomendacijos analizuojama tema.

1. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

Migracijos procesas nėra naujas reiškinys. Žmonija nuo seniausių laikų nepasižymėjo sėslumu. Dar pirmykštėje bendruomenėje žmonės migruodavo dėl įvairių aplinkos veiksnių: dėl klimato sąlygų, derlingesnių žemių, saugesnių gyvenviečių ar ieškodami naujų medžioklės plotų. Šiuolaikinę migraciją sąlygoja jau ne aplinkos veiksniai, o ekonominiai, politiniai, socialiniai ar net asmeniniai veiksniai. Bet pačios migracijos esmė liko nepakitusi: žmonės migruoja, nes dabartinės gyvenimo sąlygos jų netenkina.

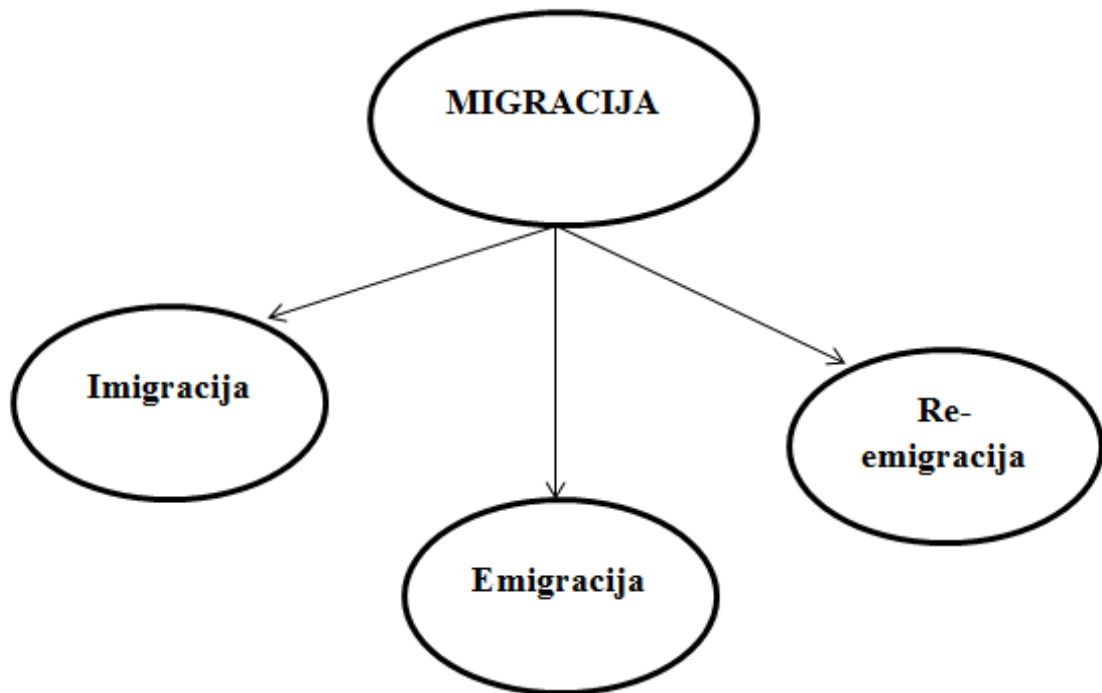
Tarptautinės migracijos pradžia laikomas didžiųjų geografinių atradimų laikotarpis (XIV-XV a.). Naujų žemių atradimas leido europiečiams migruoti į Naująjį pasaulį. Migracijos pradžioje didžiąją migrantų dalį sudarė vergai, tačiau nuo XIX a. pr. prasidėjo didžioji migracija žmonijos istorijoje: į abu Amerikos žemynus atvyko 75 mln. migrantų (Prakapienė, 2007).

Šiame darbo skyriuje remiantis perfrazavimo, citavimo, interpretavimo metodais perteikiama knygų, mokslinių straipsnių, rekomendacijų medžiaga apie migracijos proceso teorinius aspektus: migracijos proceso samprata ir rūšys, pagrindinės migracijos procesą aiškinančios teorijos ir veiksniai lemiantys gyventojų apsisprendimą migruoti.

1.1 Migracijos samprata ir rūšys

Šiuolaikiniame pasaulyje migracija yra sudėtingas, sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas procesas. Sąvoka **migracija** (lot. *migratio* – kėlimasis, kraustymasis) apibūdinama kaip gyventojų kėlimasis arba perkėlimas gyventi iš vienos vietovės į kitą tam tikram laikotarpiui. Migracija vyksta, kai persikeliant yra kertamos administracinės tam tikrų teritorijų (miestų, rajonų, valstybių) sienos (Kasnauskienė, 2006). Migracija – tai bendro pobūdžio terminas, kuris naudojamas norint apibūdinti gyventojų išvykimą iš šalies (emigracija) ir atvykimą į ją (imigracija). Be jau minėtų migracijos procesą apibūdinančių terminų reiktų įtraukti ir terminą reemigracija – grįžimas į tėvynę iš emigracijos. Nors dauguma šaltinių aprašo migraciją kaip vienpusį eismą (išvykimas ir atvykimas), tačiau šiuolaikiniame pasaulyje, kai vyrauja laisvas asmenų judėjimas, lengvas susisiekimasis tarp

valstybių, ryškėja migracija kaip dvipusis veiksmas: emigrantas gali sugrįžti į tėvynę ir net pakartotinai emigruoti. Migracijos samprata vaizduojama 1 paveiksle.

1. pav. Migracijos samprata

Migrantais įprasta vadinti žmones, kurie keičia vieną savo gyvenamąją vietą į kitą arba iš vieno didelio geografinio vieneto persikelia į kitą (Kasnauskienė, 2006). Jeigu pirmą kartą visuomenėje žmogus persikeltų iš vienos stovyklavietės į kitą, ieškodamas naujų medžioklės plotų jį būtų galima vadinti migrantu, tačiau šiuolaikinėje visuomenėje susiduriama su šios sąvokos vartojimo sunkumais ir neapibrėžtumu.

Per pastaruosius keletą dešimtmečių technologijų, komunikacijų progresas ir nevaržomas judėjimas tarp valstybių labai išplėtė gyventojų migracijos galimybes. Todėl migranto sąvoka reikalauja tam tikro patikslinimo. Šiuolaikinėje visuomenėje migrantu vertėtų laikyti asmenį atsižvelgiant ne tik į persikėlimo procesą, bet ir į laiko kriterijų: *migrantas* – asmuo, persikeliantis gyventi iš vienos vietovės į kitą ilgam laikotarpiui arba visam laikui. Tačiau remiantis šiuo migrantu apibrėžimu kartais yra sunku apibrėžti kada persikėlimai laikomi ilgalaikiais, o kada trumpalaikiais. Jungtinių Tautų organizacija, siekdama paskatinti šalis taikyti vienodą migranto apibrėžimą, pasiūlė migrantais laikyti asmenis išvykusius ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui gyventi šalyje, kuri prieš tai nebuvo nuolatinė gyvenamoji vieta (1998). Lietuvoje migranto sąvoka remiantis Jungtinių

Tautų rekomendacijomis patikslinta 2008 m. patvirtinus Ekonominės migracijos procesų ir užsienio lietuvių būklės stebėsenos, analizės ir prognozavimo tvarkos aprašą. Pagal šį aprašą, *migrantas* – tai asmuo, persikėlęs gyventi į kitą valstybę laikotarpiui, kuris yra arba, tikėtina, bus ne trumpesnis kaip 12 mėnesių.

Nors, remiantis anksčiau minėtu apibrėžimu, turime sąlyginai aiškiai apibrėžtą migranto terminą, abejonių dėl sąvokos vartojimo kyla ir toliau. Kada asmenį vadinti migrantu, o kada svečiu? Pavyzdžiui, Lietuvos universiteto studentas, vykstantis studijuoti vieneriems metams į užsienio šalį, yra migrantas ar tiesiog svečias? Ar lietuvis vykstantis dirbti į Airijos gamyklą keleriems metams tam, kad sugrįžęs į Lietuvą galėtų nusipirkti nuosavą būstą, yra migrantas ar ne? Problema iškyla, nes migracijos samprata plačiąja prasme apima ne tik tiesioginį persikėlimą laiko atžvilgiu, bet ir žmogaus mąstyseną, supratimą. Pavyzdžiui, Lietuvos mokslininkas, persikėlęs į kitą šalį keleriems metams dalyvauti projekte, nelaiko savęs migrantu, nes pasibaigus projektui jis ketina grįžti į Lietuvą. Ir priešingai, šeima, kuri persikėlė nuolat gyventi į Didžiąją Britaniją, bet po kelerių mėnesių grįžo atgal į Lietuvą, nes ten nepavyko įsitvirtinti, laikė save migrantais, nes ketino Didžiojoje Britanijoje apsigyventi visam laikui (Kasnauskienė, 2006).

Migracijos procesas, atsižvelgianti į įvairius veiksnius, yra klasifikuojamas. Apibendrinus literatūroje pateikiamą medžiagą galime išskirti šiuos veiksnius, pagal kuriuose galime klasifikuoti migracijos procesą: pagal teritoriją, kryptį, trukmę, pasirinkimo laisvę, teisinį statusą. Apie kiekvieną iš jų aptarsime plačiau.

Remiantis teritoriniu požymiu išskiriamos dvi migracijos rūšys: *vidinė* ir *tarptautinė* (kai kuriose šaltiniuose dar vadinama *išorine*). Vidinė migracija vyksta vienos valstybės ribose ir daro įtaką teritoriniam gyventojų išdėstymui šalies viduje. Pavyzdžiui, gyventojų migracija iš vieno miesto į kitą arba iš kaimo į didmiestį. Tarptautinė migracija vyksta, kai persikeliamas iš vienos valstybės į kitą (Prakapienė, 2007). Tarptautinė skirtingai nei vidinė migracija lemia gyventojų skaičių šalyje. Išvykstant iš šalies gyventojų skaičius šalyje mažėja, atvykstant į naują šalį – gyventojų skaičius didėja.

Pagal krypties kriterijų migracija skirstoma į emigraciją ir imigraciją. Išvykimas iš šalies vadinamas *emigracija*, atvykimas gyventi iš kitos šalies – *imigracija*. Kartais, kalbant apie gyventojų persikėlimus, vartojamas terminas *repatriacija* - tai prievarta perkeltų karo ir civilių belaisvių, pabėgėlių sugrįžimas į tėvynę, ir *reemigracija* - sugrįžimas anksčiau išvykusių emigrantų į šalį (Sipavičienė, 2006).

Migracija trukmės atžvilgiu išskiriama į tris rūšis: *trumpalaikė*, *sezoninė* ir *ilgalaikė* (kai kuriose šaltiniuose dar vadinama *negrįžtama*). Trumpalaikė migracija, kai išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į anksčiau gyventą vietą, t.y. naujojoje vietoje apsigyvenama laikinai, kai tikslas yra pailsėti, mokytis, gydytis, darbo reikalai ar pan. Trumpalaikės migracijos trukmė tiksliai neapibrėžta. Ji gali

trukti nuo keleto dienų iki metų ir daugiau. Sezoninė migracija - kai dėl darbo jėgos paklausos skirtumų skirtingu metų laiku žmonės migruoja įsidarbindami ten, kur tuo metu yra didžiausia darbo jėgos paklausa, pavyzdžiui, vasaros sezonu išvykstama padirbėti į kurortinius miestus šalia jūros, žiemos sezonu – į kalnus, slidinėjimo kurortus. Ilgalaikė migracija - kai išvykęs žmogus daugiau jau negrįžta arba bent jau planuoja nebegrįžti į ankstesnę gyvenamąją vietą, o įsikuria naujoje vietoje visam laikui (Prakapienė, 2007).

Pagal pasirinkimo laisvę migracija gali būti *savanoriška* arba *priverstinė*. Savanoriška migracija, kai asmens persikėlimui nevartojama prievarta. Žmonės migruoja ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų, darbo, asmeninės laisvės ir pan. Priverstinė migraciją susijusios su prievartos panaudojimu, kai asmuo neturi kito pasirinkimo kaip palikti gyvenamąją vietą, pvz.: dėl karo, stichinių nelaimių, ekonominių, religinių, socialinių priežasčių, prekyba žmonėmis (Prakapienė, 2007).

Teisiniu požiūriu migracija skirstoma į *legalią* ir *nelegalią*. Legali – kai vyksta pagal valstybės nustatytą tvarką, nelegali - kai asmuo atvykdamas į šalį ir/arba joje gyvendamas ir/arba dirbdamas pažeidžia tos šalies teisės normas (Barcevičius et al., 2008). Vykstant nelegaliai migracijai oficialioji statistika neatspindi realaus migravusių asmenų skaičiaus.

1.2 Migracijos reiškinį aiškinančios teorijos

Migracijos teorijos aiškina kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenimo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos. Priežastis, dėl kurių žmonės nusprendžia migruoti, pradėtos analizuoti dar XIX a. 1885 m. *Ernestas Džordžas Ravenšteinas* (Ernest George Ravenstein) savo darbuose pirmasis pradėjo analizuoti migracijos procesą. Remdamasis 1881 m. Anglijos ir Velso gyventojų surašymo duomenimis, jis pasiūlė migracijos priežastimi laikyti daugumos žmonių veržimąsi siekti geresnių materialinių sąlygų. Anot jo, ekonominiai motyvai yra svarbiausias migraciją lemiantis veiksnys. Šis E. D. Ravenšteino teiginys turėjo įtakos vėlesnėms migracijos teorijoms (Kasnauskienė, 2006).

Vientisos migracijos teorijos, kuri paaiškintų migracijos prigimtį, veiksnius, srautų susiformavimą nėra. Įvairios teorijos aiškina migracijos proceso atskirus aspektus. Nors didžioji dalis migracijos teorijų remiasi ekonominiais motyvais, tačiau pastaruoju metu įvairuojant migracijai, plečiasi ir migracijos procesus aiškinančių teorijų ribos. Šiai dienai migracijos procesas aiškinamas remiantis ne tik ekonominiais veiksniais, bet ir socialiniais, psichologiniais ar net ekologiniais. Tai praplečia migracijos supratimą, galimybes išsiaiškinti specifinių migracijos tipų prigimtį, procesą,

pasekmes. Mokslinėje literatūroje minima nemažai skirtingų migracijos teorijų, tačiau pagrindines galime išskirti 1 lentelėje pateiktas teorijas. Apie kiekvieną teoriją aptarsime plačiau.

1. lentelė. Pagrindinės migracijos teorijos

TEORIJA	APIBŪDINIMAS
Neoklasikinė ekonomikos teorija	Migraciją veikia stūmos ir traukos jėgos. Pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys - darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose. Migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse.
Naujoji migracijos ekonomikos teorija	Emigracija - tai šeimos (ar individo) strategija diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuoti riziką bei išvengti kreditavimo barjerų.
Dviejų darbo rinkų teorija	Valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: vietiniams gyventojams skirta darbų rinka, suteikianti aukštas pajamas ir pavojingų, mažai apmokamų darbų, kuriuos paprastai užima imigrantai, rinka.
Migracijos tinklo teorija	Emigracija – save generuojantis veiksnys. Emigrantai suteikia informaciją apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes kitiems.
Migracijos sistemų teorija	Emigracija – makro ir mikro struktūrų dviejose teritorijose sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi instituciniai veiksniai, mikro struktūros – pačių emigrantų įsitikinimai, patirtys, tinklai.
Pasaulio sistemų teorija	Emigraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą.

Šaltinis: Čiarnienė R., Kumpikaitė V., Taraškevičius A., 2009, p. 554

Pirmoji *neoklasikinė migracijos teorija* siejama su „ekonominio vystymosi esant neribotai darbo jėgos pasiūlai“ modeliu, kuriame migracija yra vienas svarbiausių šalies vystymąsi lemiančių veiksnių. Pagrindinis makroekonominis emigracijos veiksnys - skirtumas tarp darbo pasiūlos ir paklausos kilmės ir tikslo šalyse (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009). Kitaip tariant, migracijos procesą lemia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgų sąveika. Pagrindiniai makroekonominiai migracijos veiksniai šioje sampratoje yra darbo užmokesčio ir darbo jėgos pasiūlos bei paklausos skirtumai tarptautinėje rinkoje, lemiantys darbo jėgos judėjimą iš žemesnio darbo užmokesčio, perpildytų darbo jėgos rinkų į aukštesnės paklausos ir aukštesnio darbo užmokesčio rinkas (Motieka et al., 2006). Mikro lygmenyje dėmesys yra telkiamas į individualų migrantą, kuris veikia kaip racionalus veikėjas ir sprendžia migruoti ar ne, apsvaustę migracijos kaštus ir naudą. Migruojama tada, kai esami ekonominiai ir darbo rinkos kaštai viršija gaunamą naudą. Svarbiausi emigracijos kaštai: paliekama sava aplinka, sutrūkinėja socialiniai ryšiai, susilpnėja šeimos ryšiai, tenka prisitaikyti nepažįstamoje aplinkoje, sudėtingas persikėlimo, leidimo dirbti įgijimo procesas. Tuo tarpu migracijos nauda: didesnis atlyginimas, pripažinimas, galimybė dirbti pagal savo kvalifikaciją, tarptautinė patirtis (Barcevičius et al., 2008).

Remiantis neoklasikinės migracijos modeliu buvo išvystyta *naujoji migracijos ekonomikos teorija*. Šios teorijos pagrindas yra darbo užmokesčio skirtumai tarp šalių, tačiau skirtingai nuo pirmosios teorijos sprendimą dėl emigravimo priima ne atskiras individas, o bendrai šeima. Migracija

– tai šeimos strategija, kuri užtikrina visos šeimos gerovę. Įvairūs veiksniai gali lemti nedarbą, pajamų sumažėjimą. Dalį darbo jėgos potencialo perkeliant į užsienio darbo rinką, gaunamas papildomas pajamų šaltinis, kuris, esant palankioms sąlygoms, sustiprina šeimos ekonominę situaciją (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007). Dėl šių priežasčių įvairiais būdais stengiamasi bent vienam šeimos nariui išvykti į kitą šalį. Net jei išvykimas žymiai ir nepadidina pajamų, tačiau leidžia palaikyti šeimos ekonominį stabilumą šalyje vyraujant nedarbui ar ekonominiam sunkmečiui.

Dviejų darbo rinkų teorija teigia, kad valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji – prestižinė, suteikianti aukštas pajamas, išsilavinusiems vietiniams gyventojams; antroji – mažai apmokamų, nekvalifikuotų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006). Tokias darbo vietas užima imigrantai, kuriems toks darbas yra patrauklesnis, nei darbas kilmės šalyje. Nepaisant to, kad dviejų darbo rinkų teorija pateikia bendruosius tarptautinės emigracijos priežasčių paaiškinimus, ši teorija turi trūkumų: teorija atmeta „stūmos“ veiksnius ir neatskleidžia realaus vaizdo, neįvertina pavienių asmenų apsisprendimą migruoti, nepriklausomai nuo šalies darbo rinkos situacijos, nepaaiškina skirtingų emigracijos tempų (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009).

Pasaulio sistemų teorija teigia, kad migracija yra gyventojų judėjimas iš periferinių valstybių į centrą. Periferija laikomi besivysiantys regionai, centrais – išsivysčiusios valstybės. „Centre“ stipresnė ekonomika, gimsta moksliniai išradimai, „centras“ gyventojus iš „periferijos“ traukia kultūrinio gyvenimu, tvirta ekonomika ir patrauklesnėmis perspektyvomis. Ši teorija gerai paaiškina mokslininkų ir tyrėjų emigraciją, o platesne prasme – ir aukštą kvalifikaciją turinčių darbuotojų išvykimą dirbti į užsienį (daugelyje šaltinių šis procesas vadinamas „protų nutekėjimas“). Kaip rodo emigravusių mokslininkų, sugrįžusių į Lietuvą trumpalaikiams vizitams, apklausos rezultatai, postūmį išvykti duoda noras užsiimti moksline veikla pasirinktoje srityje, susipažinti su mokslo tendencijomis pasaulyje, pasisemti tarptautinės patirties, dirbti pagal specialybę (Barcevičius et al., 2008).

Pagal **migracijos tinklo teoriją** (kai kuriuose šaltiniuose ši teorija dar vadinama **socialinio tinklo**) migruojama ten, kur jau yra susikūręs socialinis tinklas. Esami emigrantai suteikia informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, pateikia savo patirtį. Tinklai – tai pagrindinis veiksnys, dėl kurio emigracija yra save skatinantis veiksnys. Jie turi tendenciją augti, kadangi kiekvieno individo persikėlimas yra kaip informacijos šaltinis tiems, kurie kol kas nemigruoja, tačiau kartu yra ir naujų migracijos srautų priežastis (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009). Šie tinklai palengvina migracijos procesą, sumažina išlaidas, riziką, padeda psichologiškai. Socialinių tinklų plėtra gali būti viena iš priežasčių, paaiškinančių migraciją, nepaisant ją sukėlusios priežasties.

Migracijos sistemų teorija. Šios teorijos požiūriu migracija aiškinama kaip makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi – instituciniai veiksniai, o mikro struktūros tai pačių migrantų įsitikinimai, patirtys ir tinklai. Šie du lygmenys jungiasi įvairiais

tarpiniais mechanizmais (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009). Ši teorija pripažįsta, kad kartais sunku atskirti mikro ir makro lygmenis ir įvardyti jų sąveiką, dažnai sąveika persidengia viena su kita.

Aukščiau išvardintos teorijos yra pagrindinės, tačiau įvairiuose literatūros šaltiniuose galima aptikti ir daugiau teorijų: ekologinė, istorinės atminties, institucinė ir kt. teorijos. Reikia pabrėžti, kad vientisos migracijos teorijos nėra sukurta, tačiau atskiros teorijos aiškina migracijos priežastingumą dalimis, akcentuojant vieną arba kitą aspektą.

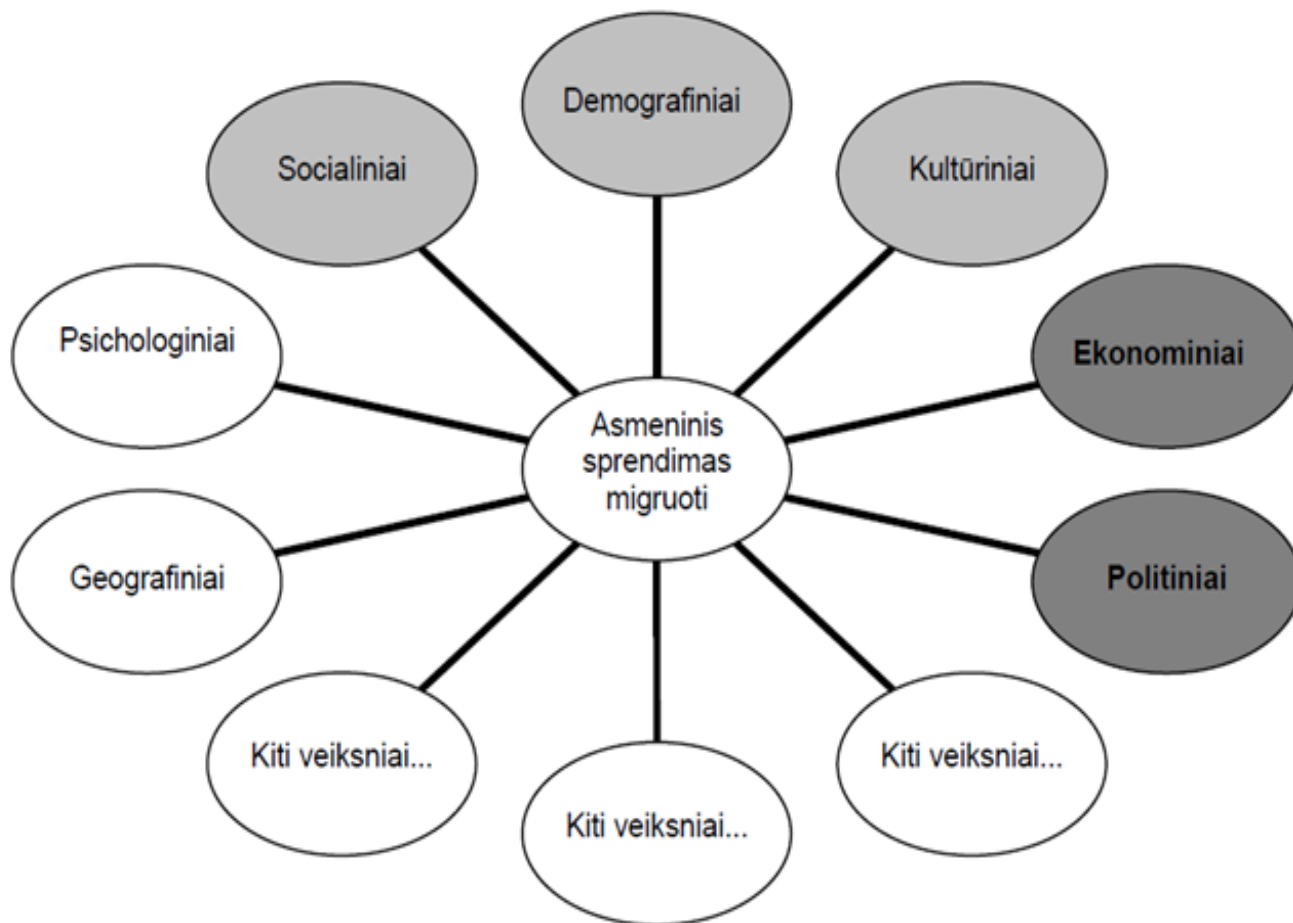
1.3 Migracijos procesą lemiantys veiksniai

Nors bendros teorijos aiškinančios migracijos priežastis nėra, o atskiros teorijos aiškina atskirus migracijos aspektus, bendrai nustatyti migracijos priežastis yra sudėtinga. Pats migracijos procesas susideda iš pavienių individų sprendimo. Kiekvienas žmogus individualiai vertina ne tik gaunamą pasitenkinimą, bet ir nepasitenkinimo sąlygas, kurios skatina priimti sprendimą veikti ar ne. Todėl, kad skirtingai yra vertinamos vienodos išorinės aplinkybės, neįmanoma identifikuoti ir nustatyti baigtinio migracijos priežasčių sąrašo, kaip ir neįmanoma nustatyti dėsningumo, kokioms išorinėms sąlygoms esant žmogus priims sprendimą migruoti (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006). Pavyzdžiui, šalyje vyraujant nedarbui vieni emigruoja, kiti ieško alternatyvių sprendimų: užsiima žemės ūkiu, keičia darbo specifiką ir pan. Darbuotojams sumažinus atlyginimus vieni pasirenka emigraciją ir dirba nekvalifikuotą darbą užsienyje, kiti ieško papildomų pajamų šaltinių, tačiau neketina emigruoti. Vieni migruoja su tikslu pagerinti finansinę padėtį, tobulėti profesinėje srityje, pasisemti naujų idėjų ar žinių, kiti – pakeisti gyvenimo būdą, pažinti pasaulį.

Remiantis migracijos teorijomis, galima išskirti šiuos pagrindinius veiksnius darančius įtaką gyventojų apsisprendimui migruoti (žr. 2 pav.):

- **demografiniai** (santuokos, ištuokos),
- **kultūriniai** (nepriimtinos tradicijos),
- **ekonominiai** (didelis nedarbas, maži atlyginimai, lėtas ekonomikos augimas, skurdas, prekių deficitas),
- **politiniai** (politiniai neramumai, politinė santvarka, rinkimų rezultatai, migracijos politikos liberalizavimas, karas, streikai, korupcija),
- **geografiniai** (klimato sąlygos, užterštumas),
- **psichologiniai** (represijos, netolerancija),
- **socialiniai** (silpna švietimo sistema ir jos trūkumai, mažos socialinės garantijos, šeimų

susijungimas) ir kiti veiksniai (asmeniniai, šeimyniniai, ekologiniai).

2. pav. Veiksniai įtakoiantys asmens apsisprendimą migruoti

Šaltinis: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 9

Tik dalis minėtų veiksnių, darančių įtaką migracijos sprendimams, yra valdžios kompetencijos ribose ar gali būti paveikūs valdžios sprendimams, kaip ekonominiai ir politiniai, dalinai socialiniai, demografiniai ir kultūriniai, tačiau šie veiksniai turi didžiausią įtaką emigracijos dydžiui, ypač ekonominiai. Dauguma autorių, tarp jų ir R. Čiarnienė teigia, kad didžiausią įtaką darbo jėgos migracijai daro ekonominiai veiksniai. Teoriškai asmuo emigruos, jei nauda viršys kaštus. Investicijos į migraciją – tai persikėlimo kaštai, psichologiniai išsiskyrimo su artimaisiais ir gimtine kaštai, pensijos praradimas. Didelę įtaką migracijai daro darbo rinkos galimybės ir darbo užmokesčių skirtumai įvairiose šalyse (2009). Todėl valstybė, siekianti sumažinti emigracijos procesus šalyje, turėtų sutelkti dėmesį į ekonominius veiksniai, kurie turi didžiausią įtaką emigracijos sprendimui, ir imtis priemonių šios įtakos sferos mažinimui: siekti sumažinti nedarbą, skatinti ekonomikos augimą, gerinti socialinę apsaugą, sukurti sąlygas atlyginimų didėjimui ir kt.

Nagrinėjant, kaip bendrieji veiksniai veikia konkrečius asmenis, migracijos priežastims aiškinti

naudojamos asmeninės strategijos. Asmeninės strategijos - tai atskiri pavyzdžiai, kokius prisitaikymo sprendimus asmenys priima vertindami visiems bendrus – ekonominius, politinius, kultūrinius ir kt., tačiau juos individualiai veikiančius, veiksnius (Čiarnienė et al, 2009). Apibendrinti asmeninių tikslų ir prisitaikymo prie bendrųjų veiksnų strategijų pavyzdžiai pateikti 2 lentelėje.

2. lentelė. Asmeniniai tikslai ir prisitaikymo prie bendrųjų veiksnų strategijos

STRATEGIJA	STRATEGIJOS PAAIŠKINIMAS
Kapitalo sutelkimas stabiliai adaptacijai rinkos ekonomikos sąlygomis	Emigrantai siekia sukaupti kapitalo verslui pradėti ar kitoms svarbioms išlaidoms. Būsto įsigijimas įvardijamas kaip vienas iš trumpalaikės ar vidutinio laikotarpio migracijos tikslų.
„Naujo starto strategija“	Galimybė pakeisti socialinę, ekonominę aplinką, pradėti gyvenimą „iš naujo“.
Pragyvenimo šaltinio senatvei užsitikrinimas	Nepasitinkint socialinio draudimo sistema arba prognozuojant mažas išmokas, vidutinio amžiaus žmonės išvažiuoja užsitikrinti stabilų pragyvenimo šaltinį išėjus į pensiją.
Sprendimas emigruoti ir diversifikuoti pajamas	Mažėjant pajamoms iš tam tikros veiklos migrantai siekia gauti daugiau pajamų iš kitų šaltinių ir taip apsaugoti nuo pajamų mažėjimo.
Geresnio išsilavinimo strategija	Švietimo paslaugų rinka nesugeba konkuruoti dėl dalies potencialių studentų ar mokslo darbuotojų, todėl jie emigruoja siekti geresnio išsilavinimo arba mokslinės veiklos.
Santykinės gerovės padidinimo strategija	Migrantų tikslai yra pagerinti ne absoliutų, bet santykinį gerovės lygį bendruomenėje. Todėl bendras gerovės augimas gali nesumažinti motyvacijos migruoti.
Igūdžių išnaudojimo ir karjeros strategija	Migracija siekiant pasinaudoti priimančios valstybės darbo rinkos teikiamomis galimybėmis
Šeimos susijungimo strategija	Migracija siekiant gyventi kartu su šeima arba artimaisiais

Šaltinis: Čiarnienė, Kumpikaitė, Taraškevičius, 2009, p. 555

Remiantis įvairiais tyrimais ir stebint emigracijos procesus Lietuvoje pastebėti įvairūs migracijos modeliai ir strategijos. Galima išskirti šias pagrindines Lietuvai būdingas emigracijos strategijas: *kapitalo sutelkimo, darbo, mokslo, protų nutekėjimo ir šeimų susijungimo* strategijos.

Kapitalo sutelkimo strategija - gyventojai emigruoja ne visam laikui, o tam tikrai laikotarpiui, per kurį galėtų uždirbti pakankamai pinigų naujam verslui pradėti ar nuosavam būstui įsigyti. Šiai kategorijai taip pat galėtume priskirti asmenis, kurie krizės laikotarpiu neteko darbų ir išvyko svetur užsidirbti pinigų savo finansiniams įsipareigojimams padengti.

Darbo emigracija - 1990 m. vyravusi atsitiktinė trumpalaikė darbo paieška užsienyje ar komercinė emigracija verslo reikalais, virto gerai organizuota ilgalaikės migracijos strategija. Anksčiau vyravęs nelegalus darbas užsienyje įgavo legalų pobūdį. Didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, karjeros galimybės, geresni atlyginimai ir socialinės garantijos užsienyje skatina

emigruoti. Emigruoja ne tik pigi darbo jėga, bet ir aukštos kvalifikacijos darbo jėga bei specialistai (Čiarnienė et al, 2009).

Mokslo emigracija. Pirminiame etape mokslo migracija vaidino patekimo į užsienį kanalo vaidmenį. Tačiau pastaruoju metu mokslo migracija pradeda atlikti savo tiesioginę funkciją ir tampa žinių ar profesijos siekimo strategija (Sipavičienė, 2006). Kasmet tūkstančiai Lietuvos studentų ir mokslininkų išvyksta pagal įvairias mainų programas gilinti savo žinias ir tobulėti.

Pastarųjų metų **protų nutekėjimo** mastas išties didelis. Atskirų krypčių aukščiausios kvalifikacijos darbo jėga tiesiog „išplaunama“ iš Lietuvos (pvz., medikai, inžinieriai, informatikos specialistai). Tačiau mažėja vadinamojo „protų švaistymo“ atvejų, kai specialistai užsienyje dirba nekvalifikuotus darbus ir ne pagal specialybę (Sipavičienė, 2006).

Remiantis **šeimų susijungimo** strategija lietuviai emigruoja, nes dalis artimųjų jau yra emigravę ir sėkmingai įsikūrę užsienyje. Prie pirmųjų emigrantų, įsikūrusių užsienyje, prisijungia jų šeimos nariai, o neretai ir kiti giminės bei draugai.

2. EMIGRACIJOS ĮTAKA ŠALIES EKONOMIKAI IR FINANSAMS

Emigracijos procese įžvelgiamos tiek neigiamos, tiek teigiamos reiškinio pasekmės, tačiau šias pasekmes įvertinti yra ganėtinai sudėtinga. Kiekvienos šalies atveju emigracijos procesas daro skirtingą poveikį ir norint įvertinti pasekmes reikia kiekvienu atveju įvertinti tam tikrus faktorius. Pavyzdžiui, didelėms ir turtingoms šalims emigracija nesukelia didelių socialinių ar ekonominių problemų. Dažniausiai emigracijos srautai iš ekonomiškai stiprių valstybių yra itin maži, kad turėtų įtakos ekonomikai, tokios šalys dažniausiai susiduria ne su emigracijos problemomis, o su vis didėjančia imigracija iš silpnesnių valstybių. Emigracija gali turėti neigiamų padarinių tik vidutinio dydžio ir mažoms valstybėms, tokioms kaip Lietuva.

Apibendrinus mokslinėje literatūroje pateikiamą informaciją apie emigracijos proceso pasekmes šalies ekonomikai, galime išskirti šias emigracijos įtakos sritis: gyventojų demografiniai rodikliai, darbo rinkos sektorius, vartojimas. Šios įtakos sritys yra veikiamos tiesiogiai emigracijos proceso, kas vėliau įtakoja šalies ekonominių rodiklių kitimą. Toliau darbe kiekvieną sritį aptarsime plačiau.

2.1 Emigracijos įtaka šalies gyventojų demografiniams rodikliams

Migracijos įtaka gyventojų skaičiaus mažėjimui - šis migracijos padarinys yra labiausiai matomas, jis dažniausiai akcentuojamas kaip pagrindinė emigracijos problema. Gyventojų emigracija veikia šalies demografinę situaciją. Europos gyventojai senėja dėl mažėjančio gimstamumo ir ilgėjančios gyvenimo trukmės, prie šių veiksnių prisideda ir darbingo amžiaus gyventojų emigracija. Dažniausiai migruoja jauni žmonės, jų emigracija iš šalies ateityje dar labiau atsilies demografiniams procesams: mažės santuokos, gimstamumas. Visi minėti faktoriai mažina gyventojų skaičių.

Gyventojų mažėjimas daro neigiamą poveikį valstybės surenkamoms pajamoms. Prekių ir paslaugų sektoriuje esant nepakankamai paklausai, dėl sumažėjusio gyventojų skaičiaus, mažėja apmokestinamųjų subjektų skaičius, o kartu ir mokestinės įplaukos į valstybės biudžetą, nacionalinis biudžetas praranda tiesioginius (pajamų, pelno ir kt.) mokesčius. Be to, sumažėjus užimtumui, namų ūkiai apriboja ir vartojimą, todėl į nacionalinį biudžetą surenkama mažiau netiesioginių (PVM, akcizai) mokesčių. Taip pat išaugus gamybos kaštams, dėl išaugusio darbo užmokesčio, gali sumažėti gamintojų, o visa tai lemia draudėjų ir apdraustųjų įmokų į socialinį draudimo fondą mažėjimą. Į

valstybės biudžetą surenkama mažiau pajamų, situaciją dar labiau paaštrina, jog išauga darbingo amžiaus ir gaunančių pensijas santykis, t.y. valstybės pajamos sumažėja, o išlaidos didėja. Esant tokiai situacijai šalies vyriausybė gali sumažinti išmokas asmenims gaunantiems pensijas arba padidinti mokesčius dirbantiems gyventojams, tam, kad būtų surenkama daugiau lėšų į valstybės biudžetą. Padidinti mokesčiai gali paskatinti likusius šalies gyventojus emigruoti. Deja, tokia tendencija gali stiprėti ir toliau, nes emigruoja darbingo amžiaus žmonės su vaikais – būsimais socialinio draudimo įmokų mokėtojais.

2.2 Emigracijos įtaka darbo rinkai

Vertinant emigracijos pasekmes darbo rinkai reiktų išskirti ilgalaikės ir trumpalaikės emigracijos pasekmes. Trumpalaikė emigracija mažina nedarbą šalyje. Nedarbo sumažėjimą lemia bedarbių emigracija, ir tai, kad bedarbiai įsidarbina dėl emigracijos atsilaisvinusiose jau esančiose darbo vietose. Didėjanti darbo jėgos paklausa sudaro sąlygas mažėti struktūriniam nedarbui. Ilguoju laikotarpiu besitęsiant emigracijai susiduriama su darbo jėgos trūkumu, o ypač kvalifikuotos darbo jėgos.

Darbo užmokesčio augimą rinkoje lemia darbo jėgos pasiūlos ir paklausos santykis bei augantis produktyvumas. Besitęsiant darbuotojų emigracijai ir sumažėjus darbo jėgos pasiūlai sudaromos sąlygos kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams. Atlyginimai kyla tuose sektoriuose, iš kurių daugiausiai emigruoja darbuotojų. Šią situaciją gerai paaškina G. Kasnauskienės ir T. Šiaudvyčio darbe „*Gyventojų emigracijos poveikio darbo rinkai vertinimas*“ (2010) pateiktas emigracijos temai nagrinėti adaptuotas G.J. Borjaso (1994) darbo rinkos modelis. Pavyzdžiui, šalyje gaminama vienos rūšies prekė, kurios gamybai naudojama darbo jėga ir fiksuotas kapitalas. Šios šalies ekonomiką galima aprašyti formule:

$$Q = f(K, L); \quad (1)$$

čia:

Q – prekė;

K – kapitalas;

L – darbo jėga.

Darbo jėgą sudaro emigravusi ir po emigracijos likusi darbo jėga šalyje, t.y.:

$$L_0 = L_1 + EM; \quad (2)$$

čia:

L_0 – darbo jėga;

L_1 – po emigracijos likusi darbo jėga;

EM – emigravusi darbo jėga.

Darbuotojams mokamas darbo užmokestis yra lygus ribiniam darbo produktui arba gamybos funkcijos išvestinei pagal darbą (žr. 3 formulė). Dėl šios priežasties darbo paklausos kreivė kartu yra ir ribinio darbo produkto kreivė.

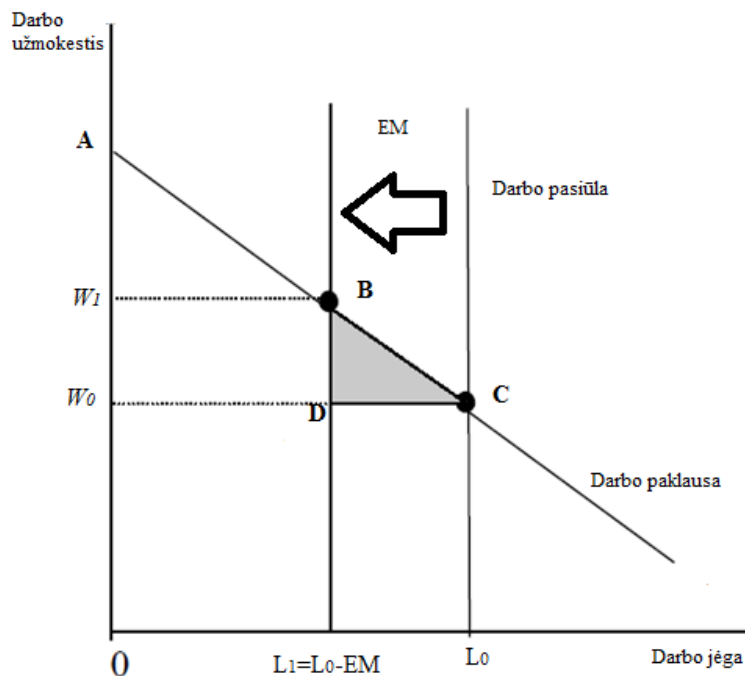
$$w = MPL = f(K, L); \quad (3)$$

čia:

w – darbo užmokestis;

MPL - ribinis darbo produktas.

Kadangi kapitalo kiekis fiksuotas ir gamyba priklauso tik nuo vieno kintamojo, t.y. darbo, plotas po ribinio darbo produkto kreivės atitinka ekonomikoje sukurtą produkto kiekį. Darbo pasiūla yra visiškai neelastinga darbo užmokesčiui, t.y. didesnis darbo užmokestis neskatina gyventojų dalyvauti darbo rinkoje, todėl darbo pasiūlos kreivės yra vertikalios. Tokia situacija pavaizduota 3 paveiksle.

3. pav. Emigracijos poveikis darbo rinkai

Šaltinis: sudaryta pagal Kasnauskienė G., Šiaudvytis T. (2010) ir Borjas G.J. (1994).

Prieš emigraciją šalyje dirba L_0 darbo jėgos ir nusistovi darbo užmokestis w_0 . Pagamintas produktas atitinka plotą po ribinio darbo produkto kreive ir yra lygus plotui ACL_0O . Visas sukurtas produktas yra paskirstomas darbo jėgai ir kapitalo savininkams. Ekonomikoje iki emigracijos dirbanti darbo jėga gauna pajamas, kurias atspindi plotas w_0CL_0O , o kapitalo savininkams atitenka likusios pajamos – plotas ACw_0 .

Iš šalies emigravus EM darbo jėgos, sumažėja darbo pasiūla ir jos kreivė pasislenka į kairę. Darbo rinkoje nusistovi nauja pusiausvyra ir darbo užmokestis padidėja nuo w_0 iki w_1 . Tuo pačiu sumažėja ir pagaminamos produkcijos kiekis. Produkcija sumažėja BCL_0L_1 ploto dydžiu. Po emigracijos likusiai darbo jėgai atitenka pajamų plotas BL_1Ow_1 . Kapitalo savininkams atitenka visos likusios pajamos, t.y. plotas ABw_1 , tačiau šios pajamos yra žymiai mažesnės negu iki emigracijos.

Apibendrinant šį modelį, galime teigti, jog dėl emigracijos mažėja darbo pasiūla ir auga darbo užmokestis, todėl po emigracijos likusi darbo jėga laimi, nes padidėja jos pajamos. Tačiau šiuo atveju emigracija nenaudinga kapitalo savininkams, nes jie samdo likusią darbo jėgą už didesnę darbo užmokestį. Taigi emigracija perskirsto pajamas, nes prarastos kapitalo savininkų pajamos atitenka likusiems darbuotojams (Kasnauskienė, Šiaudvytis, 2010).

Atlyginimų kilimas sietinas ne tik su darbo jėgos trūkumu, bet ir su emigracijos prevencija, nes bet kokia personalo kaita reikalauja papildomų sąnaudų pereinamuoju laikotarpiu rasti tinkamos kvalifikacijos darbuotojus arba tą kvalifikaciją suteikti, be to nukenčia įmonės produktyvumas naujo darbuotojo adaptavimosi procese. Darbdaviai aktyviai siekia užkirsti kelią emigracijai ir yra skatinami darbuotojams pasiūlyti konkurencingus atlyginimus bei imasi kitų darbo jėgos pritraukimo ir išlaikymo priemonių: draudžia darbuotojus gyvybės draudimu, taiko įvairias skatinimo sistemas, suteikia papildomas apmokamas atostogas, šventės vaikams, poilsio stovyklos ir pan. (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006).

Kalbant apie emigracijos įtaką darbo rinkai galime priskirti ir vadinamą „protų nutekėjimo“ problemą. Protų nutekėjimas apibrėžiamas kaip išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimas iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo, darbo galimybių ar gyvenimo sąlygų (Pilietinės visuomenės institutas, 2005). Didžiausia viso pasaulio protų traukos centras yra JAV. Kita talentų traukos zona susiformavo Europoje. Tokios valstybės, kaip Didžioji Britanija, Vokietija, Švedija, o pastaruoju metu ir Airija, pritraukia didžiąją dalį talentingiausių ir gabiausių darbuotojų iš likusios Europos dalies, Azijos bei Afrikos (Pukelienė et al., 2007).

Išsilavinusių asmenų migracijos procese išvelgiamos tiek teigiamos, tiek neigiamos pasekmės. Pasekmės priklauso nuo emigracijos laikotarpio. Jeigu remsimės prognoze, jog „protų nutekėjimas“ yra ilgalaikis arba nuolatinis, t.y. išvykę išsilavinę gyventojai nebegrįš į gimtinę, toks procesas turės

neigiamą įtaką, nes mažės šalies ekonominis, inovacinis ir konkurencinis potencialas. Išvykus didelei daliai aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir jų darbo vietų neužpildžius kitais tokį pat išsilavinimą ir darbo patirtį turinčiais asmenimis, stabdomi vykstantys moksliniai projektai, tyrimai, atsiradus skirtumui tarp kartų sunku perduoti vyresnių mokslininkų patirtį. Ilgainiui dėl ekonomikos atsilikimo, dėl inovacinio potencialo bei investicinio patrauklumo mažėjimo gali sustoti ir spartus ekonomikos augimas: Pasaulio banko mokslininkų sukurtas ekonometrinis modelis rodo, kad šalį palikus 10 proc. ir daugiau aukštąjį išsilavinimą įgijusių gyventojų, pajuntamos neigiamos pasekmės ekonomikos augimui (Ozden, Schiff, 2006).

Jeigu remsimės prognoze, jog „protų nutekėjimas“ yra trumpalaikis, t.y. kvalifikuoti darbuotojai po tam tikro laikotarpio sugrįš atgal į gimtinę, toks procesas turės teigiamą įtaką tolimesniam šalies vystymuisi, nes sugrįžę migrantai „parsiveš“ užsienyje sukauptą tarpkultūrinę gyvenimo ir darbo patirtį, žinias, idėjas ir jas realizuos gimtinėje. Pavyzdžiui, sugrįžęs emigrantas pradės naują verslą ir realizuos savo sukauptą patirtį, žinias, naujus ryšius gimtinėje, atitinkamai bus sukuriamos naujos darbo vietos, vystoma šalies ekonomika, atsivers nauji ryšiai su užsienio valstybėmis, padidės užsienio kapitalo įplaukos į šalį ir t.t.

2.3 Emigracijos įtaka šalies vartojimui

Emigracijos įtaka vartojimui yra dvejopa. Iš vienos pusės emigracija mažina vartojimą šalyje. Iš šalies emigruoja nemažai gyventojų, t.y. šalyje mažėja vartotojų, sumažėjus vartotojams sumažėja ir vartojimas. To pasėkoje sumažėja ir šalies bendrasis vidaus produktas (toliau BVP).

Tačiau yra ir kita emigracijos įtaka šalies vartojimui – emigrantų piniginiai pervedimai, kai kuriuose šaltiniuose dar vadinama piniginėmis injekcijomis. Dėl emigrantų siunčiamų piniginių pervedimų kilmės šaliai didėja disponuojamos pajamos, o tai iššaukia paklausos didėjimą, o kartu ir išlaidų. Tačiau J.C.C.Fuentes ir J.C.C.Herrera (2008) teigimu, taip nutinka ne visada, nes padidėjusios pajamos gali būti leidžiamos investicijoms į išsilavinimą ar nekilnojamąjį turtą, verslą.

Privačių asmenų perlaidos – tai užsienio šalyje įsidarbinusių asmenų, kurie toje šalyje gyvena ilgiau nei metus ir yra laikomi jos nuolatiniais gyventojais, piniginiai pervedimai artimiesiems. Tarptautinė migracijos organizacija nurodo, kad duomenų apie privačių asmenų piniginius pervedimus kokybė yra nepakankama, o ir ši samprata iki šiol diskutuotina (Kasnauskienė, Buzytė, 2011). Sukaupti informaciją apie emigrantų pinigines injekcijas yra sudėtinga. Didelė problema tiriant emigrantų piniginių pervedimų poveikį ekonomikai yra ta, kad dauguma piniginių perlaidų

neužfiksuojamos oficialiosios statistikos. Pasaulio bankas šalių emigrantų piniginius pervedimus skaičiuoja naudodamasis pervedimo paslaugos teikiančių bendrovių (bankų, kredito unijų, įvairių internetinės bankininkystės paslaugas teikiančių įmonių) duomenimis (Kasnauskienė, Buzytė, 2011). Tačiau esama ir kitų pinigų pervedimo būdų: siunčiant pinigus kaip korespondenciją ar siuntinį, perduodant pažįstamiems ar tiesiogiai atvykus paviėšėti į šalį ir kitais būdais.

Emigrantų piniginiai pervedimai pasižymi šiomis pagrindinėmis savybėmis: pinigai siunčiami fiziniams asmenims ar jų grupėms, pervedimai yra daugkartiniai, nedidelės apimties, neatlygintini, skirti daugiausia namų ūkių vartojimui. (Kasnauskienė, Buzytė, 2011). Žemiau esančioje lentelėje pateikiamos emigrantų piniginių pervedimų bendrosios ir srautų savybės (žr. lentelė 3).

3. lentelė. Emigrantų piniginių pervedimų savybės

EPP bendrosios savybės	EPP srautų savybės
Skirti fiziniams asmenims ar jų grupėms	Daugiausia nukreipti į besivystančias šalis
Asmeniniai arba kolektyviniai	Nuolat didėjantys
Neatlygintini	Mažai priklauso nuo ekonomikos ciklinių svyravimų
Daugkartiniai	Nesusiję su kitais iš užsienio pervedamais pinigų srautais
Nedidelės apimties	Pasiekia gavėją tiesiogiai, netarpininkaujant valdžios institucijoms
Pinigai siunčiami tiek formaliais, tiek neformaliais kanalais	
Daugiausia skirti namų ūkių vartojimui	

Šaltinis: Kasnauskienė, Buzytė, 2011, p. 34

Emigrantų piniginės injekcijos nepatenka į šalies biudžetą, kur jie galėtų būti paskirstomi ir panaudojami ne siuntėjo nuožiūra. Pinigai iš karto patenka ten, kur jie yra labiausiai reikalingi, ir yra išleidžiami būtiniausioms reikmėms tenkinti (vartojimui, mokesčiams, sveikatos priežiūrai, švietimui, prekėms ir paslaugoms įsigyti, gimtinėje likusioms šeimoms susimokėti už prisiimtus finansinius įsipareigojimus ir kt.) arba yra panaudojami smulkiajam ir vidutiniam verslui kurti, taip pat taupomi, investuojami (Kasnauskienė, Buzytė, 2011).

Pervedimai taip pat įtakoja valiutos kurso pakilimą. Savo ruoštu tai neigiamai veikia eksportuojamų prekių konkurencingumą. Viena iš teorijų, kurių pagalba yra analizuojama tarptautinių emigrantų piniginių injekcijų įtaka makroekonominiams rodikliams – tai Olandų ligos teorija. Olandų ligos terminą pirmą kartą 1977 m. panaudojo žurnalas „The Economist“ (Capo, 2007). Ši teorija apibūdina šalies konkurencingumą ir piniginius kapitalo srautus, kurie įtakojami valiutos kurso pasikeitimo. Būdingiausias šios „ligos“ simptomas yra staigus realus valiutos kurso pakilimas. Savo ruoštu tai smarkiai paveikia eksportuojamų prekių gamybos kaštus. Olandų ligos priežastis – tarptautinių emigrantų piniginės kapitalo injekcijos. Injekcijos paskatina ne tik vartojimą ir valiutos

kurso kilimą, o taip pat juntamas prekybos sektoriaus silpnėjimas, eksporto mažėjimas, gamybos lėtėjimas (Fuentes, Herrera, 2008).

Analizuodami tarptautinių emigrantų piniginių kapitalo injekcijų įtaką BVP kilmės šaliai ekonomistai pateikia skirtingas nuomones. Vieni teigia, kad egzistuoja neigiama priklausomybė, kiti - išreiškia priešingą nuomonę, jog egzistuoja tiesioginis ryšys. Vieno tyrimo duomenimis, kuris buvo atliktas su 113 besivystančiomis šalimis, paaiškėjo, kad tarptautinių emigrantų piniginės kapitalo injekcijos neigiamai įtakoja šalies ekonomikos augimą (Kasnauskienė, Buzytė, 2011). Tai grindžiama tuo, kad namų ūkiai gaunantys pinigines kapitalo injekcijas iš tarptautinių emigrantų nėra suinteresuoti dirbti ar ieškoti darbo.

3. LIETUVOS GYVENTOJŲ TARPTAUTINĖS EMIGRACIJOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Emigracija Lietuvos tautai nėra naujas procesas. Emigracija ne tik naujojo amžiaus problema, bet ir istorinis Lietuvos tautos paveldas, siekiantis dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau LDK) laikus. Pirmieji emigracijos proveržiai, nors ir pavieniai, užfiksuoti dar XIII-XIV a. Nuo XVI a. spartėjančią emigraciją iš Lietuvos lėmė daugiau ideologinės, religinės bei politinės priežastys, pavyzdžiui, radikalieji Lietuvos protestantai bėgo nuo kontrreformacijos teroro. Kiek didesnė emigracija, dėl politinių priežasčių, prasidėjo LDK padalijimo metais, kai dalis Lietuvos bajorijos, nenorėdama paklusti Rusijos caro valdžiai, emigravo į Vakarų Europą, daugiausia į Prancūziją, kai kurie pasiekė net ir JAV. Politinė emigracija buvo didelė ir nuslopinus 1794, 1831 ir 1863 m. sukilimus (Vaitekūnas, 2006).

XIX a. pabaigoje lietuvių emigracija pakeitė savo pobūdį. Anksčiau vyravusią politinę, religinę ar ideologinę emigraciją pakeitė ekonominė. Vyko masinė lietuvių, vadinamųjų „*grynorių*“¹, ekonominė emigracija iš Lietuvos. Emigracija šiuo laikotarpiu vyko, nes šalyje vyravo darbo jėgos perteklius, o silpna Lietuvos pramonė nepajėgė aprūpinti darbu bežemių ir mažžemių valstiečių. Situaciją dar labiau paaštrino baudžios 1863 m. panaikinimas. Didžioji dalis emigrantų sudarė žemės ūkio darbininkai, bežemiai valstiečiai, kaimo amatininkai, smulkūs prekybininkai ir darbininkai. Daugiausiai emigravo į kitus tuometinės Rusijos imperijos regionus. Pirmojo pasaulinio karo metais emigracija sustojo, tačiau pokario laikotarpiu šis procesas vėl atsinaujino, nes, susikūrus Lietuvos valstybei, ekonominės problemos išliko tos pačios.

Baigiantis Antrajam pasauliniam karui Lietuvoje prasidėjo nauja emigracijos banga. 1941 metais, patyrę komunistinės Rusijos siaubingą okupaciją, lietuviai traukėsi į Vokietiją ir Austriją, tikėdamiesi, kad, pasibaigus karui, Lietuvai bus grąžinta nepriklausomybė ir visi galės grįžti namo (Šilbajoris, 2001). Ši emigracijos banga skyrėsi nuo prieš tai buvusios *grynorių* emigracijos. Tai buvo politinė emigracija, nulemta Lietuvos okupacijos fakto. Pasitraukimas buvo neplanuotas, neorganizuotas. Atsidūrę pabėgėlių stovyklose ir atsisakę grįžti į komunistų valdomą gimtinę jie tapo priverstiniais politiniais emigrantais. Skyrėsi ir socialinis naujųjų emigrantų statusas: dauguma buvo inteligentai, išsilavinę žmonės, Lietuvoje užėmę aukštus postus, žymūs politikai, menininkai, mokslininkai (Dapkutė). Visi šio laikotarpio iš savo kraštų pasitraukusieji buvo įvardijami terminu

¹Iš angl. k. green-horn „ateivis, naujokas, žaliūkas, nepatyrėlis, pradininkas“. Grynoriais buvo vadinami emigrantai iš Lietuvos emigravę 1868–1940 metais dėl ekonominių priežasčių (Tumėnas, 2008).

„*dipukai*“². Karas pasibaigė, tačiau Lietuva liko okupuota. Pabėgėliams buvo suteikta galimybė emigruoti į laisvų valstybių kraštus. Lietuviai paliko laikinas Europos stovyklas ir iškeliavo į platų pasaulį. Didžiausia *dipukų* dalis atsidūrė JAV, kiti - Kanadoje, Belgijoje, Anglijoje, Austrijoje, Pietų Amerikoje (Šilbajoris, 2001).

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę prasidėjo ir šiuo metu tebevyksta ekonominių priežasčių sąlygota emigracija iš Lietuvos. Įstojimas į Europos Sąjungą (toliau ES) ir atsivėrusios naujos galimybės Lietuvos gyventojams laisvai judėti į kitas sąjungos šalis dar labiau sustiprino emigraciją iš Lietuvos. Tačiau dabartinės emigracijos ypatumai, kaip matome, nėra nauji, jie yra istoriškai perimti ir susiformavę veikiant politiniams, religiniams ir ekonominiams veiksniams. Praeityje patirtų sunkumų sukelta emigracija tapo tautos įpročiu, istorine atmintimi, savotiška dabartinės emigracijos iš Lietuvos tąsa (Motieka et al., 2006).

Toliau šiame skyriuje išsamiau susipažinsime su Lietuvoje taikoma emigracijos srauto nustatymo metodika, kurios suvokimas yra svarbus analizuojant statistinius Lietuvos emigracijos duomenis, vertinant jų dydį ir įtaką šalies ekonomikai ir prognozuojant galimas pasekmes, formuojant bendrą emigracijos vaizdą. Išanalizuosime paskutinės emigracijos bangos, t.y. nuo įstojimo į ES iki šių dienų (2004 – 2013 m.) dinamiką ir struktūrą šalyje, nustatysime pagrindines lietuvių emigrantų tikslo šalis ir pagrindines priežastis lemiančias emigraciją iš Lietuvos.

3.1 Emigracijos srauto Lietuvoje nustatymo metodika

Siekiant objektyviai įvertinti migracijos procesą Lietuvoje, vertėtų ne tik suvokti priežastis, dėl kurių žmonės nusprendžia migruoti, bet ir kaip duomenys yra pateikiami statistikoje. Nežymus migracijos srauto padidėjimas statistiniuose duomenyse ne visada gali reikšti fizinį žmonių judėjimą iš šalies, pavyzdžiui, dėl pablogėjusios šalies ekonominės padėties. Srauto padidėjimui gali turėti įtakos ir patikslinta ar pakeista anksčiau naudota metodika. Remiantis nauja metodika gautais duomenimis yra galimybė priimti netikslus išvadas, todėl yra svarbu suvokti kokiais duomenimis remiantis yra nustatomas emigracijos srautas Lietuvoje.

Iki nepriklausomybės atgavimo tarptautinės migracijos tyrimai Lietuvoje buvo tabu. Informacija apie tarptautinę migraciją ir net apie tarprespublikinę migraciją buvo slapta arba skirta tik tarnybiniam naudojimui, tad jokie išsamesni demografiniai ar sociologiniai tyrimai šioje srityje tuo metu nebuvo atliekami. Tik atgavus nepriklausomybę Lietuvoje buvo pradėti tarptautinės gyventojų migracijos

² Iš angl. k. displaced persons „išvietinti asmenys“. Dipukais buvo vadinami emigrantai iš Lietuvos emigravę po Antrojo pasaulinio karo dėl politinių priežasčių (Šilbajoris, 2001).

tyrimai (Sipavičienė, 2006).

Šiuo metu Lietuvoje oficialūs migracijos srautai nustatomi remiantis keliais registrais. Pagrindinis statistinių duomenų apie gyventojų tarptautinę migraciją šaltinis yra Gyventojų registro duomenys. Gyventojų registro duomenys papildomi surinkta informacija iš Migracijos departamento. Nuo 2006 m. statistinei informacijai apie migrantus rengti papildomai pradėtos naudoti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SODRA) duomenų bazės ir Statistinio ūkio subjektų registro duomenys. Nuo 2010 m. prie jau minėtų registru buvo įtraukti ir Užsieniečių registro duomenų centrinės bazės duomenys, apie ES piliečiams išduotas pažymas nuolat arba laikinai gyventi Lietuvoje (Lietuvos Statistikos departamentas, 2010).

Lietuvai tapus ES nare ir panaikinus administracinius migracijos ribojimus, bei įsigaliojus laisvam asmenų judėjimui išvykusiųjų iš Lietuvos skaičius ėmė sparčiai didėti, tačiau oficiali statistika šių duomenų negalėjo tiksliai atskleisti. Todėl buvo nuspręsta fiksuoti ir nedeklaruotą emigraciją. Patikimiausias būdas įvertinti nedeklaruotos emigracijos srautus yra visuotiniai gyventojų surašymai. Lietuvoje surašymai atliekami kas dešimt metų, tačiau per tokį ilgą laikotarpį visuomenėje įvyksta daug permainingų ir dinamiškų įvykių, ypač gyventojų migracijos srityje. Be to, surašymams atlikti reikalingos didžiulės finansinės lėšos (Lietuvos Statistikos departamentas, 2006).

Dar vienas būdas vertinti nedeklaruotos emigracijos srautus – statistiniai tyrimai. Išanalizavus Lietuvoje atliekamus statistinius tyrimus, buvo nuspręsta, jog gyventojų užimtumo tyrimas geriausiai tinka nedeklaruotos migracijos srauto nustatymui. Todėl šio tyrimo anketa buvo papildyta klausimais apie asmenį, išvykusį į užsienį, ir jo pagrindinėmis socialinėmis demografinėmis charakteristikomis nustatyti. Gyventojų užimtumo tyrimas atliekamas remiantis tikimybinių imčių metodu. Gyventojų registro centrinės duomenų bazės duomenys naudojami ėmimo sąrašui sudaryti ir imčiai išrinkti. Kiekvieną ketvirtį sudaroma apie 7000 namų ūkių imtis ir apklausama apie 18 tūkst. gyventojų (Lietuvos Statistikos departamentas, 2006).

Gyventojų užimtumo tyrimo metu naudojamos popierinės anketos. Anketose pateikti duomenys yra suvedami į specialią programinę sistemą ir atliekama pirminė duomenų aritmetinė ir loginė kontrolė. Vėliau anketų duomenys yra palyginami su Gyventojų registro, SODROS ir su ankstesnių laikotarpių migracijos statistikos duomenimis. Jei rezultatai labai skiriasi, nagrinėjamos skirtumų priežastys ir bandoma jas pašalinti. Įvedus duomenis kiekvienam apklaustam gyventojui suteikiamas svoris, nes kiekvienas gyventojas, priklausomai nuo jo lyties, amžiaus, gyvenamosios vietos, atstovauja atitinkamą visų gyventojų dalį (Lietuvos Statistikos departamentas, 2006).

Apibendrinant anksčiau pateiktą informaciją, galime teigti, jog Lietuvoje remiantis tiek deklaruota, tiek nedeklaruota statistika, nustatyti tikslų emigracijos srautą yra problematiška. Jeigu remsimės tik oficialiais duomenimis – gausime nepilną emigracijos vaizdą, nes nemažai gyventojų emigruojant nedeklaruoja išvykimo. Nedeklaruota emigracija, kuri sudaroma remiantis gyventojų

surašymo ir gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, taip pat neatskleidžia realios situacijos: gyventojų surašymai vyksta retai, gyventojų užimtumo tyrimai nors ir atliekami kelis kartus per metus, tačiau susiduriama su paklaidos tikimybe.

Dar vienas esminių oficialiosios migracijos apskaitos apribojimų yra ta, kad ji remiasi vienkartinio išvykimo (grįžimo) visam laikui prielaida. Joje neatsispindi daugkartinė tų pačių asmenų migracija. Kitaip tariant, jei asmuo išvyko ir grįžo daugiau nei vieną kartą, tai statistikoje bus rodoma kaip keleto žmonių išvykimas ir grįžimas (Barcevičius, Žvalionytė, 2012).

Be jau minėtų netikslumų, susiduriama su sąvokos „*emigracija*“ vartojimo skirtumais. Nors duomenis apie emigracijos procesą, tiek oficialų, tiek neoficialų, renka Statistikos departamentas, tačiau emigracijos procesui nustatyti naudojamas skirtingas laikotarpis. Remiantis gyventojų tarptautinės migracijos statistinio tyrimo metodika – *emigracija*, tai išvykimas į kitą valstybę, ketinant apsigyventi naujoje gyvenamojoje vietoje nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėn. (2010). Tačiau nedeklaruotos emigracijos srautų vertinimo, remiantis gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, metodika *emigraciją* apibūdina kaip išvykimą ne trumpiau kaip 6 mėn. (2006). Šie neatitikimai turėtų būti pašalinti, o emigracijos apibrėžimas suvienodintas.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinė problema, susijusi su statistiniais duomenimis Lietuvoje apie emigracijos srautus, kryptis ir tendencijas, yra išsamios informacijos trūkumas. Tiksliausi duomenys apie Lietuvos gyventojų skaičių ir emigracijos bei reemigracijos mastus yra gaunami iš Lietuvos gyventojų surašymo ir Gyventojų registro. Tačiau gaunamos informacijos pilnai nepakanka. Esminis statistikos duomenų trūkumas yra jų neišsamumas: trūksta informacijos apie emigrantų išsilavinimą, buvusią profesiją ir pan. Todėl tenka naudotis ir kitais, gana nepatikimais dėl savo fragmentiškumo ir metodologinio nenuoseklumo, duomenimis: Lietuvių bendruomenių, Lietuvos diplomatinė ir konsulinė įstaigų turimais duomenimis apie jų šalyse gyvenančius lietuvius, viešosios nuomonės apklausomis, retrospektyvia informacija apie migracinę patirtį bei netikimybinėmis atrankomis (Motieka et al., 2006).

3.2 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos dinamika 2004 – 2013 m.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, atsivėrusios sienos ir galimybė išvykti į užsienį, paskatino emigraciją iš Lietuvos. Šis gyventojų judėjimo procesas buvo visiškai normalus reiškinys susijęs su pasikeitusia valstybės valdymo forma. Pasikeitusi valstybės politinė padėtis bei

liberalizuota migracijos politika sąlygojo tautinių mažumų (rusų, lenkų, baltarusių ir žydų) emigraciją bei tremtinių imigraciją. Daugiausia išvykstančiųjų tuo laikotarpiu sudarė ne lietuvių kilmės asmenys. Emigruojama buvo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą bei kitas buvusias Sovietų Sąjungos valstybes (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006). 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare ir įsigaliojus laisvam asmenų judėjimui, emigracija dar labiau sustiprėjo. Vyravusi reemigracija virto ekonomine, darbo emigracija į ekonomiškai stipresnes Vakarų Europos šalis bei JAV dėl šalies silpnos ekonominės padėties, aukšto nedarbo lygio.

Nuo nepriklausomybės atkūrimo kasmet iš Lietuvos žymiai daugiau gyventojų emigruodavo negu imigruodavo. Emigracijos procesas lėmė šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą. Nuo 1989 m.³ vykusio Lietuvos gyventojų surašymo iki paskutinio surašymo 2011 m.⁴ Lietuvos gyventojų skaičius sumažėjo 17,18 proc. (631 tūkst. gyventojų). Per 22 metus Lietuvoje sumažėjo gyventojų daugiau, nei šiuo metu Lietuvos sostinėje yra gyventojų: remiantis išankstiniais Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, 2014 metų pradžioje Vilniuje gyveno 539 939 gyventojai. Prie neigiamų emigracijos pasekmių, be jau minėto gyventojų skaičiaus mažėjimo, *galime priskirti gyventojų senėjimą, didėjanti lyties ir amžiaus disbalansą, mažėjanti gimstamumą, darbo jėgos trūkumą. Darbo jėgos trūkumas daro neigiamą įtaką šalies ekonominei plėtrai. Prie teigiamų pasekmių galima priskirti mažesnę nedarbą, didesnę gyventojų užimtumą, didesnę darbo užmokestį, finansinę paramą emigrantų šeimos nariams gyvenantiems Lietuvoje, kultūrinius mainus ir kita* (Lietuvos Statistikos departamentas, 2007, p. 9).

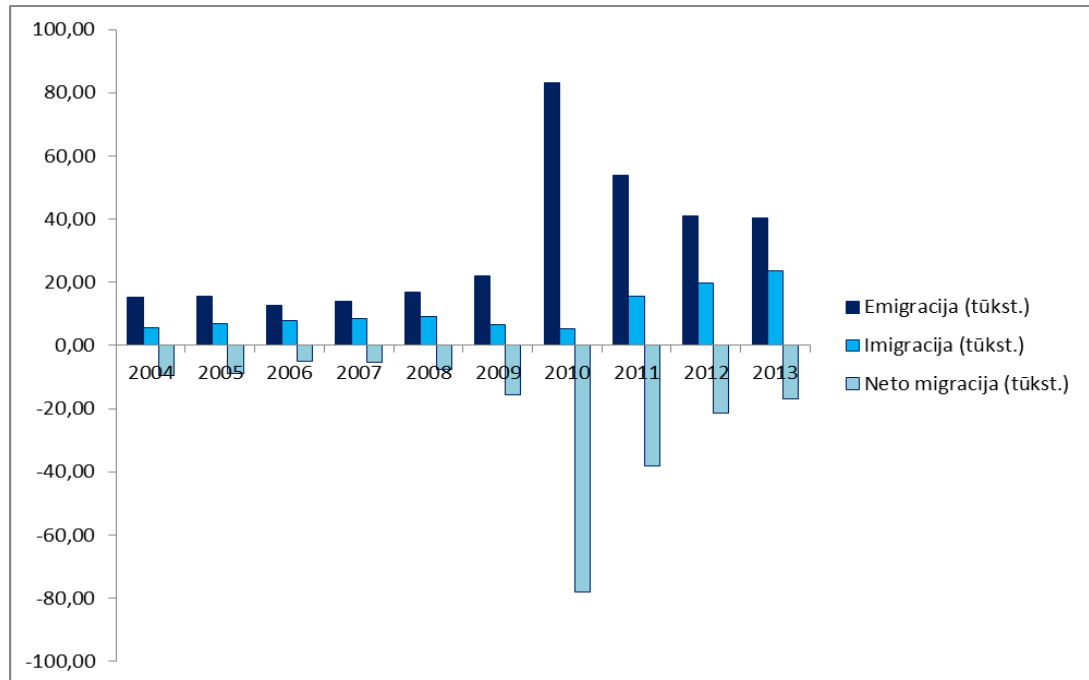
Toliau darbe detaliau analizuosime Lietuvos migracijos situaciją 2004 – 2013 m. Paveiksle nr. 4 vaizduojama Lietuvos migracijos dinamika analizuojamu laikotarpiu. Pagal pateiktus duomenis matome, jog emigracijos procesas ėmė lėtėti 2005 m. Tokią situaciją lėmė gerėjanti ekonominė situacija šalyje – mažėjantis nedarbas, augančios pajamos. 2006 m. buvo užfiksuotas mažiausias emigrantų skaičius per visa analizuojamą laikotarpį – 12,60 tūkst. gyventojų, lyginant su 2005 m. iš Lietuvos emigravo beveik 17 proc. mažiau gyventojų (statistiniai duomenys pateikiami 1 priede). Tačiau situaciją šalyje gerokai pakoregavo 2008 metų antroje pusėje prasidėjęs ekonomikos lėtėjimas, kuris 2009 metais virto ekonomikos krize, vėl padidino emigraciją. Vien per 2010 m. užfiksuota net 83,16 tūks. emigravusių gyventojų. Tačiau nevertėtų 2010 m. emigracijos skaičių vertinti labai subjektyviai, kaip faktinę Lietuvos situaciją. Tikėtina, kad per šiuos metus iš Lietuvos emigravo nemažai gyventojų dėl pablogėjusios šalies ekonominės situacijos, tačiau vertėtų atsižvelgti ir į tuo metu Lietuvoje vykusias reformas. Manoma, jog didesnę įtaką tokiam emigracijos šuoliui turėjo Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymu nustatyta prievolė nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas⁵. Tai paskatino gyventojus deklaruoti savo išvykimą.

³ 1989 m. surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 3 674 802 gyventojai (Lietuvos Statistikos departamentas, 2002)

⁴ 2011 m. surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 3 043 429 gyventojai (Lietuvos Statistikos departamentas, 2012)

⁵ *Privalomuoju sveikatos draudimu draustis ir mokėti PSD įmokas privalo Lietuvos Respublikos piliečiai ir užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje. Tai reiškia, kad prievolė mokėti PSD įmokas ir teisė būti*

Nuolatinės gyvenamosios vietos keitimą iš Lietuvos į užsienio valstybę galėjo deklaruoti ne tik 2010 m. iš Lietuvos emigravę gyventojai, bet ir tie, kurie užsienyje gyveno dar iki reformos. Nors nuo 2011 m. stebimas mažesnis emigracijos srautas, tačiau šalį palieka didelis gyventojų skaičius: 2011 m. iš šalies emigravo 53,86 tūkst. gyventojų, 2012 m. – 41,10, 2013 m. – 40,39.

4. pav. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje 2004 – 2013 m.

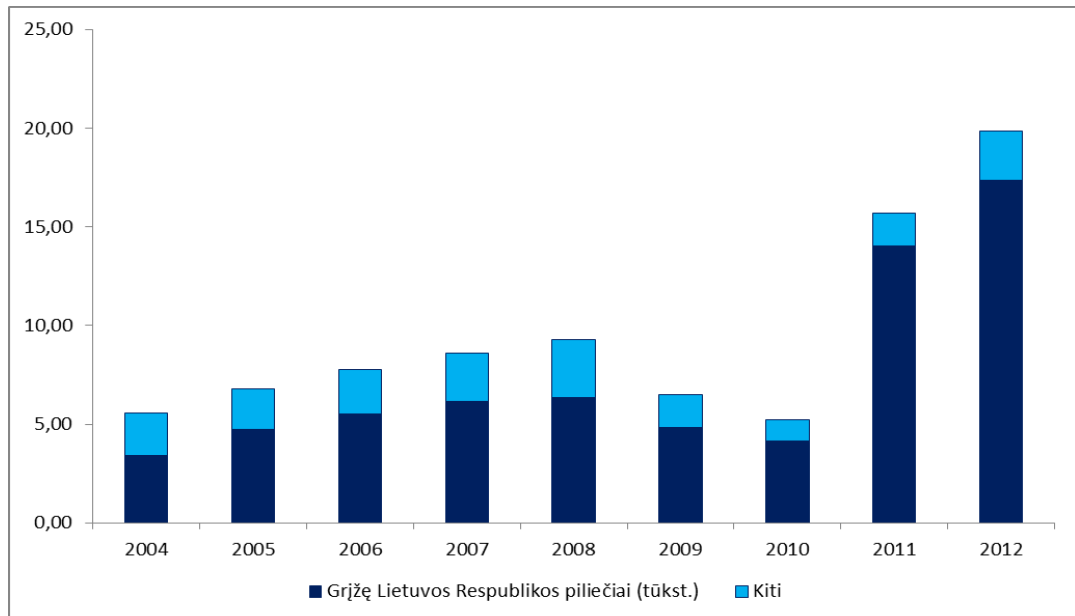
Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Imigracijos srautai, kaip jau buvo minėta poskyrio pradžioje, nuo nepriklausomybės atgavimo net iki pat 2013 m. pabaigos išliko mažesni negu emigracijos mastai. Vidutiniškai per metus į Lietuvą imigruoja beveik 11 tūkst. imigrantų. Mažiausias imigracijos srautas užfiksuotas kriziniu laikotarpiu 2010 m. Šiais metais į Lietuvą atvyko tik 5,21 tūkst. gyventojų. Nors šalyje analizuojamas intensyvus emigracijos srautas, tačiau šiuo laikotarpiu galime įžvelgti ir teigiamas imigracijos tendencijas. Nuo 2011 m. stebimas imigracijos į šalį didėjimas: 2011 m. į šalį imigravo 15,69 tūkst. gyventojai, 2012 m. – 19,84 tūkst., 2013 m. net 23,64 tūkst. Paskutiniai metai į Lietuvą imigravo daugiau gyventojų nei pirmaisiais nepriklausomybės metais⁶, tačiau neto migracija vis dar išlieka neigiama. Oficialiais duomenimis analizuojamu laikotarpiu į Lietuvą imigravo daugiau nei 108 tūkst. gyventojų, apie 54 proc. imigravo per paskutinius tris metus. Analizuojant imigrantų sudėtį pagal pilietybes,

apdraustam siejama su faktine nuolatine gyvenamąja vieta Lietuvos Respublikoje (Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2010).

⁶ Nuo nepriklausomybės atgavimo iki 2011 m. didžiausi imigracijos srautai buvo užfiksuoti tik pirmaisiais nepriklausomybės metais: 1990 – 14 744 imigrantai, 1991 – 11 828. Visu kitu laikotarpiu imigracija nesiekė 10 tūkstančių imigrantų per metus (Socialinių tyrimų institutas, 2006).

vienareikšmiškai galime teigti, jog didžioji imigrantų dalis yra reemigravę Lietuvos Respublikos piliečiai. Imigrantų dinamika pateikiama paveiksle nr. 5 (dėl statistinių duomenų trūkumo, analizuojamas laikotarpis sutrumpintas vieneriais metais).

5. pav. **Imigracija Lietuvoje ir grįžę Lietuvos Respublikos piliečiai 2004 – 2012 m.**

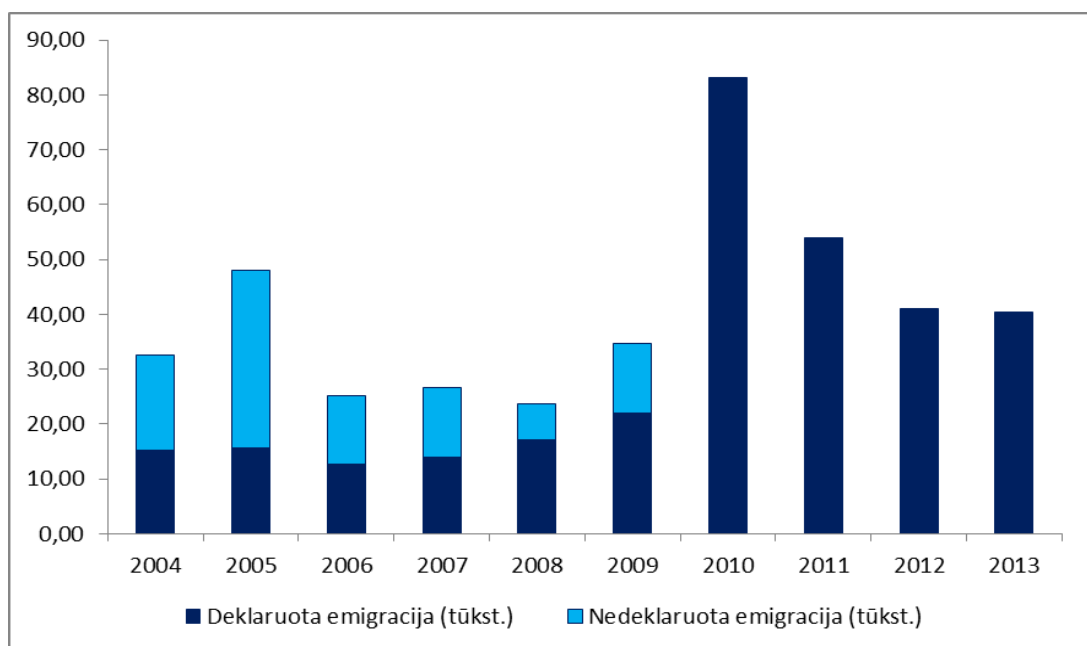
Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Pagal pateiktus duomenis matome, jog didžioji imigrantų dalis yra į Lietuvą sugrįžę lietuviai. Imigrantai turintys kitos šalies pilietybę sudaro tik nedidelę dalį tarp visų imigravusių gyventojų: per visą analizuojamą laikotarpį imigrantai turintys kitos šalies pilietybę sudarė tik apie 20 proc. tarp visų imigrantų (statistiniai duomenys pateikiami 2 priede).

Migracijos saldo išliko neigiamas visą analizuojamą laikotarpį. Didžiausias neigiamas migracijos saldo užfiksuotas 2010 m. Priežastis, kodėl šiais metais neigiamas migracijos saldo buvo didžiausias, yra ta, kad imigracijos apimtis tais metais buvo viena mažiausių (5,21 tūkst.), tuo tarpu Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos apimtis stipriai išaugo, t.y. 68 tūkst. palyginti su 2009 m. Mažiausias neigiamas migracijos saldo užfiksuotas 2006 m. Tais metais emigracijos apimtis buvo mažiausia per analizuojamą laikotarpį. Atitinkamai Lietuvos tarptautiniai emigrantai sudarė 12,6 tūkst., imigrantai – 7,75 tūkst. Per 2004 - 2013 m. iš viso iš Lietuvos emigravo 314,69 tūkst., o imigravo 108,87 tūkst. gyventojų. Taigi per dešimt analizuojamo laikotarpio metus iš Lietuvos išvyko beveik 3 kartus daugiau emigrantų, nei atvyko imigrantų. Vidutiniškai kiekvienais metais tai sudarė 31,47 tūkst. emigrantų ir 10,89 tūkst. imigrantų.

Kalbant apie migracijos srautus susiduriama su informacijos trūkumu. Visi anksčiau paminėti ir paveiksluose atvaizduoti duomenys apie Lietuvos migracijos mastus yra oficialūs, tačiau vertinant migracijos srautus remtis vien tik oficialiais duomenimis yra klaidinga, nes gauti rezultatai neatspindi realios situacijos. Tikslių duomenų apie emigracijos srautus nėra. Statistikos departamento turimi duomenys susiję su keleriopomis problemomis, kurios neleidžia jų laikyti tiksliais emigracijos mastų paveikslu. Pagal emigracijos apibrėžimą, emigravusiais laikomi tie žmonės, kurie yra oficialiai pranešę apie savo išvykimą iš šalies. Pavyzdžiui, žmonės, pragyvenę užsienyje kad ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę ir vieną ar du sykius per metus sugrįžtantys, emigrantais nelaikomi ir statistikoje neatspindi, nors jų situacija realiai – socialiai, kultūriškai ir ekonomiškai – atitinka „emigranto“ statusą (Pukelienė et al., 2007).

Kita problema, kuri neleidžia įvertinti realaus migracijos masto – nelegali migracija. Nors narystė ES atvėrė nemažai galimybių legaliai įsidarbinti ir gyventi kitose valstybėse, tačiau nelegalios migracijos tendencijos išlieka. Siekiant įvertinti tikslesnį emigracijos dydį Lietuvos Statistikos departamentas 2006 - 2010 m. atliko statistinius tyrimus, kuriais remiantis įvertinti 2001–2009 m. nedeklaruotos emigracijos srautai. Tyrimo metu gauti rezultatai pritaikyti analizuojamam laikotarpiui vaizduojami 6 paveiksle.

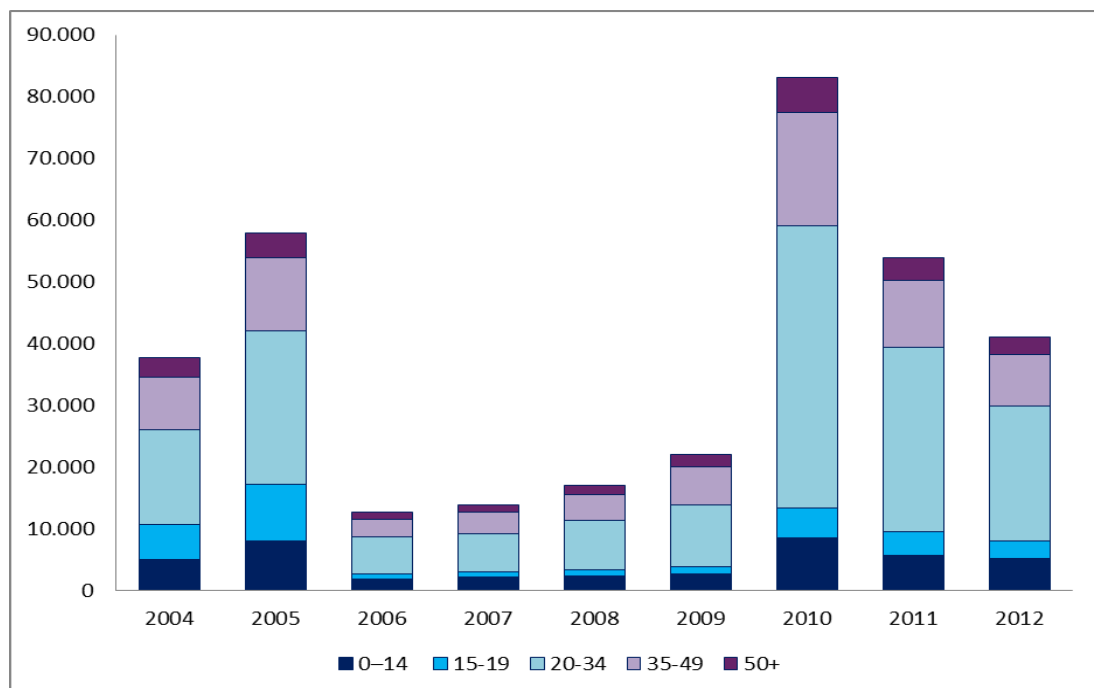
6. pav. Deklaruota ir nedeklaruota emigracija Lietuvoje 2004 – 2013 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Įvertinus tiek deklaruotą, tiek nedeklaruotą emigraciją gauti rezultatai koreguoja bendrą emigracijos situaciją Lietuvoje. 2004 – 2005 m. iš Lietuvos emigravo daugiau gyventojų

nedeklaravusių savo išvykimo, negu deklaravusių. 2005 m. nedeklaravusių asmenų išvyko dvigubai daugiau negu deklaravusių, tam įtakos turėjo įstojimas į ES ir atsivėrusios valstybių sienos: deklaravusių išvyko 15,57 tūkst., o nedeklaravusių išvykimo net 32,50 tūkst. (statistiniai duomenys pateikiami 3 priede). Remiantis oficialios ir neoficialios statistikos duomenimis per 2004 - 2013 m. iš Lietuvos emigravo virš 409 tūkst. gyventojų, vidutiniškai per metus šalį paliko beveik 41 tūkst. gyventojas. Tikėtina, jog šie skaičiai gali būti ir dar didesni, nes nedeklaruotos emigracijos tyrimas atliktas įvertinus emigracijos srautus iki 2009. Nuo minėtų metų duomenys buvo vertinami remiantis tik oficialiais duomenimis. Duomenys apie nedeklaruotą emigraciją nuo 2009 m. nėra renkami ir statistiniai tyrimai kol kas nėra atliekami.

Yra ne tik svarbu įvertinti emigracijos srautą, bet ir nustatyti kokio amžiaus bei išsilavinimo gyventojai emigruoja iš šalies. Skirtingo išsilavinimo ir skirtingo amžiaus grupės gyventojų emigravimas šalies ekonomikai ir finansams turi skirtingas pasekmes. Pavyzdžiui: jauno ir aukštąjį išsilavinimą turinčio gyventojų emigravimas šaliai gali atnešti daugiau nuostolių, nei vyresnio ar net pensinio amžiaus gyventojų emigravimas. Žemiau pateiktame paveiksle (žr. pav. 7) vaizduojami emigravę gyventojai pagal amžiaus grupes (dėl statistinių duomenų trūkumo, analizuojamas laikotarpis sutrumpintas vieneriais metais).

7. pav. Emigrantai pagal amžiaus grupes 2004 – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Remiantis pateiktais duomenimis daugiausiai šalį palieka jauni, darbingo amžiaus gyventojai nuo 20 iki 34 m. Ši amžiaus grupė yra viena grėsmingiausių šalies ekonomikai. Emigruojant jauniems šalies gyventojams ateityje gali mažėti gimstamumas, didėti amžiaus disbalansas, sudaryti sąlygas darbuotojų trūkumui, stabdyti tolimesnį šalies vystymąsi. Šios amžiaus grupės emigracijos priežastys yra ekonominės t.y. neturima pragyvenimo šaltinio kilmės šalyje, uždarbis netenkina poreikių arba sunkumai susirandant darbą. Vidutiniškai per metus šalį palieka beveik 19 tūkst. šio amžiaus grupės gyventojų (statistiniai duomenys pateikiami 4 priede). Per visą analizuojamą laikotarpį šalį paliko beveik 168 tūkst. jaunų žmonių, tai sudaro pusę visų emigravusių gyventojų.

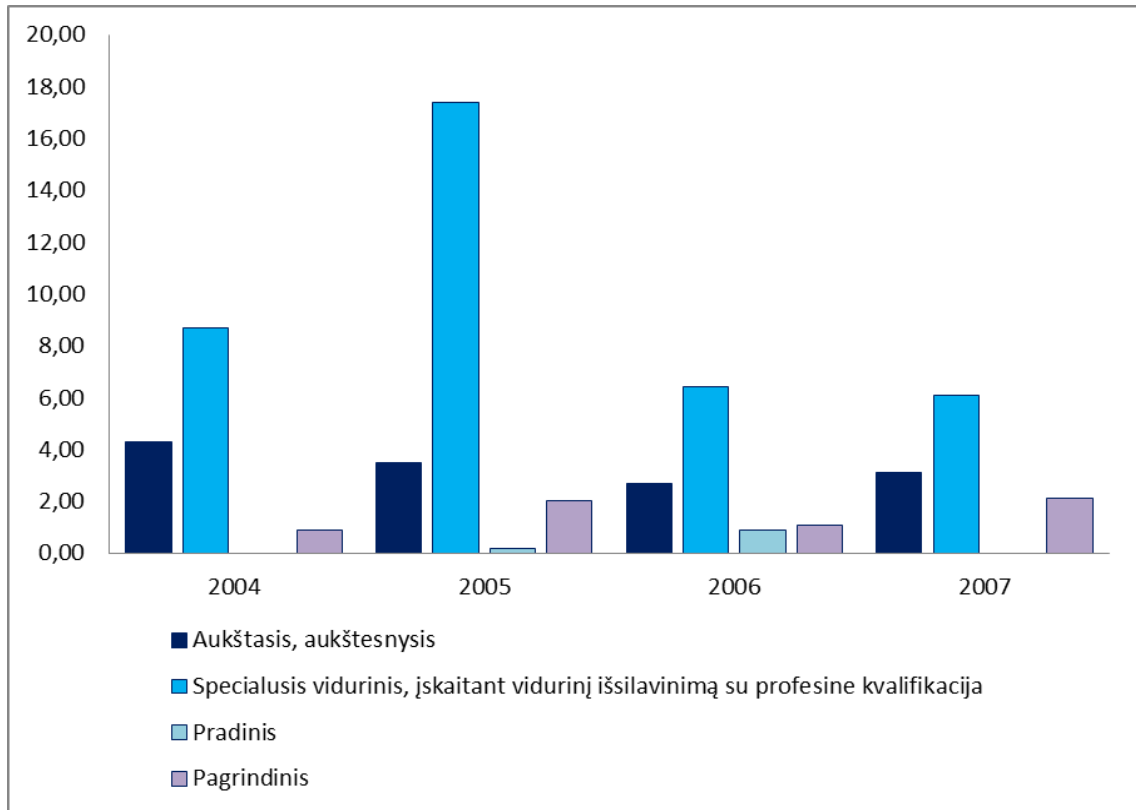
Antra pagal populiarumą amžiaus grupė tai 35-49 m. amžiaus emigrantai. Šiai grupei galėtume priskirti gyventojus su ilgamete darbo patirtimi, profesionalus, tikėtina jau sukūrusius šeimas, turinčius gyvenamąjį būstą. Šios amžiaus grupės emigracijos priežastys taip pat ekonominės, manoma, jog šios grupės emigraciją skatina vyraujantis nedarbas šalyje, mažas uždarbis, finansinių įsipareigojimų našta. Vidutiniškai per metus šalį palieka apie 8 tūkst. šio amžiaus grupės gyventojų. Per visą analizuojamą laikotarpį šalį paliko beveik 74 tūkst. 35-49 m. amžiaus gyventojai, tai sudaro apie 20 proc. visų emigravusių gyventojų.

Nemažiau svarbi amžiaus grupė yra iki 14 m. amžiaus emigrantai. Tokios amžiaus grupės tarptautinę emigraciją galima vadinti vaikų emigracija. Lietuvos vaikų tarptautinės emigracijos apimties augimą galima sieti su vyresnio amžiaus gyventojų tarptautine emigracija ir jos apimties augimu: tėvai išvykdami į užsienį arba jau įsitvirtinę priimančioje šalyje kartu su savimi pasiima ir vaikus. Tai trečia pagal didį emigrantų amžiaus grupė. Vidutiniškai per metus šalį palieka beveik 5 tūkst. šio amžiaus grupės gyventojų. Per visą analizuojamą laikotarpį šalį paliko apie 41 tūkst. vaikų, tai sudaro apie 12 proc. visų emigravusių gyventojų. Ši amžiaus grupė yra grėsminga šalies valstybingumui. Jeigu emigruoja vyresnis žmogus yra tikimybė, jog jis sugrįš į Lietuvą, reemigruos, tačiau emigruojant vaikams sugrįžimo tikimybė mažėja. Kuo jaunesnis žmogus emigruoja, tuo mažiau motyvacijos jis turi grįžti. Vaikas lengvai adaptuosis naujoje aplinkoje, o tėvų gimtinė beliks tik svetimasis, nepažįstamas kraštas.

Vyresnio amžiaus žmonių poreikiai yra kur kas kuklesni, nei jaunesnio amžiaus, dažniausiai jau turintys gyvenimo pagrindą, be to jie yra konservatyvesni, nėra linkę keisti savo gyvenamosios vietos. Todėl šio amžiaus grupės asmenų emigruoja mažiausiai. Vidutiniškai per metus šalį palieka 2,8 tūkst. šio amžiaus grupės gyventojų. Per visą analizuojamą laikotarpį šalį paliko apie 25 tūkst. gyventojų, kurių amžius 50 ir daugiau, tai sudaro 7 proc. visų emigravusių gyventojų.

Informacija apie emigrantų išsilavinimo lygį nėra nuosekliai renkama. Deklaruodamas išvykimą iš šalies gyventojas neprivalo pateikti tokios informacijos, todėl oficialioje statistikoje ši informacija neatsiskleidžia. Tokia informacija gali būti surenkama tik atliekant papildomus tyrimus. 2006 - 2010 m. Lietuvos Statistikos departamento atlikti statistiniai tyrimai, kuriais remiantis įvertinti 2001–2009 m.

nedeklaruotos emigracijos srautai. Tyrimų metu buvo nustatyti ir emigrantų, nedeklaravusių savo išvykimo, išsilavinimo lygis. Gauti rezultatai pritaikyti analizuojamam laikotarpiui pateikiami 8 paveiksle.

8. pav. Emigrantai pagal išsilavinimą 2004 – 2007 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

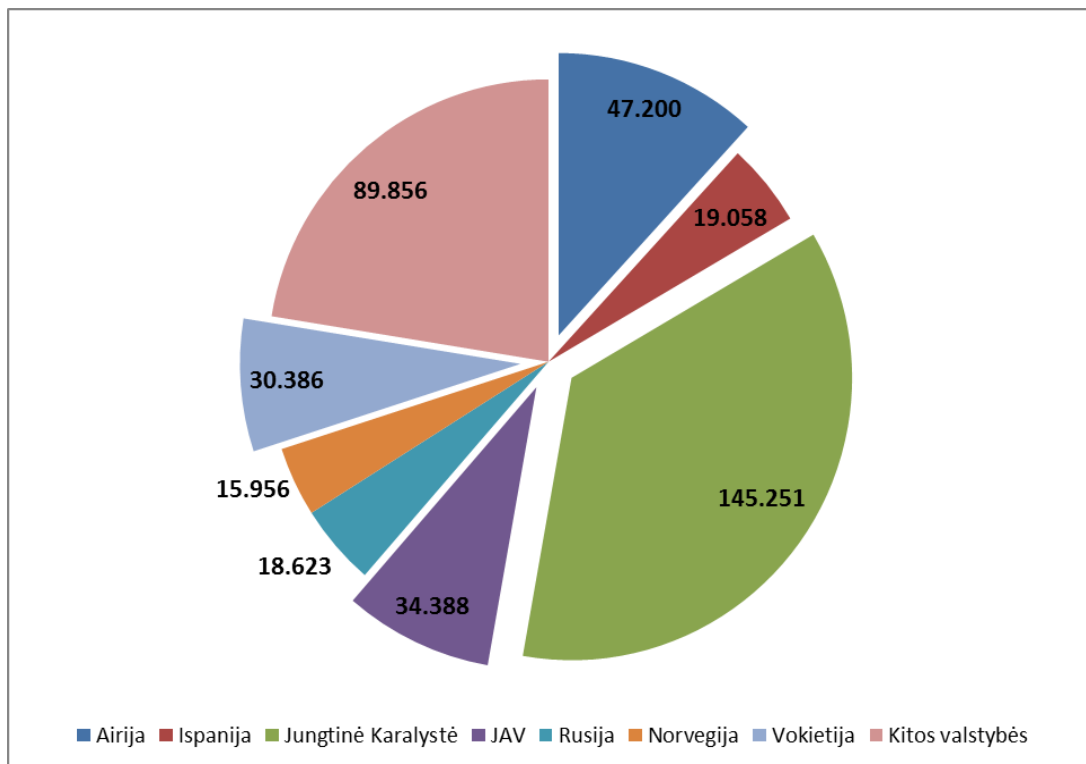
Tyrimo metu surinkti duomenys rodo, jog didžioji dalis emigruojančių iš Lietuvos turi įgiję specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimą. Vidutiniškai per metus šalį paliko 9,65 tūkst. šį išsilavinimą turinčių gyventojų, bendrai per nurodytą laikotarpį 2004 – 2007 m. iš šalies išvyko 38,60 tūkst. gyventojų (statistiniai duomenys pateikiami 5 priede). Beveik dvigubai mažiau šalį palieka turintys aukštąjį išsilavinimą. Daugiausiai išvyko 2004 m. – 4,30 tūkst. gyventojų, mažiausiai 2006 m. – tik 2,70 tūkst. Vidutiniškai per metus šalį palieka apie 3,40 tūkst. gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, iš viso per nurodytą laikotarpį šalį paliko 13,60 tūkst. gyventojų. Pradinį ir pagrindinį išsilavinimą turintys emigrantai sudaro tik nedidelę dalį tarp visų emigravusių gyventojų. Bendrai per nurodytą laikotarpį emigravo 1,10 tūkst. asmenų turinčių pradinį išsilavinimą ir 6,10 tūkst. pagrindinį.

Tyrimo metu gauti duomenys apie tarptautinių emigrantų išsilavinimą nėra labai informatyvūs dėl kelių priežasčių. Pirma, tyrimo metu buvo surinkti duomenys tik apie nedeklaruotą emigraciją, todėl šie duomenys neatspindi realios situacijos. Antra, tyrimo metu nėra surinkti duomenys apie visų

apklausose dalyvavusių emigrantų išsilavinimą, todėl ne maža dalis apie išsilavinimo lygį nurodyta kaip nežinoma. Remiantis tyrimo duomenimis mes galime tik daryti prielaidą, jog iš Lietuvos daugiausiai emigruoja vidurinį ar specialųjį vidurinį turintys asmenys, tačiau daryti skubotų išvadų negalime dėl duomenų tikslumo ir trūkumo.

3.3 Lietuvos tarptautinę emigraciją skatinantys veiksniai

Analizuojant emigracijos tempus ir jos įtaką šalies ekonomikai ir finansams, svarbu ne tik įvertinti jos pasekmes, bet ir priežastis. Suvokiant emigraciją skatinančius veiksnius galima imtis atitinkamų veiksmų emigracijai mažinti ir kartu stiprinti šalies ekonominę situaciją. Toliau šiame darbo poskyryje analizuojama į kurias valstybes 2004 - 2012 m. daugiausia emigravo Lietuvos gyventojų. Išsiaiškinus tikslo šalis bus galima analizuoti, kodėl būtent šios šalys buvo pasirinktos Lietuvos tarptautinių emigrantų tikslo šalimis, kokie ekonominiai pranašumai skiria Lietuvą nuo tikslo šalių. Analizuojant Lietuvos tarptautinių emigrantų tikslo šalis dėl duomenų stokos analizės laikotarpis sutrumpinamas vieneriais metais.

9. pav. Lietuvių emigrantų tikslo šalys 2004 – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Diagramoje (žr. pav. 9) vaizduojamos pagrindinės Lietuvos emigrantų tikslo šalys 2004 – 2012 m. Daugiausiai, 145 251 gyventojas arba 36 proc. visų emigrantų, tikslo šalimi pasirinko Jungtinę Karalystę (statistiniai duomenys pateikiami 6 priede). Per visą laikotarpį mažiausiai emigrantų tikslo šalimi pasirinko Jungtinę Karalystę 2004 m. Emigrantai į Jungtinę Karalystę sudarė apie 24 proc. arba 8 842 gyventojai. Tačiau šios šalies patrauklumas ženkliai išaugo per paskutinius kelerius metus: 2010 ir 2011 m. emigrantai į Jungtinę Karalystę sudarė net 49 proc. (40 901 ir 26 395 emigrantai), 2012 m. – 48 proc. (19 857 emigrantai). Galime teigti, jog per pastaruosius metus beveik kas antras emigrantas tikslo šalimi pasirenka Jungtinę Karalystę.

Antroji tikslo šalis – Airija. Iš viso šią tikslo šalį pasirinko 47 200 gyventojas arba 12 proc. visų emigrantų. Per visą laikotarpį mažiausiai emigrantų tikslo šalimi pasirinko Airija, kaip ir Jungtinę Karalystę, 2004 m. Šiais metais emigrantai į Airiją sudarė tik 7 proc. 2 514 gyventojų. Skirtingai negu Jungtinė Karalystė, Airijos pasirinkimas tikslo šalimi tarp emigrantų augo nuo 2005 m. iki 2010 m. Minėtais metais į Airiją išvyko apie 16 proc. visų emigrantų. Nuo 2011 m. emigrantų į šią valstybę mažėja: 2011 m. – 10 proc., 2012 m. – 9 proc. visų emigrantų.

Lietuvai įstojus į ES, šalies gyventojams atsivėrė puikios galimybės legaliai įsidarbinti ir gyventi kitose ES valstybėse. Nepaisant to, trečia pagal populiarumą tarp emigrantų išlieka Jungtinės Amerikos Valstijos. Nors šiuo metu Lietuvos Respublikos piliečiams galioja bevizis režimas⁷, tačiau norint gyventi ir dirbti legaliai JAV asmuo turi atvykti mokymosi tikslais, gauti pakvietimą dirbti, sukurti šeimą su JAV piliečiu arba net laimėti „žalią kortą“. Daugiausiai emigrantai šią šalį pasirinko 2004 m. – 20 proc. Beveik tris kartus daugiau, nei minėtais metais išvyko emigrantų į Airiją. Tačiau JAV emigrantų pasirinkimas tikslo šalimi kiekvienais metais mažėjo. Paskutiniaisiais metais į tolimą kraštą iškeliauja tik apie kelis procentus visų emigrantų. Per visą laikotarpį į JAV išvyko 9 proc. visų emigrantų.

Dar viena Lietuvos emigrantų pamėgta valstybė yra Vokietija. Emigracijos mastai į Vokietiją per analizuojama laikotarpį nedaug atsiliko nuo JAV. Iš viso į Vokietiją išvyko 30 386 gyventojai, tai sudaro apie 8 proc. visų emigrantų. Vidutiniškai per metus Vokietiją kaip tikslo šalį pasirenka 3 376 gyventojai. Emigracija į šią šalį per visą laikotarpį išliko beveik tolygi, be ryškių svyravimų.

Be jau aptartų šalių reikėtų paminėti ir Rusiją kartu su Norvegija. Nors Rusija dar vis priskiriama prie populiariausių tikslo šalių, tačiau emigracija į šią šalį metams bėgant mažėja. Nuo laikotarpio pradžios emigracija į Rusiją sumažėjo 70 proc. 2012 m. į šią šalį emigravo tik 2 proc. emigrantų, 2004 m. Rusiją tikslo šalimi pasirinko 8 proc. Tuo tarpu emigracija į Norvegiją auga: 2004 m. emigracija į Norvegiją siekė tik 2 proc., o iki 2012 m. išaugo 6 proc.

Reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose

⁷ Bevizio režimo programa suteikia teisę Lietuvos Respublikos (ar kitų tam tikrų šalių) piliečiams atvykti į JAV turizmo ar verslo tikslais (lankytojo vizos atitikmuo) ir praleisti šalyje 90 dienų be vizos.

tikslo šalyse socialinės ir ekonominės sąlygos. Remiantis Lietuvos Statistikos departamento 2006 - 2010 m. atliktais statistiniais tyrimais buvo nustatytos gyventojų emigracijos priežastys. Gauti rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

4. lentelė. Tarptautinės emigracijos priežastys 2004 – 2009 m.

Emigracijos priežastys	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dirbti	80%	82%	63%	69%	70%	87%
Mokytis	4%	4%	7%	13%	10%	7%
Dėl šeimyninių priežasčių	5%	9%	14%	8%	7%	3%
Kitos priežastys	12%	5%	16%	10%	12%	3%

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

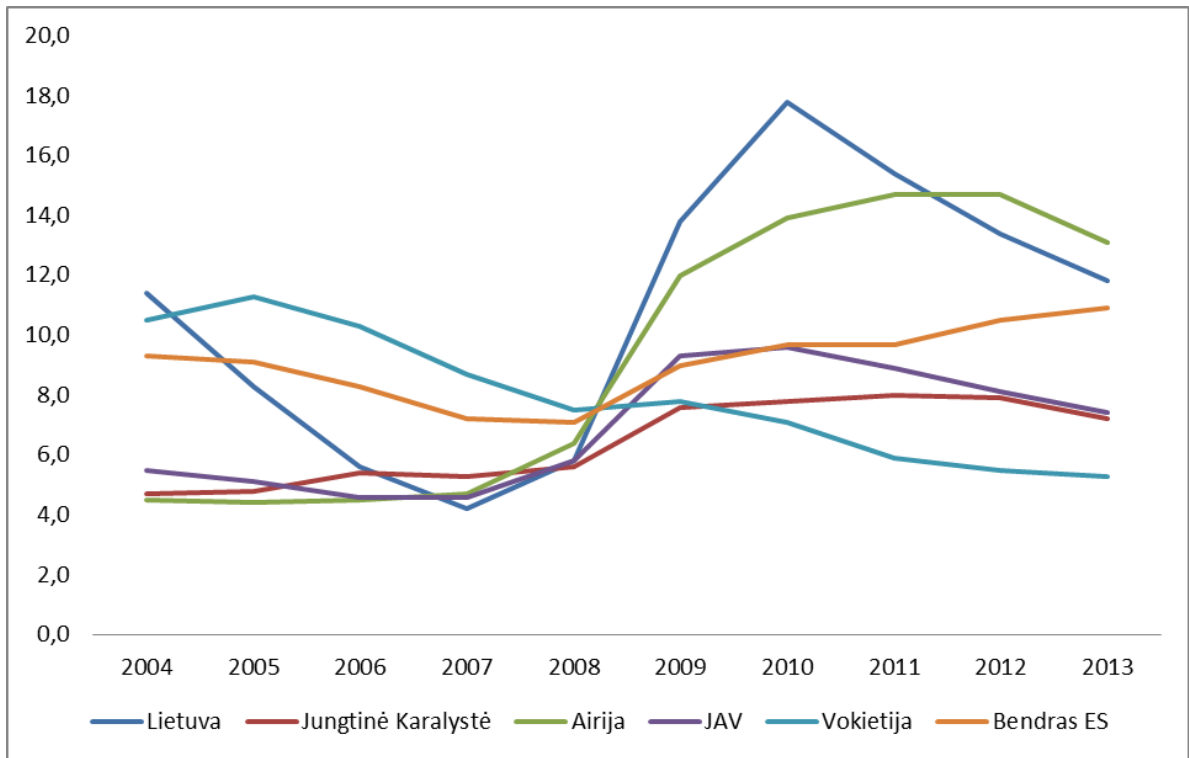
Pateikti duomenys rodo, kad 2004 - 2009 m. dažniausia emigracijos priežastis buvo siekis dirbti kitoje valstybėje. Mažiausiai buvo asmenų, ketinančių mokytis kitose šalyse. 2004 - 2005 m. jų skaičius nesiekė nė 5 proc. Tačiau 2007 m. rodiklis itin pakito (6 proc. punktais lyginant su 2006 m.), o tai galėjo sąlygoti užsitęsusi aukštojo mokslo reforma ir neaiški situacija dėl mokymosi perspektyvų Lietuvoje. Šiek tiek daugiau nei dėl tikslo mokytis, lietuviai emigravo dėl šeimyninių priežasčių. Vidutiniškai per metus 8 proc. emigrantų išvyko dėl šeimyninių priežasčių. Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t.y. susijusios su darbu ir materialine gerove. Duomenys apie Lietuvos gyventojų emigracijos priežastis nuo 2009 m. nėra renkami ir statistiniai tyrimai kol kas nėra atliekami.

Toliau šiame poskyryje analizuosime pagrindinius makroekonominis rodiklius, kurie gali būti įvardyti kaip priežastys, lemiančios vis didėjančią tarptautinę emigraciją iš Lietuvos. Siekiant atskleisti kuo tikslesnę situaciją, Lietuvos rodikliai bus lyginami su lietuvių emigrantų tikslo šalių rodikliais. Analizuosime šiuos rodiklius: nedarbo lygis, BVP ir darbo užmokestis.

Nedarbo lygis - rodiklis, kuris parodo santykį tarp bedarbių ir darbo jėgos. Žemiau esančiame paveiksle (žr. 10 pav.) vaizduojama nedarbo lygio dinamika 2004 – 2013 m. Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, JAV, Vokietijoje ir bendrai ES.

Vidutinis Lietuvos nedarbo lygis yra vienas aukščiausių tarp visų analizuojamų valstybių ir siekia 10,8 proc. (statistiniai duomenys pateikiami 7 priede). Nepaisant to, nuo 2005 iki 2009 m. Lietuvos nedarbo lygis buvo vienas mažiausių, mažesnis net už bendrą ES šalių nedarbo vidurkį, o 2007 m. Lietuvos nedarbo lygis lyginant su visomis kitomis šalimis buvo pats mažiausias. Tačiau nuo 2009 m. nedarbo lygis šalyje ėmė sparčiai augti ir Lietuva buvusi tarp žemiausių nedarbo lygį turinčia šalimi tapo šalimi su aukščiausiu nedarbo lygiu. 2010 m. nedarbo lygis šalyje siekė beveik 18 proc. Šiuo metu nedarbo lygis palaipsniui mažėja, tačiau Lietuva išlieka ir toliau šalimi su aukštu nedarbo

lygiu, nuo 2012 m. didesnis nedarbo lygis užfiksuotas tik Airijoje. Vidutiniškai mažiausias nedarbo lygis per analizuojamą laikotarpį pastebėtas lietuvių emigrantų pamėgtoje Jungtinėje Karalystėje (6,4 proc.) ir JAV (6,9 proc.).

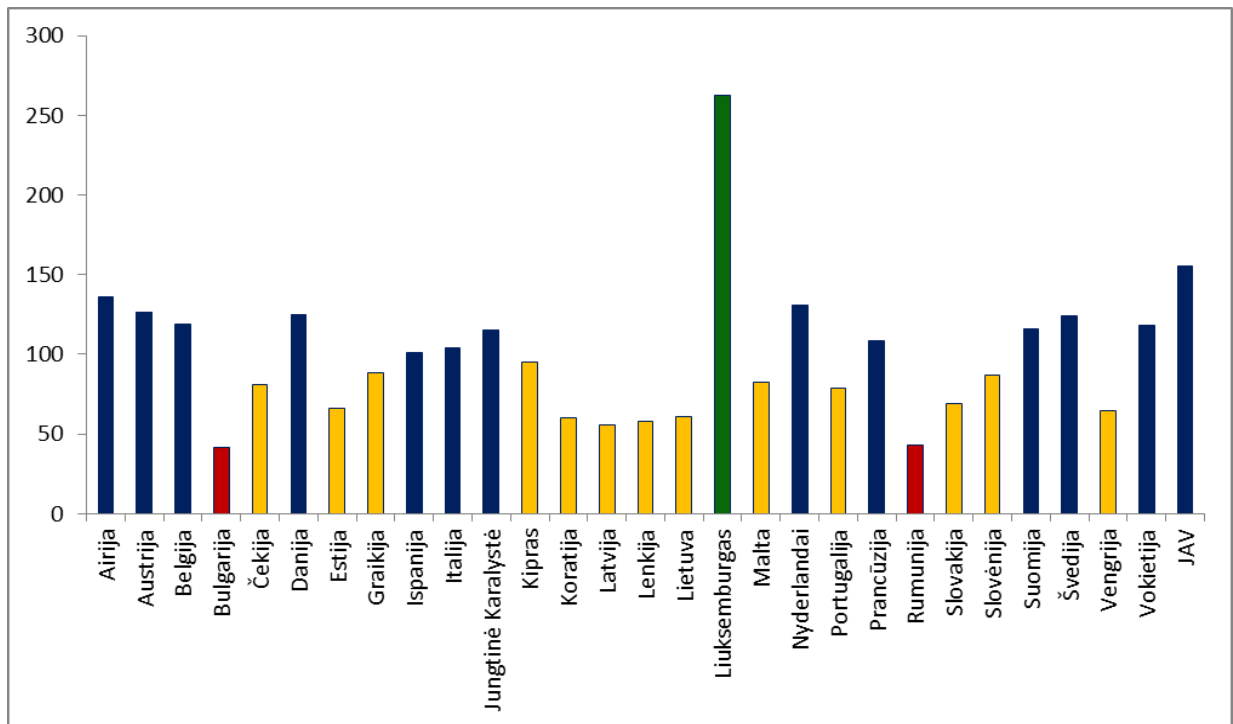
10. pav. Nedarbo lygis 2004 – 2013 m. Lietuvoje, tikslo šalyse ir bendrai ES

Šaltinis: sudaryta pagal EUROSTAT duomenis.

Vertinant emigracijos srautus ir šalies nedarbo lygį pastebėta, jog didžiausias emigracijos srautas užfiksuotas 2010 m. Šiais metais šalyje nedarbo lygis buvo aukščiausias. Daugiausiai lietuvių šiais metais emigravo į Jungtinę Karalystę, kurioje nedarbo lygis siekė 7,8 proc., taip pat į Airiją. Tačiau Airijoje, skirtingai nei Jungtinėje Karalystėje, nedarbo lygis buvo ganėtinai aukštas ir mažai atsiliko nuo Lietuvos. Šiais metais Airijoje nedarbo lygis siekė beveik 14 proc. Lietuvoje vyraujant žemam nedarbo lygiui emigracijos srautai buvo sumažėję, tačiau vis vien išliko ganėtinai aukšti: 2005 m. oficialiais duomenimis emigravo 15,57 tūkst. gyventojų, 2006 m. – 12,6 tūkst., 2007 – 13,85 tūkst., 2008 m. - 17,02 tūkst. Kadangi šiuo laikotarpiu šalyje vyravo mažiausias nedarbo lygis, lietuviai emigruodavo į šalis, kuriuose vyravo didesnis nedarbo lygis, nei kilmės šalyje. Todėl galime daryti išvadą, jog aukštas nedarbo lygis skatina emigruoti, tačiau sumažėjęs nedarbo lygis nesustabdo emigracijos.

Vienas tiksliausių šalies ekonominę gerovę atspindinčių rodiklių yra bendrasis **BVP**. BVP kitimas rodo šalies ekonominės situacijos gerėjimą arba blogėjimą, taip pat ir šalies galimybes daugiau

ar mažiau lėšų skirti vienam ar kitam sektoriui, pavyzdžiui, socialinei apsaugai, švietimui ir t.t. Kitaip tariant, BVP - tai pajamos, gautos šalies viduje. BVP vienam gyventojui dažnai naudojamas šalies gerovei įvertinti, tačiau šis rodiklis ne visada tinka faktiniam namų ūkių gyvenimo lygiui perteikti. Šiam tikslui geriau tinka faktinio individualaus vartojimo vienam gyventojui rodiklis. Faktinį individualų vartojimą sudaro prekės ir paslaugos, kurias kasmet suvartoja atskiri asmenys, nepriklausomai nuo to, ar tas prekes ir paslaugas įsigyja ir už jas sumoka namų ūkiai, valdžios sektorius ar ne pelno institucijos (Eurostat, 2013).

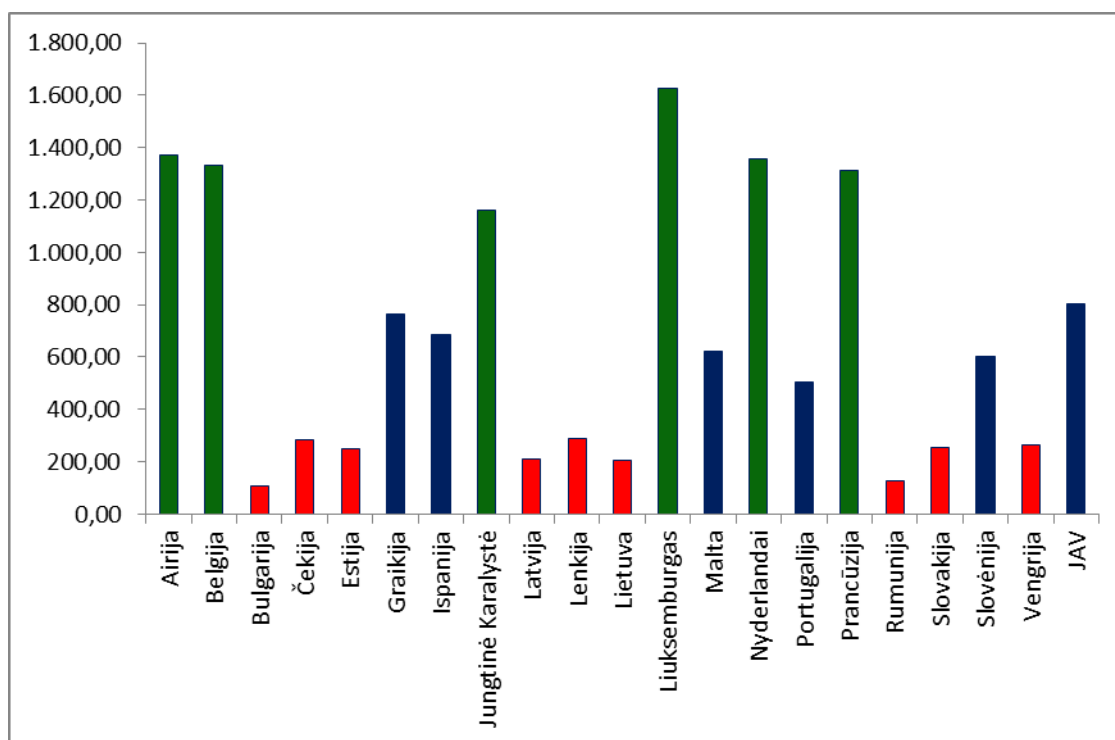
11. pav. Vidutinis BVP 2004 – 2012 m. ES valstybėse ir JAV

Šaltinis: sudaryta pagal EUROSTAT duomenis.

Diagramoje (žr. pav. 11) raudonai pažymėtos šalys, kurių rodikliai yra patys mažiausi tarp visų ES narių ir JAV: Bulgarija (42) ir Rumunija (43). Geltonai pažymėtos šalys, kurių rodikliai nesiekia ES nustatyto vidurkio - 100. Jeigu šalies rodiklis yra didesnis už 100, tuomet šios šalies BVP vienam gyventojui yra didesnis už ES vidurkį. Tarp geltonai pažymėtų valstybių yra ir Lietuva. Nors paskutiniai metai pastebėtas rodiklio didėjimas, tačiau bendras vidutinis Lietuvos rodiklis siekia tik 61 proc. (statistiniai duomenys pateikiami 8 priede). Todėl galime teigti, jog Lietuvos ekonominė gerovė beveik dvigubai atsilieka nuo ES nustatyto vidurkio, tačiau lenkia šias valstybes: Bulgariją, Rumuniją, Latviją, Lenkiją ir Kroatiją. Diagramoje žaliai pažymėtas Liuksemburgas, kurio rodiklis yra pats didžiausias. ES nustatyto vidurkį viršija daugiau nei 2,5 karto. Likusios šalys, pažymėtos mėlynai, kurios viršija ES nustatytą vidurkį. Tarp šių valstybių yra visos lietuvių emigrantų tikslo šalys: JAV

(155), Airija (136), Vokietija (118) ir Jungtinė Karalystė (115). Remiantis šiais rezultatais, galime daryti išvadą, jog Lietuvos gyventojai emigruoja į labiau išsivysčiusias, aukšto pragyvenimo lygio šalis.

Kaip jau buvo minėta anksčiau pagrindinės priežastys, verčiančios Lietuvos gyventojus emigruoti yra ekonominės: maži atlyginimai, noras susikurti materialinę gerovę. Apie 75 proc. žmonių išvyksta svetur dėl darbo. Žemiau pateiktoje diagramoje (žr. pav. 12) pateikiami vidutiniai minimalūs atlyginimai eurais Lietuvoje ir kitose ES valstybėse narėse bei JAV (statistiniai duomenys apie minimalius atlyginimus Austrijoje, Danijoje, Italijoje, Kipre, Kroatijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje nerenkami ir diagramoje neatvaizduojami).

12. pav. Vidutiniai minimalūs atlyginimai 2004 – 2013 m. ES valstybėse ir JAV

Šaltinis: sudaryta pagal EUROSTAT duomenis.

Diagramoje raudonai pažymėtos šalys, kuriuose minimalus mėnesinis atlyginimas nesiekia 500 EUR. Tarp šių valstybių yra ir Lietuva. Lietuvos vidutinis minimalus mėnesinis atlyginimas 2004 – 2013 m. laikotarpyje siekė 205,63 EUR (statistiniai duomenys pateikiami 9 priede). Mažesnis nei Lietuvoje minimalus mėnesinis atlyginimas yra mokamas tik Bulgarijoje (108,90 EUR) ir Rumunijoje (125,77 EUR). Mėlynai pažymėtos valstybės, kuriuose minimalus atlyginimas svyruoja nuo 500 iki 1000 EUR. Šioje kategorijoje yra viena iš lietuvių emigrantų pamėgtų valstybių – JAV. JAV vidutinis minimalus atlyginimas siekia 803,77 EUR, t.y. 2,5 karto daugiau nei Lietuvoje. Minimalus mėnesinis

atlyginimas, kuris viršija 1 000 EUR yra mokamas tose valstybėse, kurios diagramoje pažymėtos žaliai. Didžiausias minimalus atlyginimas yra mokamas Liuksemburge, Airijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Prancūzijoje ir be abejo Jungtinėje Karalystėje.

Apibendrinant šiame poskyryje pateiktą medžiagą galime daryti išvadą, jog lietuvius emigruoti skatina ekonominės ir finansinės priežastys, t.y. susijusios su darbu ir materialine gerove. Emigruojama į ekonomiškai stipresnes valstybes: Jungtinė Karalystė, Airija, JAV ir Vokietija. Šiose valstybėse BVP rodiklis viršija ES nustatytą vidurkį ir lenkia Lietuvos rodiklį beveik dvigubai. Atitinkamai šiose valstybėse minimalūs atlyginimai aukštesni nei Lietuvoje: Jungtinė Karalystė – 1 163,29 EUR, Airija – 1 372,28 EUR, JAV – 803,77 EUR. Vertinant nedarbo lygį didelės įtakos pasirenkant tikslo šalį neturi. 2005 iki 2009 m. Lietuvos nedarbo lygis buvo vienas mažiausių, mažesnis net už bendrą ES šalių nedarbo vidurkį, o 2007 m. buvo pats mažiausias. Tačiau nepaisant šio faktoriaus emigracija iš šalies nesustojo. Lietuviai emigravo į valstybes, kuriose nedarbo lygis buvo didesnis nei Lietuvoje.

4. LIETUVOS GYVENTOJŲ TARPTAUTINĖS EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMINIAMS RODIKLIAMS IR FINANSAMS ANALIZĖ

Įvertinti kiek gyventojų tarptautinė emigracija atneša naudos ir kiek kilmės šalis patiria dėl jos nuostolių, yra ganėtinai sudėtinga. Gyventojų tarptautinės emigracijos pasekmės yra ne tik tiesioginės, bet ir netiesioginės, atsiskleidžiančios po tam tikro laiko per kitus faktorius, pvz. šalies gyventojų senėjimas, mažas gimstamumas, nesurenkami mokesčiai į valstybės biudžetą, didėjančios socialinės išmokos ir t.t. Įvertinimą taip pat apsunkina ir emigracijos neapibrėžtumas, nuolatinis tęstinumas, taip pat ir metodologiniai vertinimo principai.

Šioje darbo dalyje, remiantis teorinėje daro dalyje aptarta medžiaga, bus atliekama tarptautinės Lietuvos gyventojų emigracijos įtakos ekonominiams rodikliams ir finansams analizė. Darbe bus vertinama emigracijos proceso įtaką šalies demografiniams rodikliams, darbo rinkai, vartojimui ir šalies finansams.

4.1 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtakos ekonomikai tyrimo metodologija

Siekiant atlikti kokybišką tyrimą ir atskleisti emigracijos poveikį šalies ekonomikai, visų pirma būtina išanalizuoti teorinę medžiagą. Mokslinės literatūros analizė pateikiama 1-2 darbo skyriuose. Remiantis teorinėje darbo dalyje pateikta medžiaga galime išskirti šias hipotezes apie emigracijos įtaką šalies ekonomikai:

H₁ - Emigracija mažina šalies gyventojų skaičių;

H₂ - Emigracija mažina nedarbo lygį šalyje;

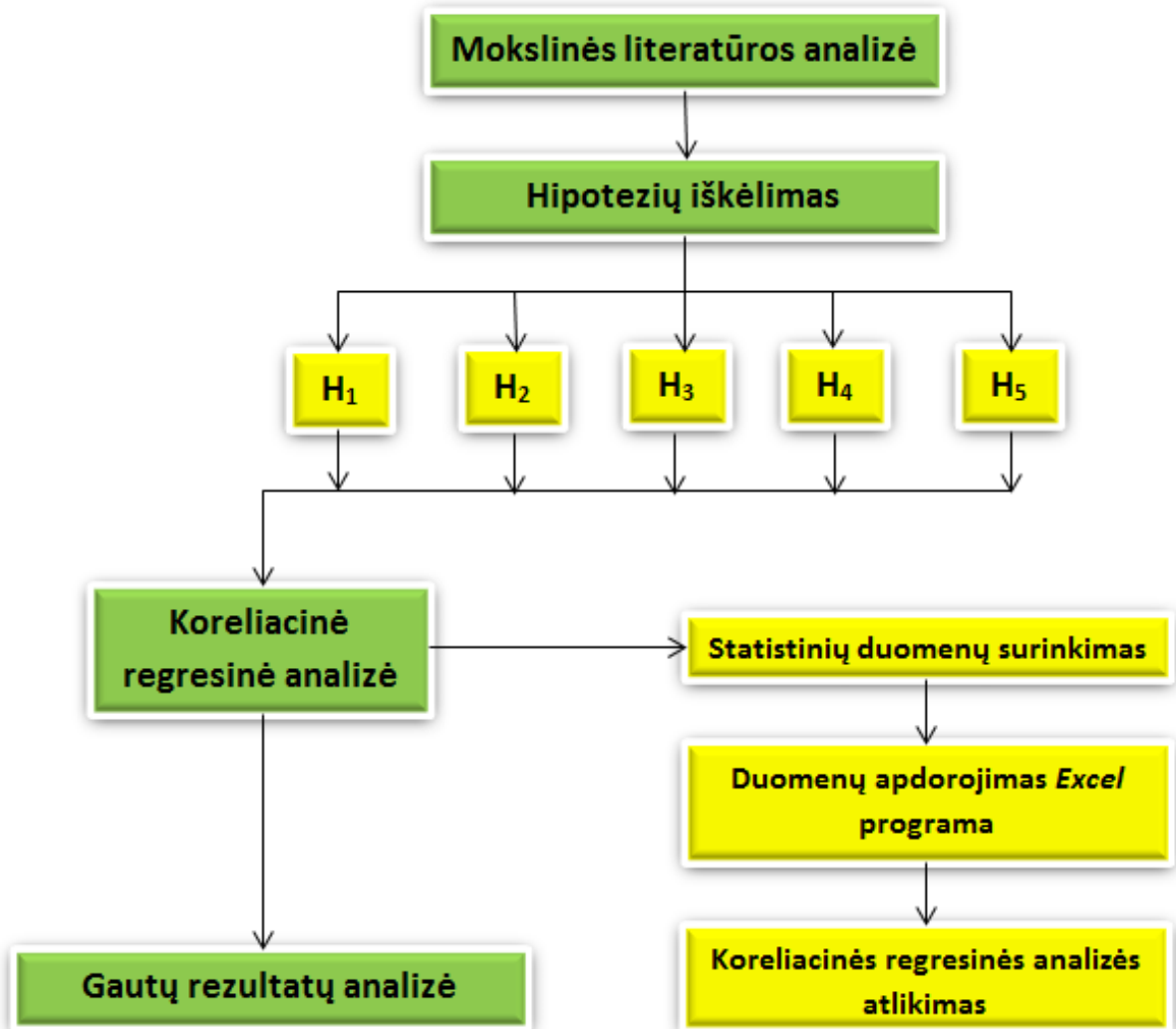
H₃ - Emigracija didina darbo užmokestį, ypač sektoriuose iš kurių daugiausiai darbuotojų emigruoja;

H₄ - Emigracija didina šalies vartojimą ir sudaro sąlygas didėti šalies BVP;

H₅ - Emigracija mažina surenkamas valstybės pajamas ir didina išlaidas.

Remiantis šiomis hipotezėmis toliau darbe atliksime Lietuvos emigracijos proceso situacijos

analizę ir bandysime patvirtinti arba paneigti šias hipotezes apie emigracijos įtaką šalies ekonominiams rodikliams ir finansams. Supaprastinta tyrimo eiga pateikiama 13 paveiksle.

13. pav. Emigracijos poveikio Lietuvos ekonomikai ir finansams tyrimo modelis

Pasirinktas analizės laikotarpis 2004 – 2013 m., kai kuriais atvejais laikotarpis sutrumpinamas vieneriais metais dėl statistinių duomenų trūkumo. Apdoroti statistiniai duomenys bus išdėstyti statistinėse lentelėse (lentelės pateikiamos priede) ir pavaizduoti grafiškai naudojant stulpelines ir linijines diagramas. Analizuojant reiškinį pasikeitimą laiko atžvilgiu bus naudojamos dinamikos eilutės, kurios apibūdina statistinių rodiklių kitimą laiko atžvilgiu. Siekiant įvertinti Lietuvos gyventojų tarptautinę emigraciją, jos kitimo greitį, intensyvumą, pagrindines vystymosi tendencijas bus skaičiuojami analitiniai dinamikos eilutės rodikliai, kurie kartu su statistiniais duomenimis bus pateikiami lentelėse (priede). Darbe bus atliekama porinė koreliacinė analizė. Analizės metu gavus reikšmingus rezultatus toliau bus atliekama porinė regresinė analizė ir randamos priklausomybės (regresijos lygtis) nuo kiekvieno atrinkto veiksnio. Apskaičiuoti rodikliai ir lygtys bus pateikiamos

lentelėse, o tarpusavio priklausomybės vaizduojamos grafiškai. Darbe bus skaičiuojami žemiau aprašyti analitiniai rodikliai. Visi rodikliai apskaičiuoti naudojantis „Microsoft Office 2010“ Excel programa:

- Paprastas aritmetinis vidurkis:

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}; \quad (4)$$

čia:

\bar{x} - paprastasis aritmetinis vidurkis;

$\sum x$ – individualios požymio reikšmės (variantai);

n – vienetų skaičius.

Paprastas aritmetinis vidurkis apskaičiuojamas naudojant EXCEL funkciją **AVERAGE**.

- Absoliutinis padidėjimas, sumažėjimas - dinamikos eilutės dviejų lygių skirtumas. Jis rodo, keliais vienetais pasikeičia reiškinio lygis per tam tikrą laikotarpį ir gali turėti teigiamą arba neigiamą ženklą. Apskaičiuojamas grandininio ir bazinio būdu (Gražytė-Molienė, 2004):

$$\Delta y_g = y_i - y_{i-1}; \quad (5)$$

$$\Delta y_b = y_i - y_1; \quad (6)$$

čia:

y_i – paskutinio rodiklio reikšmė;

y_1 – pirmoji rodiklio reikšmė;

y_{i-1} – prieš tai buvusi reikšmė.

- Didėjimo, mažėjimo tempas - rodo, kiek kartų padidėjo ar sumažėjo lygis šio laikotarpio lyginant su praėjusiu laikotarpiu arba kiek procentų siekia esamo laikotarpio reiškinio lygis, lyginant su praėjusiu. Tai dviejų dinamikos eilučių santykis, skaičiuojamas grandininio bei bazinio būdu (Gražytė-Molienė, 2004):

$$T_{pg} = \left(\frac{\Delta y_g}{y_{i-1}} \right) \cdot 100; \quad (7)$$

$$T_{pb} = \left(\frac{\Delta y_b}{y_1} \right) \cdot 100; \quad (8)$$

- Koreliacijos koeficientas rodo ryšį tarp dviejų kintamųjų. Koreliacijos koeficiento apskaičiavimas leidžia nustatyti ryšio pobūdį: tiesinis (abu dydžiai linkę kisti vienoda kryptimi) ir atvirkštinis (vienam dydžiui mažėjant, kitas – didėja ir atvirkščiai). Jei koreliacijos koeficiento ženklas teigiamas - tai rodo tiesioginį ryšį, neigiamas – atvirkštinį (Pabedinskaitė, 2005):

$$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\partial_x \cdot \partial_y}; \quad (9)$$

čia:

\overline{xy} - reiškinių sandaugos vidurkis;

\bar{x} - x reiškinių vidurkis;

\bar{y} - y reiškinių vidurkis;

∂_x - x reiškinių kvadratinis nuokrypis;

∂_y - y reiškinių kvadratinis nuokrypis.

Koreliacijos koeficientas apskaičiuojamas naudojant EXCEL funkciją **CORREL**. Ryšio stiprumas vertinamas remiantis šio koeficiento savybėmis: $|r| < 1$, kuo $|r| \rightarrow 1$, tuo koreliacinis ryšys yra stipresnis. Darbe gauti rezultatai buvo vertinami remiantis žemiau pateikta ryšio stiprumo skale:

5. lentelė. Koreliacijos koeficiento ryšio stiprumo charakteristika

Koreliacijos koeficiento reikšmė	0,1-0,3	0,31-0,5	0,51-0,7	0,71-0,9	0,91-0,99
Ryšio stiprumo charakteristika	silpnas	vidutinis	pastebimas	stiprus	labai stiprus

Šaltinis: sudaryta pagal Gražytė-Molienė, 2004, 114 p.

- Statistika t – parodo koreliacijos koeficiento statistinį reikšmingumą. Jei atsitiktiniai dydžiai x ir y yra nekoreliuoti, statistika t pasiskirsčiusi pagal Stjudento dėsnį su $k = n - 2$ laisvės laipsniais. Apskaičiuotoji t lyginama su kritine reikšme t_{kr} . Jei $t > t_{kr}$ daroma išvada, kad koreliacijos koeficiento dydis reikšmingas (Pabedinskaitė, 2005). t_{kr} reikšmė randama naudojant EXCEL funkciją **TINV**. Darbe kritinė reikšmė pasirenkama kiekvienu atveju atskirai:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}}; \quad (10)$$

čia:

r - koreliacijos koeficientas;

n – vienetų skaičius.

- Determinacijos koeficientas yra lygus koreliacijos koeficiento kvadratui ir parodo, kiek procentų nagrinėjamojo veiksnio išsibarstymo paaiškina regresijos lygtis. Tai regresijos lygties kokybės matas. Jei jo reikšmė pakankamai didelė (0,6 ir daugiau), tai reiškia, jog į regresijos lygtį įtraukti pagrindiniai priklausomam kintamajam y įtaką darantys veiksniai (Pabedinskaitė, 2005):

$$R^2 = r^2_{xy}; \quad (11)$$

- Regresinė analizė parodo ryšį tarp faktorinio požymio ir rezultatinio požymio grupinių vidutinių reikšmių naudojant regresijos lygtį (Pabedinskaitė, 2005). Šiame tyrime naudojama tiesinės regresijos lygtis, kurios pavidalas yra toks:

$$y = a_0 + a_1x; \quad (12)$$

čia:

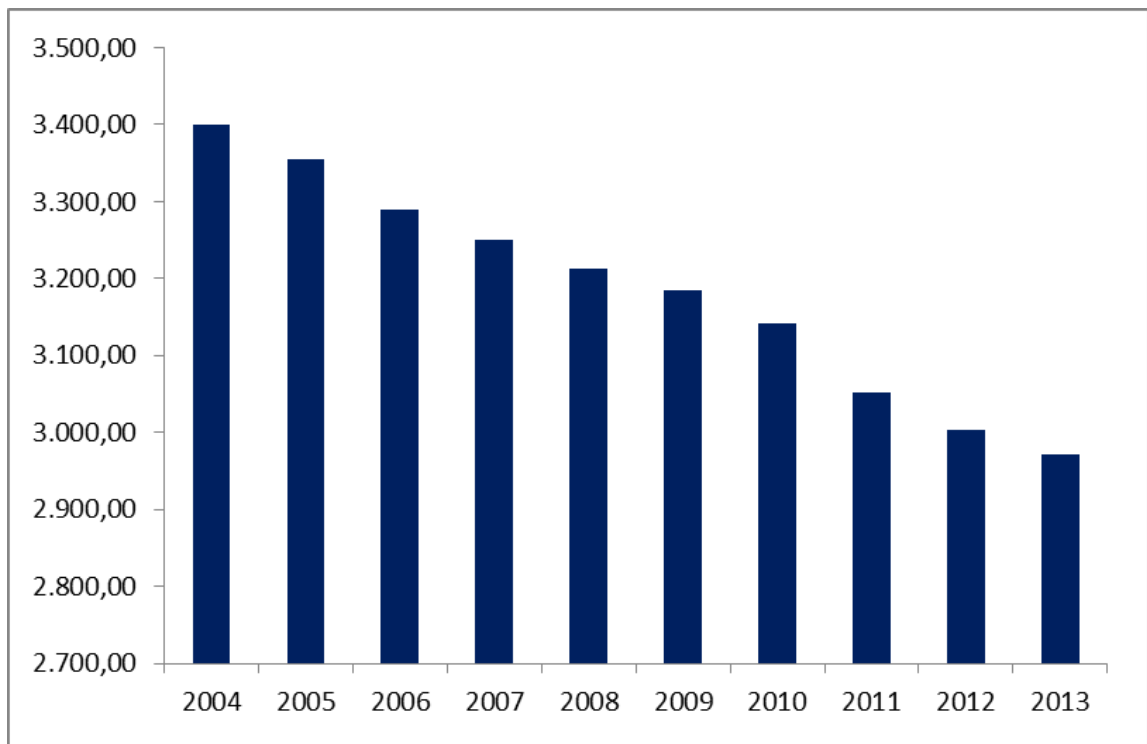
a_0 - reikšmė randama naudojant EXCEL funkciją *INTERCEPT*;

a_1 - reikšmė randama naudojant EXCEL funkciją *SLOPE*. a_1 dar vadinamas regresijos koeficientu ir parodo, kiek padidės rezultatinis kintamasis, faktoriniam kintamajam padidėjus vienu vienetu.

4.2 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka demografiniams rodikliams

Nors demografiniai procesai tiesiogiai neįtakoja šalies ekonominės situacijos, tačiau dėl emigracijos mažėjantis gyventojų skaičius daro neigiamą poveikį valstybės surenkamoms pajamoms, stabdo šalies ekonominę vystymąsi. Todėl yra svarbu analizuojant emigracijos įtaką šalies ekonomikai įvertinti ir įtaką gyventojų skaičiui. Žemiau esančiame paveiksle vaizduojama šalies gyventojų

skaičiaus dinamika 2004 – 2013 metais (žr. 14 pav.).

14. pav. Lietuvos gyventojų skaičiaus dinamika 2004 – 2013 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Stebimas tendencingas gyventojų mažėjimas. Analizuojamu laikotarpiu nuo 2004 iki 2013 m. pabaigos Lietuvoje sumažėjo 427 tūkst. gyventojų (statistiniai duomenys pateikiami 10 priede). Didžiausias gyventojų mažėjimas užfiksuotas 2011 m. Lyginant su praėjusiais metais šalyje gyventojų sumažėjo beveik 3 proc. Nors didžiąją gyventojų dalį sudaro darbingo amžiaus gyventojai (nuo 15 iki 65 m.), tačiau jų skaičius per visą analizuojamą laikotarpį nors ir nežymiai, tačiau mažėjo. Nuo 2007 m. darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimo tempas ėmė lėtėti, tačiau 2011 m. vėl išaugo. Tuo tarpu vyresnio nei 65 m. gyventojų skaičius iki 2010 m. augo, tačiau 2010 m. sumažėjo ir iki analizuojamo laikotarpio išlaikė mažėjimo tendenciją, tik 2011 m. buvo užfiksuotas nežymus padidėjimas lyginant su praėjusiais metais. Nuo 2004 iki 2014 m. sumažėjo 282,73 tūkst. darbingo amžiaus gyventojai, o vyresnių gyventojų išaugo daugiau nei 18 tūkst.

Siekiant įvertinti emigracijos įtaką šalies demografiniams rodikliams buvo atlikta porinė koreliacinė analizė tarp emigrantų ir bendro, 65 m. ir vyresnių, darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus. Susisteminti analizės rezultatai pateikiami 6 lentelėje.

6. lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka demografiniams rodikliams

Analizuojamas rodiklis	Koeficientai				Statistinių ryškių interpretacija		
	r	t	t ^{kr} _{0,1}	R ²	Ryšio stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
Gyventojų skaičius	-0,61	-2,20	1,86	0,38	Pastebimas	Atvirkštinė	Reikšmingas
65 m. ir vyresni gyventojai	0,46	1,46	1,86	0,21	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas
Darbingo amžiaus gyventojai	-0,59	-2,06	1,86	0,35	Pastebimas	Atvirkštinė	Reikšmingas

Gauti rezultatai parodo, jog egzistuoja pastebimas atvirkštinis ryšis tarp emigracijos ir gyventojų skaičiaus. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,10 ir laisvės laipsniui 8, prielaida pasitvirtino. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas parodo, kiek proc. gyventojų skaičiaus įtakoja emigracijos mastai. Emigrantų skaičius įtakoja tik 38 proc. gyventojų skaičiaus. Didžiąją dalį gyventojų skaičiaus dinamiką įtakoja kiti veiksniai.

Tarp emigrantų ir vyresnių nei 65 m. gyventojų egzistuoja vidutinis tiesioginis ryšis: didėjant emigracijai iš šalies didėja vyresnio amžiaus gyventojų dalis. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,10 ir laisvės laipsniui 8, prielaida buvo atmesta, nes gauta kritinė reikšmė yra didesnė už apskaičiuotą.

Pastebėtas atvirkštinis ryšis ne tik tarp emigrantų ir gyventojų skaičiaus, bet ir tarp emigrantų ir darbingo amžiaus gyventojų. Didėjant emigracijai šalyje, mažėja darbingo amžiaus gyventojų dalis. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,10 ir laisvės laipsniui 8, prielaida pasitvirtino. Tačiau emigracija įtakoja tik 35 proc. darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus kitimo, didžiąją dalį įtakoja kiti veiksniai.

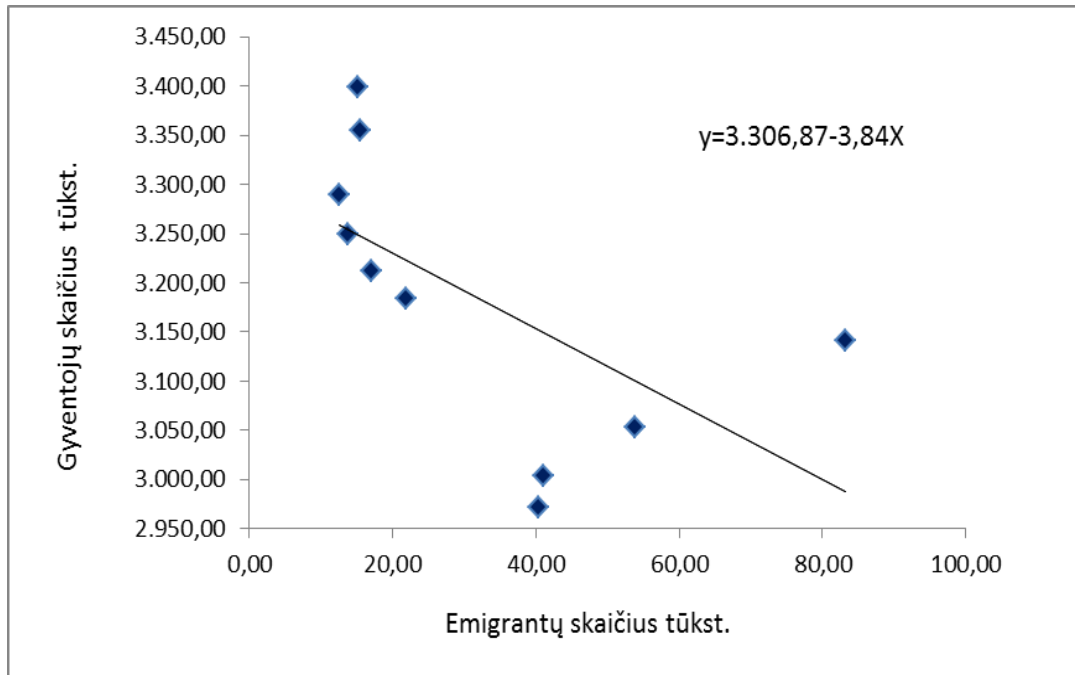
Atlikus koreliacinę analizę paaiškėjo, jog egzistuoja pastebimi ryšiai tarp emigrantų ir gyventojų skaičiaus, darbingo amžiaus gyventojų. Toliau buvo atliekama porinė regresinė analizė ir ieškoma priklausomybė (regresijos lygtis) nuo kiekvieno atrinkto veiksnio. Gauti rezultatai ir lygtys pateikiami 7 lentelėje.

7. lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų ir gyventojų, darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus

	a ₀	a ₁	y=a ₀ +a ₁ X
Gyventojų skaičius	3.306,87	-3,84	y=3.306,87-3,84X
Darbingo amžiaus gyventojai	2.220,53	-2,44	y=2.220,53-2,44X

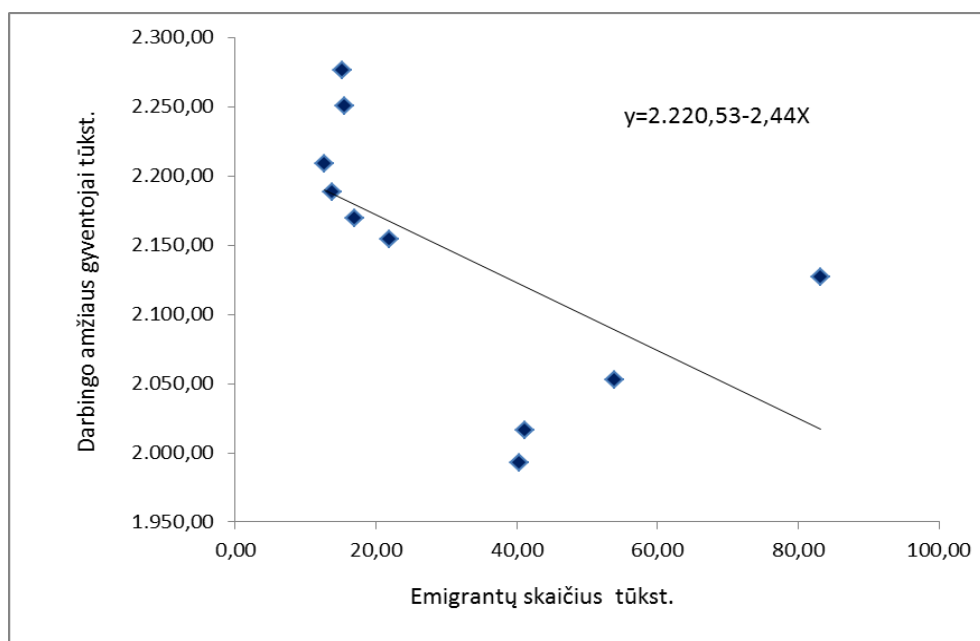
Remiantis rezultatais gauta regresijos lygtis $y=3.306,87-3,84X$, kuri apibūdina dviejų kintamųjų, t.y. gyventojų ir emigrantų skaičiaus tarpusavio priklausomybę. Regresijos lygties koeficientas a₁

parodo, kad emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, šalyje sumažės 3840 gyventojų. Gyventojų ir emigrantų skaičiaus tarpusavio priklausomybė atvaizduota 15 paveiksle.

15. pav. Gyventojų skaičiaus priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.

Antroji regresijos lygtis $y=2.220,53-2,44X$ apibūdina tarpusavio priklausomybę tarp emigrantų ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus. Gauta lygtis parodo, jog emigrantų skaičiui išaugus tūkstančiu gyventojų, šalyje sumažėtų 2 440 darbingo amžiaus gyventojai (žr. pav. 16)

16. pav. Darbingo amžiaus gyventojų priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.

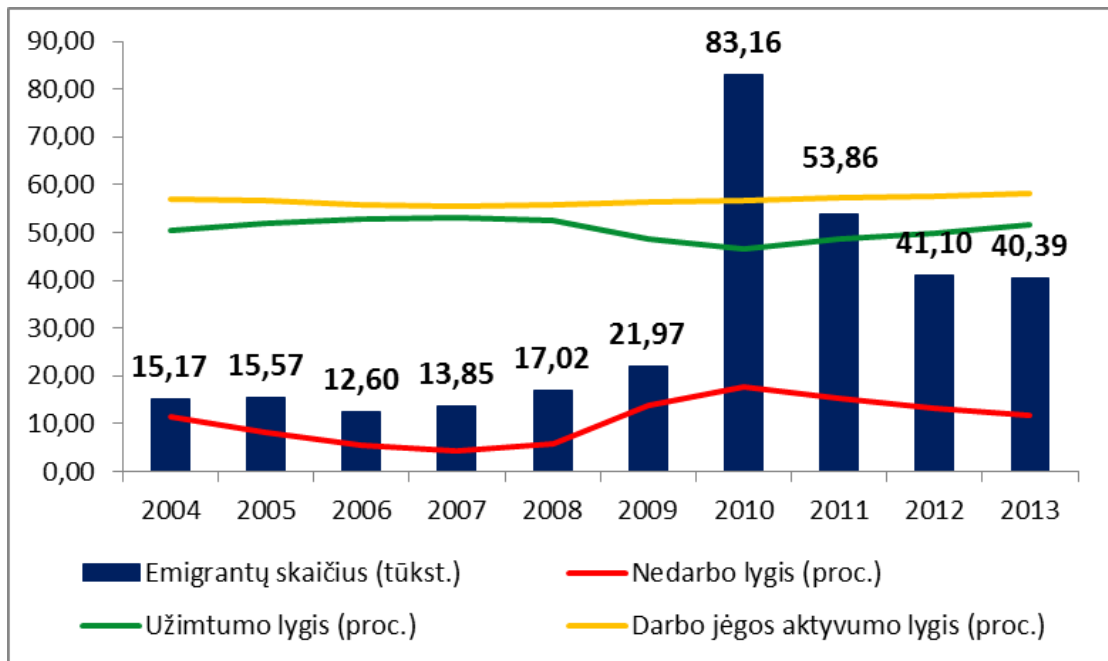
Apibendrinant tarptautinės emigracijos įtaką šalies demografiniams rodikliams galime daryti išvadą, jog emigracija įtakoja šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą, todėl iškelta hipotezė, jog emigracija mažina gyventojų skaičių, patvirtinta. Nors emigracija nėra vienas iš pagrindinių gyventojų skaičių įtakančių veiksnių, tačiau ji yra reikšminga. Emigracija lemia ne tik gyventojų skaičių, bet ir gyventojų sandarą, t.y. darbingo ir vyresnio amžiaus gyventojų santykį šalyje. Pastebėta, jog emigracijai didėjant mažėja ne tik bendras gyventojų, bet ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, tačiau vyresnių gyventojų emigracija įtakoja teigiamai: didėjant emigrantų skaičiui, vyresnių gyventojų skaičius šalyje taip pat didėja. Nors paskutinė prielaida, jog emigracija didina senyvo amžiaus gyventojų skaičių, buvo atmesta dėl mažo patikimumo, tačiau tendencija išlieka. Iš šalies emigruoja jauni, darbingo amžiaus gyventojai, o vyresni lieka, todėl jų santykis su darbingo amžiaus gyventojais, mažėjant gyventojų skaičiui, auga.

4.3 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka darbo rinkos rodikliams

Tarptautinės emigracijos įtaka šalies darbo rinkai yra dvejopa. Prie teigiamų emigracijos pasekmių galima būtų priskirti: nedarbo mažėjimą, užimtumo didėjimą, darbo užmokesčio augimą bei darbuotojų darbo sąlygų gerėjimą. Tačiau egzistuoja ir neigiamos pasekmės: kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, „protų nutekėjimas“, kuris stabdo šalies ekonominę vystymąsi ir užsienio investicijų pritraukimą. Visas šias pasekmes įvertinti, pagrįsti ar apskaičiuoti yra sudėtinga, todėl toliau darbe bandysime išanalizuoti tarptautinės emigracijos įtaką šiems darbo rinkos rodikliams: nedarbas, užimtumas ir darbo užmokestis.

Lietuvos darbo jėgos aktyvumo lygis t.y. darbo jėgos ir gyventojų skaičiaus santykis, per visą analizuojamą laikotarpį kito nežymiai (žr. pav. 17). Nuo 2005 m. ėmė mažėti, o nuo 2008 m. įgijo didėjimo tendenciją ir išliko iki pat analizuojamo laikotarpio pabaigos. Didžiausias aktyvumo lygis užfiksuotas 2013 m. 58,2 proc., o mažiausias 2007 m. 55,5 proc. Tokią aktyvumo lygio dinamiką lėmė dvi sudedamosios dalys: darbo jėga ir Lietuvos gyventojų skaičius. Iš 17 pav. matyti, kad nedarbo lygis ir emigrantų skaičius per analizuojamus metus kito beveik tolygiai. Mažiausiais nedarbo lygis užfiksuotas 2007 m. – 4,2 proc., o mažiausias emigrantų skaičius – 2006 m. 12,6 tūkst. gyventojų. Aukščiausias nedarbo lygis ir emigrantų skaičius užfiksuotas 2010 m. Nedarbo lygis siekė – 17,8 proc., iš šalies emigravo 83,16 tūkst. gyventojų. Užimtumo lygis nuo analizuojamo laikotarpio augo iki 2007 m., šiais metais buvo pasiektas aukščiausias užimtumo lygis 53,20 proc., nuo 2007 m. iki pat

2010 m. užimtumo lygis šalyje krito. Minėtais metais pasiektas žemiausias užimtumo lygis - 46,7 proc., tačiau nuo sekančių metų stebimas augimas iki pat analizuojamo laikotarpio pabaigos. 2013 m. užimtumas šalyje išaugo iki 51,8 proc. (statistiniai duomenys pateikiami 11 priede).

17. pav. 2004 – 2013 m. tarptautinė emigracija Lietuvoje, nedarbo, užimtumo ir darbo jėgos aktyvumo lygis

Šaltinis: sudarytas pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Siekiant įvertinti emigracijos įtaką šalies darbo rinkos rodikliams, buvo atlikta porinė koreliacinė analizė. Susisteminti analizės rezultatai pateikiami 8 lentelėje.

8. lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka darbo rinkos rodikliams

Analizuojamas rodiklis	Koeficientai				Statistinių ryškių interpretacija		
	r	t	t ^{kr} _{0,05}	R ²	Ryšio stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
Nedarbo lygis	0,82	4,10	2,31	0,68	Stiprus	Tiesioginė	Reikšmingas
Užimtumo lygis	-0,81	-3,87	2,31	0,65	Stiprus	Atvirkštinė	Reikšmingas
Aktyvumo lygis	0,50	1,62	2,31	0,25	Pastebimas	Tiesioginė	Nereikšmingas

Analizės metu gauti rezultatai atskleidė, jog egzistuoja stiprus tiesioginis ryšis tarp emigracijos ir nedarbo, taip pat aktyvumo lygio šalyje: emigracijos mastams didėjant, nedarbas ir šalies aktyvumo lygis didėja kartu. Patikrinus koreliacijos koeficientų reikšmingumus, esant reikšmingumo lygmeniui

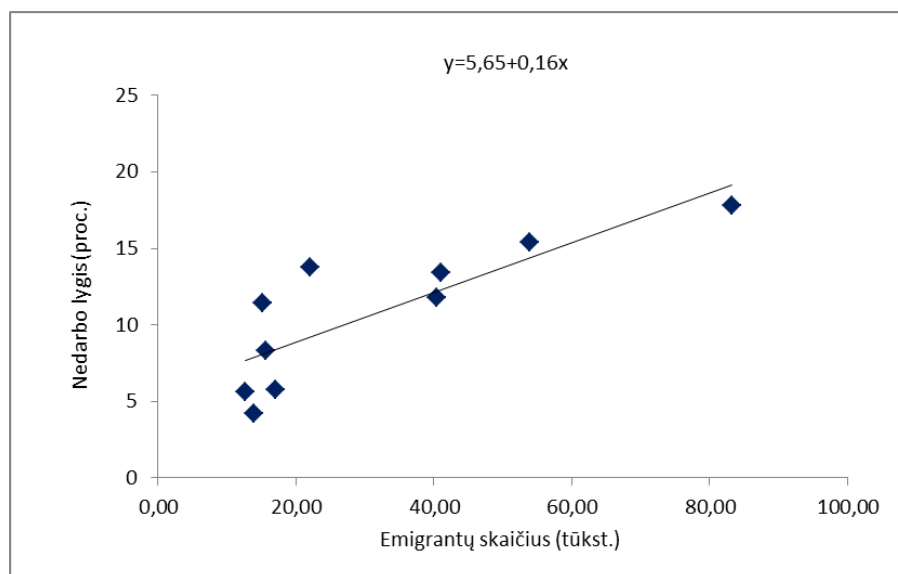
0,05 ir laisvės laipsniui 8, buvo patvirtinta tik viena prielaida: emigracija įtakoja nedarbo lygio kitimą. Antroji prielaida, jog egzistuoja stiprus tiesioginis ryšis tarp emigrantų skaičiaus ir aktyvumo lygio, buvo atmesta, nes gauta kritinė reikšmė yra didesnė už apskaičiuotą. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas parodė, jog 68 proc. nedarbo lygio įtakoja tarptautinės emigracijos mastai.

Tarp emigrantų skaičiaus ir užimtumo šalyje taip pat egzistuoja stiprus, tačiau šiuo atveju atvirkštinis ryšis. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, prielaida buvo patvirtinta. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas parodo, kiek proc. užimtumo lygio kitimo įtakoja emigracijos mastai. Emigrantų skaičius įtakoja nedarbo lygį 65 proc.

Kadangi atlikus koreliacinę analizę paaiškėjo, jog egzistuoja stiprūs ryšiai tarp emigrantų skaičiaus ir nedarbo, užimtumo lygio toliau buvo atliekama porinė regresinė analizė ir ieškoma priklausomybės nuo kiekvieno atrinkto veiksnio. Gauti rezultatai ir lygtys pateikiami 9 lentelėje.

9. lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir šalies nedarbo, užimtumo lygio

	a_0	a_1	$y=a_0+a_1X$
Nedarbo lygis	5,62	0,16	$y=5,65+0,16X$
Užimtumo lygis	53,03	-0,07	$y=53,03-0,07X$

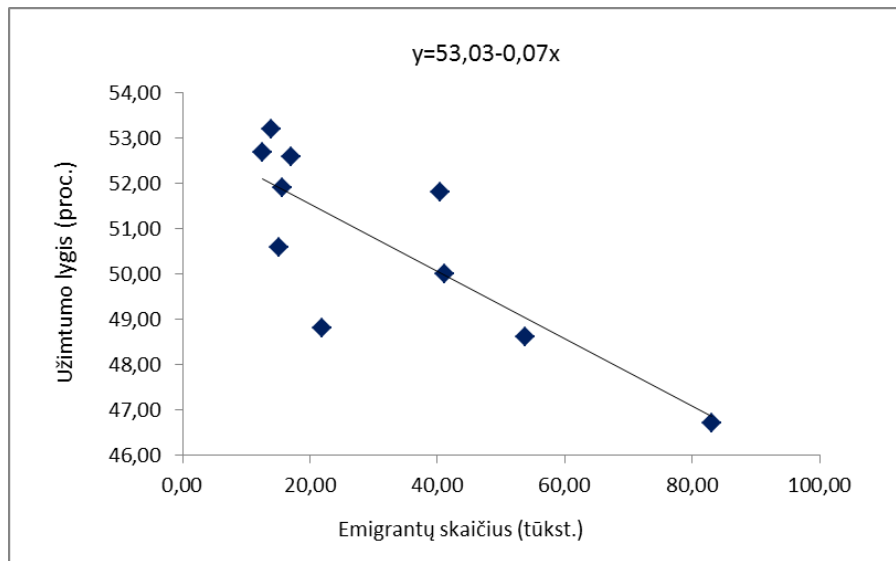

18. pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.

Remiantis rezultatais gauta regresijos lygtis $y=5,65+0,16x$, kuri apibūdina dviejų kintamųjų, t.y. nedarbo lygio ir emigrantų skaičiaus tarpusavio priklausomybę. Regresijos lygties koeficientas a_1 parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, nedarbo lygis išaugs 0,16 proc. Nors mokslinėje literatūroje, teigiama, kad emigracija mažina nedarbą, bet atlikę porinę

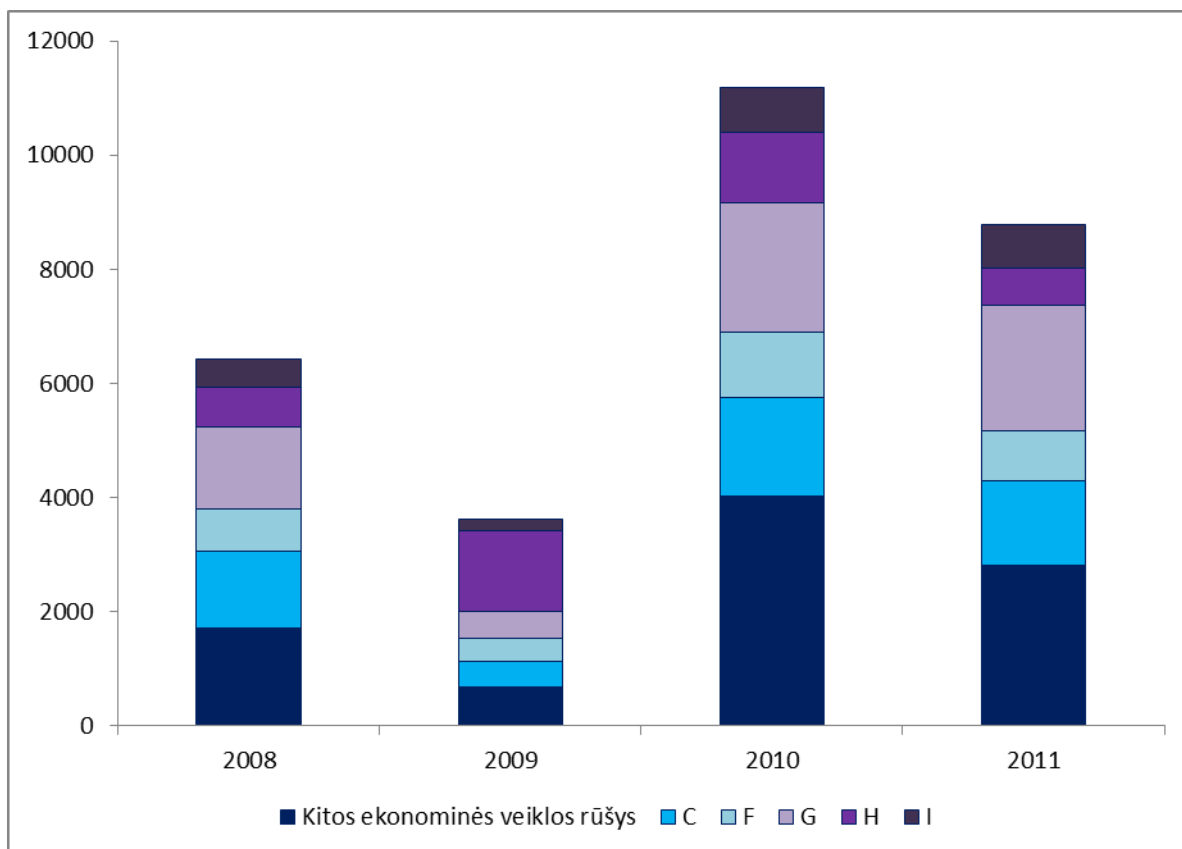
koreliacinę analizę gauname stiprų ryšį, tačiau nebe neigiamą tiesinį, kuris turėtų būti akivaizdus ir reikštų, jog didesni emigracijos tempai įtakoja nedarbo lygio mažėjimą, o teigiamą tiesinį ryšį, kuris reiškia, kad nedarbo lygio didėjimą lemia emigracijos proceso didėjimas. Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigrantų skaičiaus vaizduojama 18 pav.

Lentelėje nr. 9 pateikiama ir antroji lygtis $y=53,0-0,07x$, kuri apibudina dviejų kintamųjų, t.y. užimtumo lygio ir emigrantų skaičiaus tarpusavio priklausomybę. Regresijos lygties koeficientas a_1 parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, užimtumo lygis nukris 0,07 proc. Užimtumo lygio priklausomybė nuo emigrantų skaičiaus vaizduojama 19 pav.

19. pav. Užimtumo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 - 2013 m.

Siekiant išsiaiškinti ar emigracija įtakoja atskirų sektorių darbuotojų atlyginimų kylimą, visų pirma turime išsiaiškinti iš kokių sektorių daugiausiai emigravo darbuotojų. Lietuvoje informacija apie emigrantus pagal ankstesnę užsiėmimą ir ekonominės veiklos rūšis nėra nuosekliai kaupiama. Išanalizavus statistinius duomenis buvo surinkti tik 2008 – 2011 m. duomenys apie emigravusius darbuotojus pagal veiklos rūšis (duomenys pateikiami 12 priede). Daugiausiai per minėtą laikotarpį emigruodavo gyventojų bedarbių, nedirbusių vienus metus ir ilgiau: 2008 m. emigravo 8 188 bedarbiai, 2009 m. – 15 743, 2010 m. – 63 497, 2011 m. -39 423. Užimti bedarbiai sudarė sąlyginai nedidelę dalį tarp emigravusių gyventojų. Duomenys apie užimtus emigravusius gyventojus pagal ekonominės veiklos rūšis vaizduojami 20 paveiksle.

20. pav. Užimti emigrantai pagal ekonominės veiklos rūšis⁸ 2008 – 2011 m.

Šaltinis: sudarytas pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

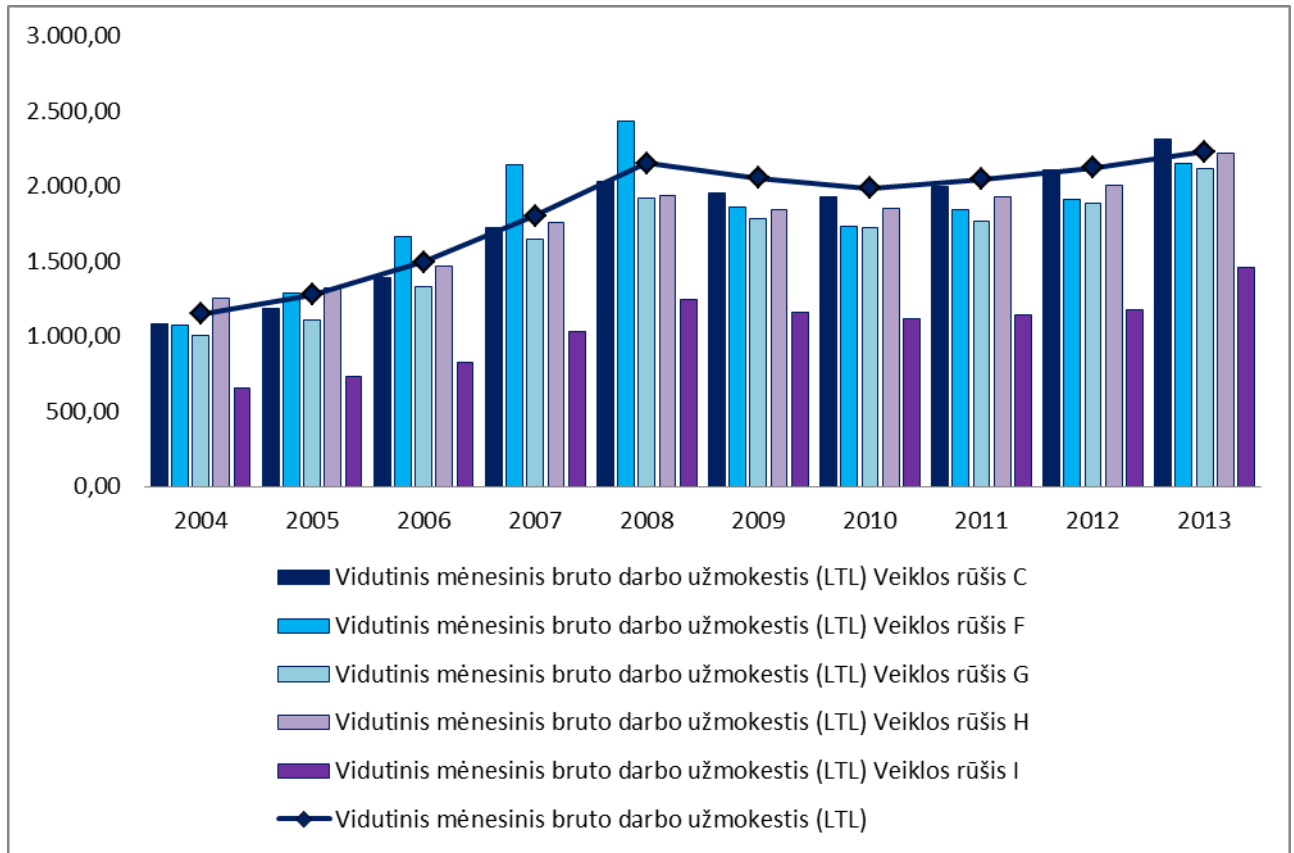
Kaip matome iš paveiksle pateiktų duomenų daugiausiai užimti emigrantai palikdavo šias ekonominės veiklos rūšis:

1. Apdirbamoji gamyba;
2. Statyba;
3. Didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas;
4. Transportas ir saugojimas;
5. Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla.

Remiantis teorinėje dalyje aptartu adaptuotu G.J. Borjaso darbo rinkos modeliu, emigracija sudaro sąlygas kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams. Atlyginimai kyla tuose sektoriuose iš kurių daugiausiai emigruoja darbuotojų, nes sumažėja darbo jėgos pasiūla. Atsižvelgiant į aukščiau pateiktus duomenis atlyginimai turėtų kilti šiuose sektoriuose: apdirbamoji gamyba, statyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas ir saugojimas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų

⁸ Remiantis Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriumi 2 red.: C – Apdirbamoji gamyba; F – Statyba; G - Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas; H – Transportas ir saugojimas; I - Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla (Lietuvos Statistikos departamentas, 2008).

veikla. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dinamika 2004 – 2013 m. pagal atskirus sektorius vaizduojama 21 paveiksle.

21. pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis LTL 2004 – 2013 m.

Šaltinis: sudarytas pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis.

Bendras šalies vidutinis darbo užmokestis nuo 2004 iki 2009 m. augo. Tačiau 2009 ir 2010 m. užfiksuotas atlyginimų mažėjimas - ekonominės krizės padarinys. Šiais metais atlyginimai mažėjo visuose analizuojamuose sektoriuose. Didžiausias atlyginimo sumažėjimas stebimas statybos sektoriuje: lyginant su 2008 m. atlyginimu, užmokestis sumažėjo 23 proc. arba 568,00 LTL, 2010 m. užmokestis sumažėjo dar 134,00 LTL. Mažiausiai mažėjimas užfiksuotas apdirbamosios gamybos sektoriuje: 2009 m. atlyginimai sumažėjo apie 4 proc. (76,00 LTL), 2010 m. – 1 proc. (23,00 LTL). Nuo 2011 m. šalies ekonomikai atsigaunant, stebimas ir atlyginimų kylimas (statistiniai duomenys pateikiami 13 priede).

Didesnis negu šalies vidutinis mėnesinis darbo užmokestis buvo mokamas šiuose sektoriuose: 2004 – 2005 m. – transportas ir saugojimas; 2005 – 2008 m. – statyba; 2013 m. – apdirbamoji gamyba. Lyginant analizuojamo laikotarpio pradžią ir pabaigą, atlyginimų augimo tempas visose analizuojamose sektoriuose buvo didesnis, negu šalies vidutinio darbo užmokesčio augimo tempas. Daugiausiai darbo užmokestis išaugo apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklos sektoriuje: 122

proc. arba 800,00 LTL. Mažiausias pokytis analizuojamose sektoriuose užfiksuotas statybos sektoriuje. Nors 2008 m. didžiausias augimas buvo užfiksuotas statybos sektoriuje: 126 proc. arba 1 355,00 LTL, tačiau po ekonominės krizės statybos sektoriaus darbo užmokestis dar nepasiekė prieškrizinio lygio: 2013 m. lyginant su 2004 m. atlyginimas išaugo 100 proc. arba 1 072,00 LTL.

Siekiant įvertinti emigracijos įtaką šalies darbo užmokesčiui, buvo atlikta porinė koreliacinė analizė. Susisteminti analizės rezultatai pateikiami 10 lentelėje.

10. lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka darbo užmokesčiui

Analizuojamas rodiklis	Koeficientai				Statistinių ryškių interpretacija		
	r	t	t ^{kr} _{0,05}	R ²	Ryšio stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
Vid. mėn. bruto darbo užmokestis	0,49	1,57	2,31	0,24	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas
Veiklos rūšis C	0,51	1,69	2,31	0,26	Pastebimas	Tiesioginė	Nereikšmingas
Veiklos rūšis F	0,10	0,27	2,31	0,01	Silpnas	Tiesioginė	Nereikšmingas
Veiklos rūšis G	0,43	1,36	2,31	0,19	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas
Veiklos rūšis H	0,50	1,63	2,31	0,25	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas
Veiklos rūšis I	0,43	1,36	2,31	0,19	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas

Atlikus porinę koreliacinę analizę paaiškėjo, jog tarp visų veiksnių egzistuoja tiesioginis ryšis. Didžiausias ryšis (pastebimas) egzistuoja tarp emigrantų skaičiaus ir vidutinio darbo užmokesčio apdirbamosios gamybos sektoriuje, mažiausias (silpnas) - emigrantų skaičiaus ir vidutinio darbo užmokesčio statybos sektoriuje. Patikrinus koreliacijos koeficientų reikšmingumus, esant reikšmingumo lygmeniui 0,05 ir laisvės laipsniui 8, visos prielaidos apie emigracijos mastų įtaką darbo užmokesčiui buvo atmestos, nes gauti koreliacijos koeficientai yra nereikšmingi.

Apibendrinant analizės metu gautus rezultatus, galime daryti išvadą, jog tarptautinės emigracijos mastai įtakoja darbo rinkos rodiklius. Nors mokslinėje literatūroje, teigiama, kad emigracija mažina nedarbą, bet atlikę porinę koreliacinę analizę, remiantis 2004 – 2013 m. statistiniais duomenimis, gavome tiesioginį ryšį tarp emigracijos ir šalies nedarbo lygio. Emigrantų skaičiui didėjant, didėja šalies nedarbo lygis. Nedarbo lygio kitimui didžiąją dalį įtakos turi emigracijos mastai. Tuo tarpu šalies užimtumo lygis didėja atvirkščiai emigrantų skaičiui: didėjant emigrantų skaičiui, užimtumas šalyje mažėja. Užimtumo lygio kitimui taip pat didžiąją dalį įtakos turi emigracijos mastai. Analizė tarp emigrantų skaičiaus ir darbo užmokesčio šalyje parodė, jog egzistuoja tiesioginis ryšis, t.y. emigracijai didėjant, šalies darbo užmokestis turi tendencija didėti. Didžiausią įtaką emigracijos srantai turi atlyginimų kilimui apdirbamosios gamybos sektoriuje, mažiausiai – statybos sektoriuje. Tačiau patikrinus gautų rezultatų reikšmingumus, šios prielaidos buvo atmestos dėl mažo reikšmingumo. Remiantis atlikta analize, negalime daryti išvados, jog emigracija didina darbo užmokesčio kilimą, nes

gauti rezultatai yra statistiškai nepatikimi. Manoma, jog didelę įtaką gautiems rezultatams turėjo ekonominė krizė Lietuvoje. Ekonominės krizės įtaką darbo užmokesčio mažėjimui buvo didesnė, nei emigracijos srauto. Iškeltos hipotezės, jog emigracijos procesas mažina nedarbo lygį šalyje ir kelia atskirų sektorių darbo užmokestį, yra atmetamos.

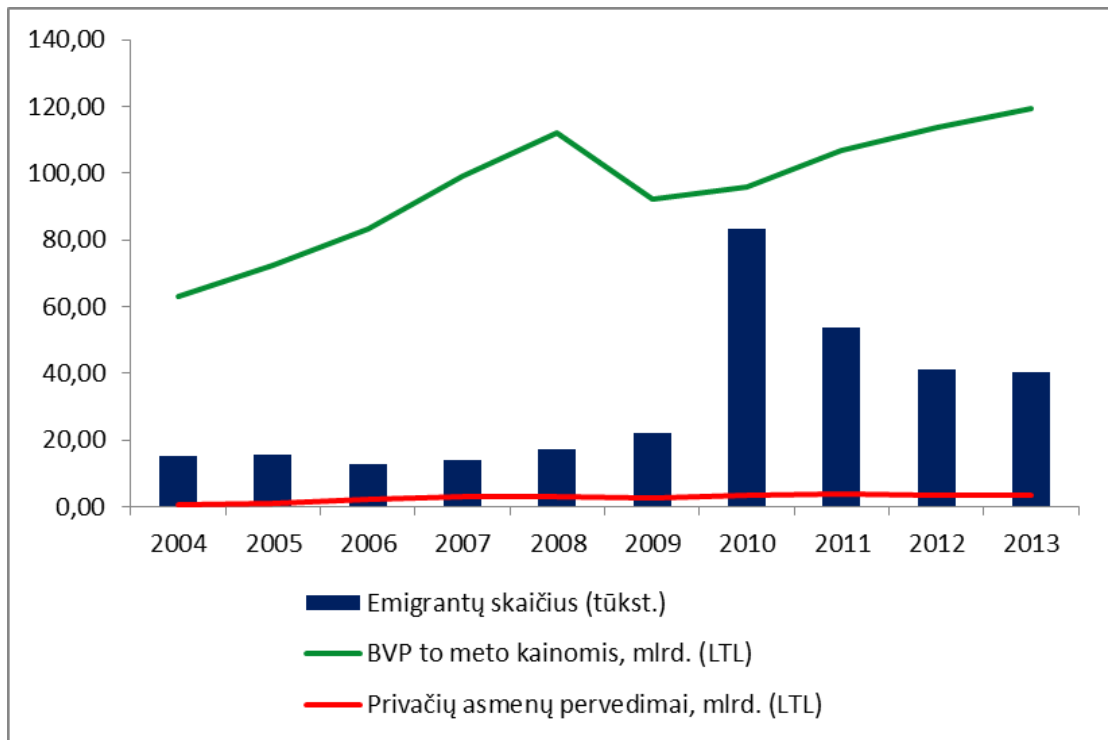
4.4 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka šalies vartojimui

Emigracijos įtaka šalies vartojimui yra dvejopa. Kaip jau buvo aptarta darbo teorinėje dalyje, iš vienos pusės emigracija mažina vartojimą šalyje. Iš šalies emigruoja nemažai gyventojų, t.y. šalyje mažėja vartotojų, sumažėjus vartotojams sumažėja ir vartojimas. To pasekoje sumažėja ir šalies BVP. Iš kitos pusės, emigrantų piniginiai pervedimai didina šalies vartojimą. Išvykę emigrantai remia šalyje likusius artimuosius ir giminaičius, siųsdami pinigines perlaidas. Pinigai iš karto patenka ten, kur jie yra labiausiai reikalingi, ir yra išleidžiami būtiniausioms reikmėms tenkinti (vartojimui, mokesčiams, sveikatos priežiūrai, švietimui, įmokoms padengti už prisiimtus finansinius įsipareigojimus). Be to, gerėjant susisiekimui tarp valstybių, didžioji emigrantų dalis atostogas praleidžia Lietuvoje ir noriai naudojami įvairiomis paslaugomis: sveikatos priežiūra, grožio salonai, valymo ir siūvimo paslaugos ir t.t.

Šiame darbo poskyryje analizuosime emigracijos įtaką šalies BVP ir privačių asmenų piniginiams pervedimams, taip pat jų įtaką šalies BVP. Žemiau esančioje diagramoje (žr. pav. 22) pateikiama Lietuvos BVP, privačių asmenų pervedimų ir emigrantų skaičiaus dinamika 2004 – 2013 m. BVP nuo analizuojamo laikotarpio pradžios augo iki 2009 m. Šiais metais BVP lyginant su praėjusiais metais smuktelėjo beveik 18 proc. (29 mlrd. litų). Nuo 2009 m. vėl stebimas BVP augimas, tačiau jo augimo tempai beveik dvigubai mažesni negu buvo iki krizinio laikotarpio. Nuo laikotarpio pradžios iki 2013 m. šalies BVP išaugo apie 90 proc. ir siekia 119,31 mlrd. litų (duomenys pateikiami 14 priede).

Dažniausiai analizuojant teigiamą gyventojų tarptautinės emigracijos įtaką šalies ekonomikai, akcentuojamos tarptautinių emigrantų siunčiamos piniginės kapitalo injekcijos. Per analizuojamus metus iš viso Lietuvą pasiekė 25,92 milijardai litų tarptautinių emigrantų siųstų piniginių pervedimų. Vidutiniškai per vienerius metus 2,59 milijardai litų. Lietuvoje tarptautinių emigrantų siunčiamų piniginių perlaidų vaidmuo ekonomikai nėra toks reikšmingas, koks yra šalyse, kuriose ekonominė situacija yra labiau komplikauta. Nuo analizuojamo laikotarpio pradžios emigrantų piniginiai

pervedimai augo kartu su BVP iki 2009 m. Minėtais metais pervedimų sumažėjo 19 proc. lyginant su praėjusiais metais. Sumažėjusį emigrantų siunčiamų injekcijų padidėjimo tempą galėjo įtakoti prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė, kuri įtakojė tarptautinių emigrantų uždirbamų pajamų sumažėjimą tikslo šalyse. 2010 ir 2011 m. pervedimai išaugo, tačiau paskutiniais metais vėl sumažėjo. Daugiausiai pervedimų į Lietuvą buvo atlikta 2011 m. 3,97 mlrd. litų. Paskutiniais metais į Lietuvą buvo pervesta 3,28 mlrd. litų. Nors ir sumažėjo pervedimų, tačiau lyginant su laikotarpio pradžia pervedimai išaugo daugiau nei šešis kartus.

22. pav. BVP, privačių asmenų pervedimų ir emigrantų skaičiaus dinamika 2004 – 2013 m.

Šaltinis: sudarytas pagal Lietuvos Statistikos departamento ir Lietuvos banko duomenis.

Siekiant įvertinti emigracijos įtaką šalies vartojimui, buvo atlikta porinė koreliacinė analizė tarp emigrantų skaičiaus ir šalies BVP, privačių asmenų pervedimų. Susisteminti analizės rezultatai pateikiami 11 lentelėje.

11. lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka BVP ir emigrantų piniginiams pervedimams

Analizuojamas rodiklis	Koeficientai				Statistinių ryškių interpretacija		
	r	t	$t_{0,1}^{kr}$	R^2	Ryšio stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
BVP	0,39	1,21	1,86	0,15	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas
Privačių asmenų pervedimai	0,62	2,23	1,86	0,38	Pastebimas	Tiesioginė	Reikšmingas

Analizės metu gauti rezultatai parodo, jog egzistuoja vidutinis tiesioginis ryšis tarp emigrantų skaičiaus ir šalies BVP. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,10 ir laisvės laipsniui 8, prielaida buvo atmesta. Nors egzistuoja vidutinis tiesioginis ryšis tarp emigracijos ir šalies BVP, tačiau jis yra nereikšmingas.

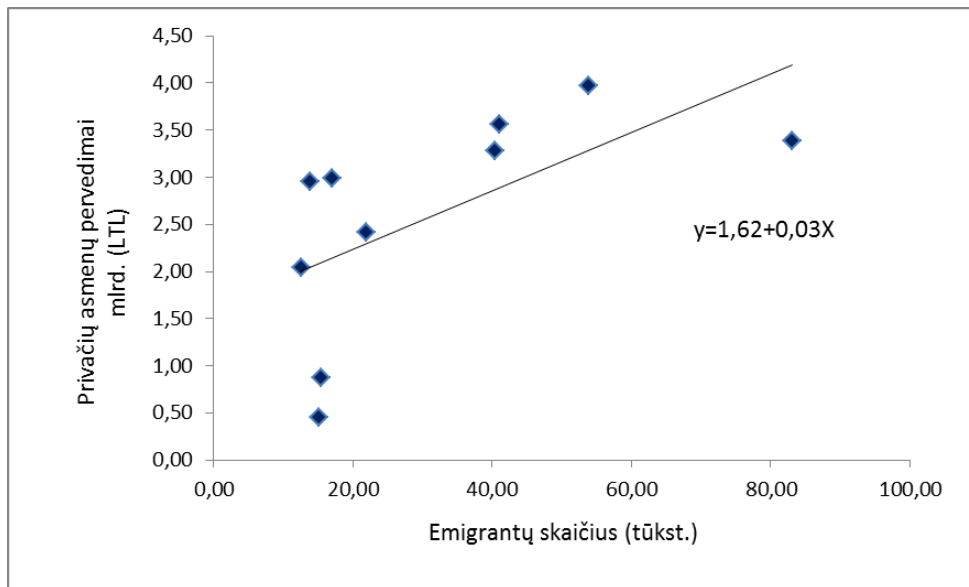
Tarp emigrantų skaičiaus ir emigrantų piniginių perlaidų egzistuoja pastebimas tiesioginis ryšis: didėjant emigracijai iš šalies didėja privačių asmenų pervedimai. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,10 ir laisvės laipsniui 8, prielaida buvo patvirtinta. Tačiau emigracija įtakoja tik 38 proc. privačių asmenų pervedimų kitimo, didžiąją dalį įtakoja kiti veiksniai.

Atlikus koreliacinę analizę paaiškėjo, jog reikšmingas pastebimas ryšis egzistuoja tarp emigrantų ir privačių asmenų pervedimų. Toliau buvo atliekama porinė regresinė analizė ir ieškoma priklausomybė (regresijos lygtis) nuo atrinkto veiksnio. Gauta lygtis pateikiama 12 lentelėje.

12. lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir privačių asmenų pervedimų

	a_0	a_1	$y=a_0+a_1X$
Privačių asmenų pervedimai	1,62	0,03	$y=1,62+0,03X$

Remiantis rezultatais gauta regresijos lygtis $y=1,62+0,03X$, kuri apibūdina dviejų kintamųjų, t.y. privačių asmenų piniginių pervedimų ir emigrantų skaičiaus tarpusavio priklausomybę. Regresijos lygties koeficientas a_1 parodo, kad emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, šalyje privačių asmenų piniginių pervedimų padidės 0,3 mlrd. litų. Emigrantų piniginių perlaidų ir emigrantų skaičiaus tarpusavio priklausomybė atvaizduota 23 paveiksle.

23. pav. **Privačių asmenų pervedimų priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2013 m.**

Norint įvertinti emigrantų piniginių injekcijų įtaką ekonomikai galima remtis logika, kad viena iš BVP sudedamųjų dalių yra namų ūkio vartojimo išlaidos (skaičiuojant išlaidų metodu). Taigi dėl injekcijų, padidėjus namų ūkio vartojimui turėtų didėti ir BVP. Vadinasi injekcijos turėtų daryti teigiamą įtaką bendram ekonomikos lygiui. Atliktos porinės koreliacinės analizės duomenys tarp emigrantų piniginių pervedimų ir BVP pateikiami žemiau esančioje lentelėje (žr. 13 lentelė).

13. lentelė. **Emigrantų piniginių pervedimų įtaka šalies BVP**

Analizuojamas rodiklis	Koeficientai				Statistinių ryškių interpretacija		
	r	t	$t_{0,05}^{kr}$	R^2	Ryšio stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
BVP	0,91	6,03	2,31	0,82	Labai stiprus	Tiesioginė	Reikšmingas

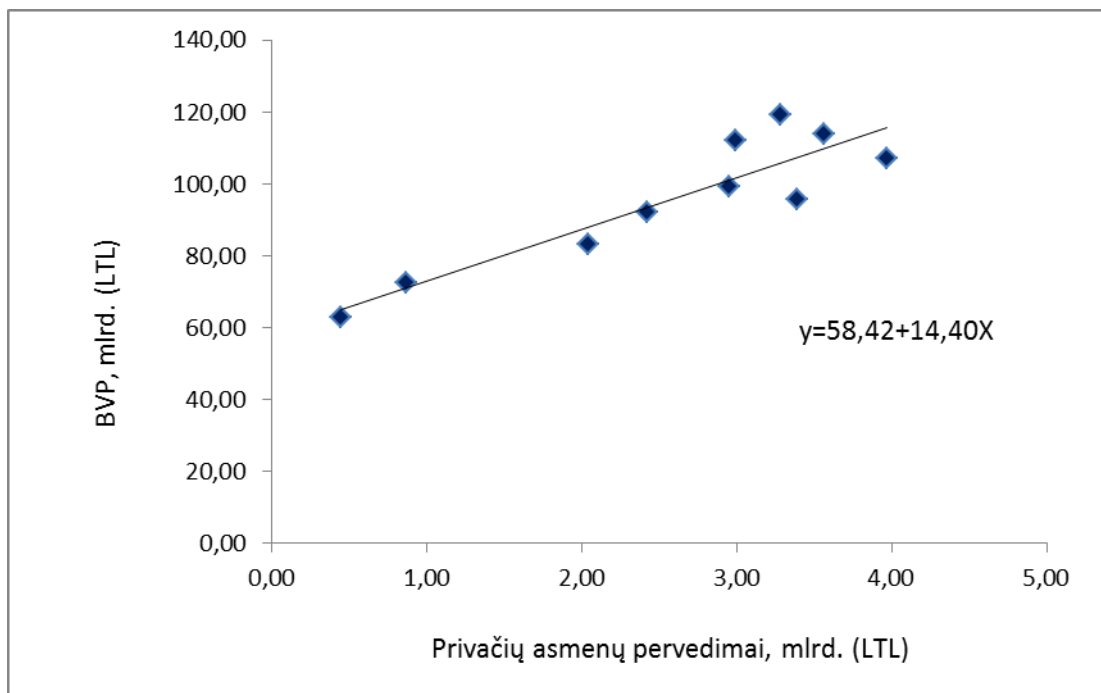
Gauti rezultatai parodo, jog egzistuoja labai stiprus koreliacinis ryšis tarp aptartų veiksnių. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,05 ir laisvės laipsniui 8, prielaida buvo patvirtinta: emigrantų piniginių infekcijos turi tiesioginį ryšį BVP kitimui. Toliau buvo atliekama porinė regresinė analizė ir ieškoma priklausomybės tarp šių dviejų veiksnių. Gauta lygtis pateikiama 14 lentelėje.

14. lentelė. **Priklausomybė tarp emigrantų piniginių pervedimų ir BVP**

	a_0	a_1	$y=a_0+a_1X$
BVP	58,42	14,40	$y=58,42+14,40X$

Remiantis rezultatais gauta regresijos lygtis $y=58,42+14,40X$, kuri apibūdina dviejų kintamųjų, t.y. emigrantų piniginių injekcijų ir šalies BVP tarpusavio priklausomybę. Regresijos lygties koeficientas a_1 parodo, kad emigrantų piniginiams pervedimams padidėjus vienu milijardu litų, šalies BVP padidės 14,4 mlrd. litų. Aptartų veiksnių tarpusavio priklausomybę vaizduojama 24 paveiksle.

Trumpai įvertinant emigracijos įtaką šalies vartojimui analizuojamu laikotarpiu galime daryti išvadą, jog emigracija didina šalies vartojimą. Emigrantai siunčia pinigines perlaidas Lietuvoje likusiems šeimoms nariams ir giminaičiams. Per analizuojamus metus (2004 - 2013 m.) iš viso Lietuvą pasiekė 25,92 milijardai litų tarptautinių emigrantų siųstų piniginių pervedimų. Ryšį tarp emigracijos mastų ir piniginių perlaidų patvirtino atlikta analizė: nustatytas pastebimas tiesioginis ryšis tarp minėtų veiksnių. Nustatyta, jog emigracijos mastai įtakoja tik 38 proc. piniginių perlaidų kitimo. Didžiąją dalį įtakoja kiti veiksniai. Perlaidų dydis priklauso nuo to, kiek emigravusiųjų dirba legaliai ir kaip jiems pavyksta didinti savo finansinį biudžetą. Taip pat įtakos turi tokie veiksniai, kaip ekonominio aktyvumo lygis tiek šalyje, kurioje gyvenama, tiek Lietuvoje, palūkanų normų skirtumas, infliacijos tempai, atlyginimų augimas, vyriausybių (pirmiausia apmokestinimo) ekonominė politika.

24. pav. BVP priklausomybė nuo emigrantų piniginių pervedimų 2004 – 2013 m.

Visapusiškai įvertinti emigrantų perlaidų įtaką Lietuvos ekonomikai ir finansams kol kas nepakanka duomenų. Remiantis Tarptautinio valiutos fondo ir Pasaulio banko rekomendacijomis, migrantų perlaidas iš užsienio atspindi trijų mokėjimo balanso straipsnių įplaukos: darbo pajamų, privačių asmenų perlaidų ir migrantų pervedimų. Tačiau šį apibrėžimą pritaikyti Lietuvoje yra

sudėtinga. Kapitalo sąskaitos migrantų pervedimų eilutė, atspindinti migrantų grynojo turto pokyčius, tebėra tuščia nuo 1993 m. Straipsnyje „Darbo pajamos“ įskaičiuojamas ne tik migrantų, bet ir jais nelaikytinų asmenų (ambasadų, konsulatų, tarptautinių institucijų darbuotojų) uždarbis (SEB, 2007). Be to, dalis darbo pajamų išleidžiama užsienyje ir niekada nepasiekia migrantų gimtinių. Todėl vertinant emigrantų piniginius pervedimus buvo analizuojama tik viena Lietuvos mokėjimų balanso einamosios sąskaitos eilutė „Privačių asmenų perlaidos“. Be metodinių neatitikimų, praktikoje egzistuoja ir neformalūs piniginių perlaidų kanalai. Kaip rodo įvairūs tyrimai, neformaliais kanalais į šalį siunčiami emigrantų pinigai (atsivežant juos lagaminuose, paprašant tai padaryti draugų ar artimųjų ir pan.) ir natūriniai pervedimai (juvelyriniai dirbiniai, rūbai ir t. t.) gali sudaryti nuo 10 iki 50 proc. visų oficialių emigrantų perlaidų iš užsienio (SEB, 2007). Taigi tikrosios emigrantų perlaidos iš užsienio dažniausiai yra kur kas didesnės nei rodo oficiali statistika. Pagal 2004 – 2013 m. duomenis apskaičiuotas koreliacijos koeficientas tarp emigrantų paramos ir šalyje sukuriama BVP parodė, jog egzistuoja labai stiprus tiesioginis ryšis tarp minėtų veiksnių. Tai rodo, kad emigrantų perlaidos iš užsienio turi būti traktuojamos kaip didžiulė galimybė paspartinti BVP augimą. Hipotezė, jog emigracijos procesas didina šalies vartojimą ir sudaro sąlygas didėti šalies BVP yra patvirtinama.

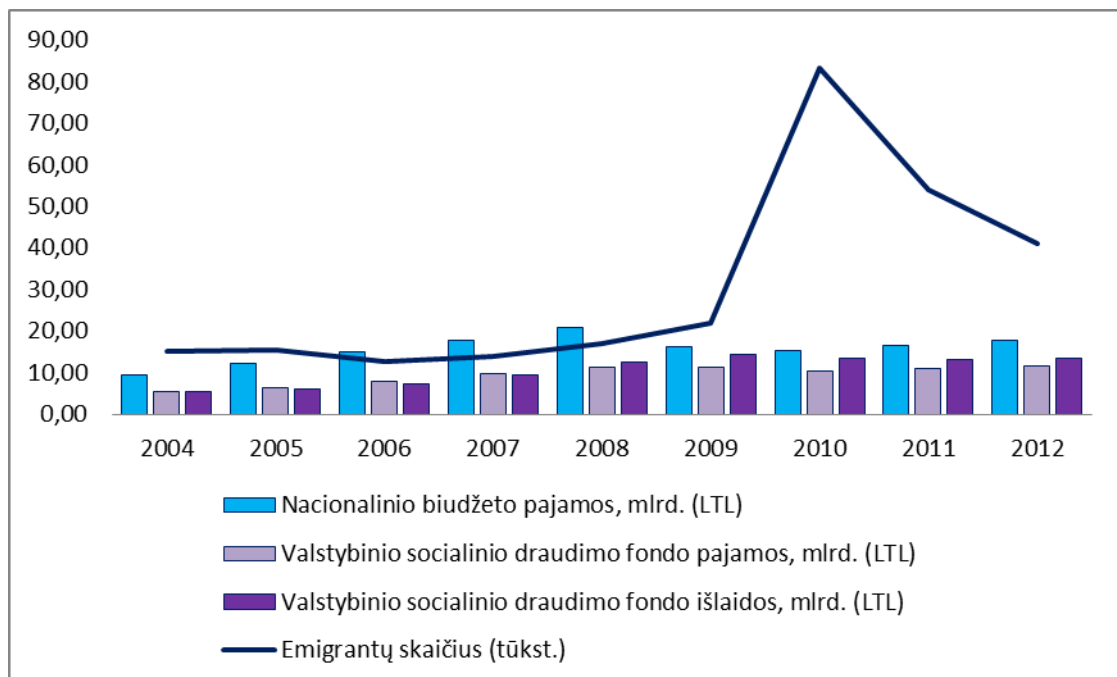
4.5 Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos įtaka šalies finansams

Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, mokančių mokesčius. Dėl šios priežasties sumažėja surenkamos pajamos į valstybinio socialinio draudimo fondą. Situaciją komplikuoja ne tik mažiau surenkami mokesčiai bet ir santykis tarp mokesčius mokančių asmenų ir išmokas gaunančių iš biudžeto. Dėl mažėjančio gyventojų skaičiaus nesurenkama pakankamai pajamų ne tik į valstybinio socialinio draudimo fondą, bet ir į valstybės biudžetą per tiesioginius ir netiesioginius mokesčius dėl sumažėjusio vartojimo. Remiantis šiais teiginiais emigracijos mastai turėtų atvirkščiai įtakoti surenkamas pajamas į valstybės biudžetą, o ypač į socialinio draudimo fondą ir tiesiogiai įtakoti išlaidų didėjimą. Tačiau, kaip jau buvo aptarta kituose poskyriuose, iš kitos pusės, emigracija suteikia galimybes didėti šalies vartojimui. Emigrantai į Lietuvą parsineša dideles pinigų sumas, (vidutiniškai per metus 2,59 mlrd. litų), kurios iš dalies prisideda prie bendro gyvenimo lygio kilimo ir papildoma valstybės biudžetą per vartojimo mokesčius, tokius kaip pridėtinės vertės mokestis, akcizai ir pan. Šios perlaidos paprastai pasiekia Lietuvoje likusius šeimos narius, tėvus, senelius, palengvina jų ekonominę situaciją.

Toliau šiame darbo poskyryje analizuosime emigracijos įtaką valstybės finansams. Žemiau esančioje diagramoje (žr. pav. 25) vaizduojama SODROS pajamos ir išlaidos, nacionalinio biudžeto pajamos ir emigrantų skaičiaus dinamika 2004 – 2012 m.

Nacionalinio biudžeto pajamos augo palyginti tolygiai po 20 proc. kas metus iki 2009 m. (statistiniai duomenys pateikiami 15 priede). Šiais metais buvo surinkta 20 proc. mažiau pajamų nei 2008 m. (4,7 mlrd. litų mažiau), 2010 m. surinkta dar 5 proc. mažiau pajamų: 0,85 mlrd. litų mažiau nei 2009 m. Tikėtina, kad toks pajamų sumažėjimas sietinas su susilpnėjusia šalies ekonomika. Nuo 2011 m. stebimas pajamų augimas nors ir nežymus apie 8 proc. kasmet: 2011 m. į nacionalinį biudžetą surinkta 16,52 mlrd. litų, 2012 – 17,86 mlrd. litų. Per visą analizuojamą laikotarpį į valstybės biudžetą buvo surinkta 140,98 mlrd. litų vidutiniškai 15,66 mlrd. litų kas metus. Daugiausiai pajamų buvo surinkta 2008 m. – 20,79 mlrd. litų, mažiausiai buvo surinkta pirmaisiais analizuojamo laikotarpio metais – 9,41 mlrd. litų.

Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamos augo iki pat 2010 m. apie 16 proc. kas metus. 2010 m. surenkamos pajamos smuktelėjo, tačiau nežymiai: lyginant su 2009 m. pajamų sumažėjo apie 8 proc. arba 0,87 mlrd. litų. Tačiau nuo sekančių metų stebimas tolimesnis augimas, tačiau daug lėtesnis nei buvo iki 2010 m. Pajamos auga tik apie 5 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį į SODROS fondą buvo surinkta 85,30 mlrd. litų vidutiniškai 9,48 mlrd. litų kas metus. Daugiausiai pajamų buvo surinkta 2009 m. – 11,36 mlrd. litų, mažiausiai buvo surinkta pirmaisiais analizuojamo laikotarpio metais – 5,56 mlrd. litų.

25. pav. SODROS pajamos ir išlaidos, nacionalinio biudžeto pajamos ir emigrantų skaičius 2004 – 2012 m.

Šaltinis: sudarytas pagal Lietuvos Statistikos departamento, SODROS ir Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenis.

SODROS išlaidos augo iki 2010 m. Šiais metais lyginant su 2009 m. išlaidos sumažėjo apie 7 proc. arba beveik 1 mlrd. litų. Išlaidų sumažėjimui įtakos turėjo pensijų mažinimas. 2011 m. išlaidos sumažėjo dar 1 proc. arba 0,16 mlrd. litų. Nuo sekančių metų stebimas išlaidų didėjimas. Per visą analizuojamą laikotarpį SODROS išlaidos siekė 94,73 mlrd. litų vidutiniškai 10,53 mlrd. litų kas metus. Daugiausiai išlaidų buvo patirta 2009 m. – 14,24 mlrd. litų, mažiausiai pirmaisiais analizuojamo laikotarpio metais – 5,33 mlrd. litų. Kaip matome į SODROS fondą per visą laikotarpį buvo surinkta mažiau pajamų, nei SODRA patyrė išlaidų. Iki 2008 m. į SODROS fondą buvo surenkama daugiau pajamų, nei patiriama išlaidų, tačiau nuo 2008 m. iki pat analizuojamo laikotarpio pabaigos SODROS išlaidos viršijo surenkamas pajamas.

Siekiant įvertinti emigracijos įtaką šalies finansams, buvo atlikta porinė koreliacinė analizė tarp emigrantų skaičiaus ir nacionalinio biudžeto pajamų, SODROS pajamų, SODROS išlaidų. Susisteminti analizės rezultatai pateikiami 15 lentelėje

15. lentelė. Tarptautinės emigracijos įtaka nacionalinio biudžeto ir SODROS pajamoms, SODROS išlaidoms

Analizuojamas rodiklis	Koeficientai				Statistinių ryškių interpretacija		
	r	t	t ^{kr} _{0,1}	R ²	Ryšio stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
Nacionalinio biudžeto pajamos	0,11	0,29	1,89	0,01	Silpnas	Tiesioginė	Nereikšmingas
SODROS pajamos	0,46	1,36	1,89	0,21	Vidutinis	Tiesioginė	Nereikšmingas
SODROS išlaidos	0,58	1,89	1,89	0,34	Pastebimas	Tiesioginė	Reikšmingas

Atlikus porinę koreliacinę analizę paaiškėjo, jog tarp visų veiksnių egzistuoja tiesioginis ryšis. Silpnas ryšis gautas tarp emigracijos ir nacionalinio biudžeto pajamų, vidutinis - tarp emigracijos ir SODROS surenkamų pajamų. Emigracijai didėjant auga ir surenkamos pajamos į nacionalinį biudžetą ir SODROS fondą. Patikrinus gautų koreliacijos koeficientų reikšmingumą, esant reikšmingumo lygmeniui 0,10 ir laisvės laipsniui 7, prielaidos buvo atmestos, nes gauta kritinė reikšmė yra didesnė už apskaičiuotas reikšmes. Tarp emigracijos ir SODROS išlaidų egzistuoja pastebimas tiesioginis ryšis. Patikrinus gauto koreliacijos koeficiento reikšmingumą, prielaida buvo patvirtinta: augant emigracijai didėja ir SODROS išlaidos. Emigracija įtakoja 34 proc. SODROS išlaidų kitimo, didžiąją dalį įtakoja kiti veiksniai.

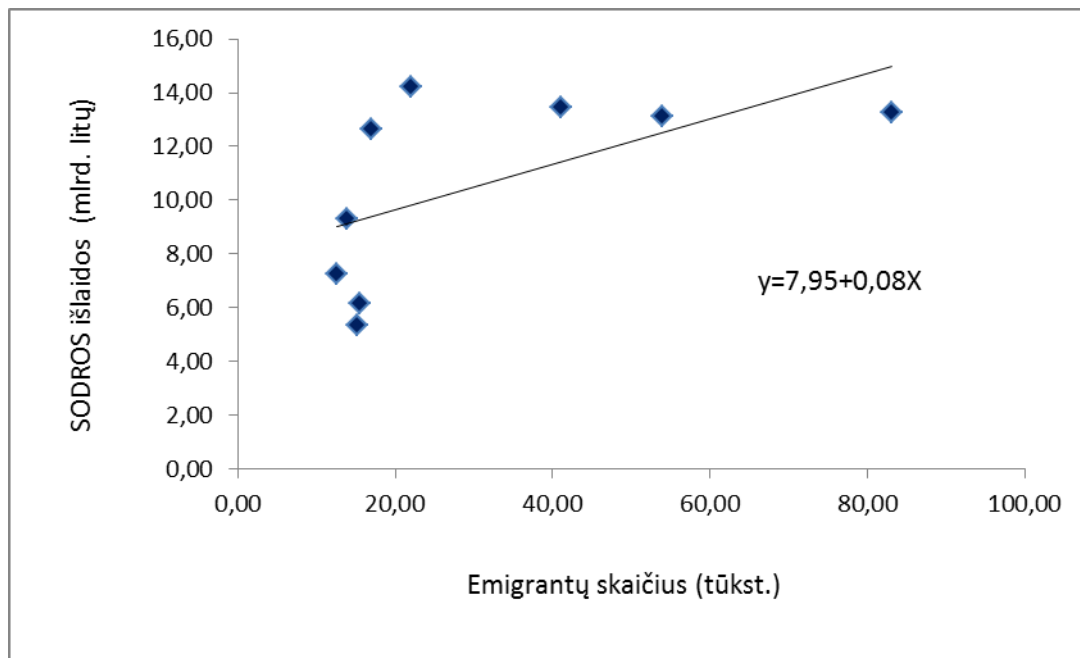
Atlikus koreliacinę analizę paaiškėjo, jog reikšmingas pastebimas ryšis egzistuoja tarp emigrantų

ir SODROS išlaidų. Toliau buvo atliekama porinė regresinė analizė ir ieškoma priklausomybė (regresijos lygtis) nuo atrinkto veiksnio. Gauta lygtis pateikiama 16 lentelėje.

16. lentelė. Priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir SODROS išlaidų

	a_0	a_1	$y=a_0+a_1X$
SODROS išlaidos	7,95	0,08	$y=7,95+0,08X$

Remiantis rezultatais gauta regresijos lygtis $y=7,95+0,08X$, kuri apibūdina dviejų kintamųjų, t.y. emigrantų skaičiaus ir SODROS išlaidų tarpusavio priklausomybę. Regresijos lygties koeficientas a_1 parodo, kad gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, SODROS išlaidos padidės 0,08 mlrd. litų. Aptartų veiksnių tarpusavio priklausomybę atvaizduota 26 paveiksle.

26. pav. SODROS išlaidų priklausomybė nuo emigracijos mastų 2004 – 2012 m.

Apibendrinant analizės metu gautus rezultatus galime daryti išvadą, jog emigracija teigiamai įtakoja SODROS išlaidas: augant emigracijai kartu auga ir išlaidos socialinėms išmokoms. Tarp emigracijos ir pajamų surenkamų į SODROS fondą ir nacionalinį biudžetą buvo rastas tiesioginis ryšis, tačiau ryšis nėra patikimas. Hipotezę, jog emigracija didina valstybės išlaidas, laikome patvirtinta, tačiau hipotezę, jog emigracija mažina surenkamas pajamas yra atmetama.

IŠVADOS

Migracija – tai bendro pobūdžio terminas, kuris naudojamas norint apibūdinti gyventojų išvykimą iš šalies ir atvykimą į ją tam tikram laikotarpiui. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje migracija yra sudėtingas, sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas procesas, kuris apima ne tik tiesioginį persikėlimą laiko atžvilgiu, bet ir žmogaus mąstyseną, supratimą. Migracijos procesas yra labai senas reiškinys, kaip ir pati žmonija, tačiau šio proceso reikšmė ir priežastys pradėtos analizuoti sąlyginai ne taip senai - XIX a. Pirmasis pradėjęs analizuoti migracijos priežastis buvo Ernestas Džordžas Ravenšteinas, jis sukūrė pirmąją migracijos teoriją. Anot jo, ekonominiai motyvai yra svarbiausias migraciją lemiantis veiksnys. Po Ravenšteino išsakytų idėjų sekė nemažai naujų migracijos teorijų: neoklasikinė, naujoji migracijos ekonomikos, dviejų darbo rinkų ir kitos teorijos. Visos migracijos teorijos nagrinėja atskirus migracijos aspektus, tačiau bendros teorijos aiškinančios migracijos priežastis nėra, nes pats migracijos procesas susideda iš pavienių individų sprendimo. Migracijos teorijos išskiria bendruosius veiksnius, veikiančius gyventojų migraciją: demografiniai, socialiniai-kultūriniai, politiniai, ekonominiai, psichologiniai, saugumo, geografiniai ir kiti veiksniai.

Atliktas Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos dinamikos tyrimas 2004 - 2013 m. parodė, jog iš Lietuvos per analizuojamą laikotarpį oficialiais duomenimis emigravo 314,69 tūkst. gyventojų, o imigravo tik 108,87 tūkst. Taigi per dešimt analizuojamo laikotarpio metus iš Lietuvos išvyko beveik 3 kartus daugiau gyventojų, nei atvyko. Tai tik oficialios statistikos duomenys, tikėtina, jog nemaža dalis emigrantų nedeklaruoja savo išvykimo. Daugiausiai emigravo jauni, darbingo amžiaus gyventojai (20-34 metų amžiaus), įgiję specialų vidurinį ir vidurinį išsilavinimą. Nors šalyje analizuojamas intensyvus emigracijos srautas, tačiau šiuo laikotarpiu galime išvelgti ir teigiamas imigracijos tendencijas: per visą analizuojamą laikotarpį 54 proc. imigrantų atvyko į Lietuvą per paskutinius trejus metus. Išanalizavus imigrantų sudėtį pagal pilietybes, buvo nustatyta, jog didžioji dalis yra reemigravę Lietuvos Respublikos piliečiai, tik 20 proc. visų imigrantų yra kitos tautybės.

Pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t.y. susijusios su darbu ir materialine gerove. Emigruojama į ekonomiškai stipresnes valstybes: Jungtinė Karalystė, Airija, JAV ir Vokietija. Šiose valstybėse BVP rodiklis viršija ES nustatytą vidurkį ir lenkia Lietuvos rodiklį beveik dvigubai. Atitinkamai šiose valstybėse minimalūs atlyginimai aukštesni nei Lietuvoje: Jungtinė Karalystė – 1 163,29 EUR, Airija – 1 372,28 EUR, JAV – 803,77 EUR. Vertinant nedarbo lygį didelės įtakos pasirenkant tikslo šalį neturi. 2005 iki 2009 m. Lietuvos nedarbo lygis buvo vienas mažiausių, mažesnis net už bendrą ES šalių nedarbo vidurkį, o 2007 m. buvo pats mažiausias. Tačiau nepaisant šio faktoriaus emigracija iš šalies nesumažėjo.

Siekiant nustatyti kokią įtaką Lietuvos ekonomikai ir finansams turi emigracijos procesas buvo atliekama rodiklių analizė ir vertinamos šios sritys: gyventojų demografiniai rodikliai, darbo rinkos sektorius, vartojimas ir valstybės finansai. Analizės metu buvo nustatyta, jog emigracija įtakoja šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą. Ji lemia ne tik gyventojų skaičių, bet ir gyventojų sandarą: t.y. darbingo ir vyresnio amžiaus gyventojų santykį šalyje. Pastebėta, jog emigracijai didėjant mažėja ne tik bendras gyventojų, bet ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, tačiau vyresnių gyventojų emigracija įtakoja teigiamai: didėjant emigrantų skaičiui, vyresnių gyventojų skaičius šalyje taip pat didėja. Iš šalies emigruoja jauni, darbingo amžiaus gyventojai, o vyresni lieka, todėl jų santykis su darbingo amžiaus gyventojais, mažėjant gyventojų skaičiui, auga.

Vertinant tarptautinės emigracijos įtaką darbo rinkos sektoriui buvo nustatyta, jog emigracijos srautui didėjant, didėja šalies nedarbo lygis. Nors mokslinėje literatūroje, teigiama, kad emigracija mažina nedarbą, bet atlikus porinę koreliacinę analizę, remiantis 2004 – 2013 m. statistiniais duomenimis, buvo gautas tiesioginis ryšis tarp emigracijos ir šalies nedarbo lygio. Tuo tarpu šalies užimtumo lygis didėja atvirkščiai emigrantų skaičiui: didėjant emigrantų skaičiui, užimtumas šalyje mažėja. Analizė tarp emigrantų skaičiaus ir darbo užmokesčio šalyje parodė, jog egzistuoja tiesioginis ryšis, t.y. emigracijai didėjant, šalies darbo užmokestis turi tendencija didėti, tačiau gauti rezultatai nėra reikšmingi.

Tarptautinės emigracijos įtaka šalies vartojimui yra teigiama. Emigrantai siunčia pinigines perlaidas Lietuvoje likusiems šeimoms nariams ir giminaičiams. Per analizuojamus metus iš viso Lietuvą pasiekė 25,92 milijardai litų tarptautinių emigrantų siųstų piniginių pervedimų. Ryšį tarp emigracijos mastų ir piniginių perlaidų patvirtino atlikta analizė: egzistuoja pastebimas tiesioginis ryšis tarp minėtų veiksnių. Nustatyta, jog emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, šalyje privačių asmenų piniginių pervedimų padidėtų 0,3 mlrd. litų. Tarp emigracijos mastų ir šalies BVP nebuvo nustatytas reikšmingas ryšis, tačiau tarp emigrantų siunčiamų piniginių perlaidų, kurie priklauso nuo emigrantų skaičiaus, ir šalies BVP buvo nustatytas labai stiprus tiesioginis ryšis: emigrantų piniginiams pervedimams padidėjus vienu mlrd. litų, šalies BVP padidės 14,4 mlrd. litų. Tai parodo, jog emigrantų perlaidos iš užsienio yra didžiulė galimybė paspartinti BVP augimą.

Siekiant įvertinti emigracijos pasekmes šalies finansams buvo vertinama emigracijos srauto įtaką surenkamoms pajamoms į valstybės biudžetą, SODROS fondą, taip pat SODROS fondo patiriamas išlaidas. Analizės metu buvo nustatyta, jog emigracijai didėjant surenkamos pajamos turi tendenciją didėti, tačiau šio rezultato reikšmingumas nėra patikimas. Kitaip nei pajamoms, prielaida, jog emigracija įtakoja SODROS išlaidas, buvo patvirtinta. Nustatyta, jog emigracijai padidėjus vienu tūkst. gyventojų, SODROS fondo patiriamos išlaidos padidės 0,08 mlrd. litų.

REKOMENDACIJOS

Atliekant Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos poveikio šalies ekonomikai ir finansams tyrimą buvo pastebėta, jog nustatyti tikslų poveikį yra ganėtinai sudėtinga, nes susiduriama su informacijos trūkumu. Tyrime buvo naudojami tik oficialūs duomenys, tačiau kaip rodo Lietuvos Statistikos departamento atlikti ankstesni statistiniai tyrimai, didžioji Lietuvos gyventojų dalis emigruoja nedeklaruodami savo išvykimo, todėl jų išvykimas oficialioje statistikoje neatsispindi. Pasigesta informacijos ir apie pastarųjų metų emigracijos proceso charakteristiką: emigrantų išsilavinimas, emigracijos priežastys, emigrantų profesija, buvęs užimtumas Lietuvoje. Informacija apie nedeklaruotą emigraciją ir jos charakteristiką gauta atliekant papildomus tyrimus, tačiau nuo 2010 m. Lietuvos Statistikos departamentas šių tyrimų nebeatlieka. Trūksta ir tikslios informacijos apie emigrantų siunčiamas pinigines perlaidas Lietuvoje likusiems šeimos nariams, giminaičiams, draugams. Siekiant atlikti kokybiškus tyrimus, sekti emigracijos charakteristiką ir tendencijas turi būti nuolat atnaujinami ir nuosekliai renkami duomenys, todėl rekomenduojama Lietuvos Statistikos departamentui:

1. atnaujinti Gyventojų užimtumo statistinio tyrimo anketą, papildant klausimais apie išvykusį į užsienį asmenį. Tokiu būdu užtikrinti nenutraukiamą duomenų apie nedeklaruotą emigraciją, jos charakteristiką, kryptis ir priežastis tolimesnį rinkimą;
2. inicijuoti vieningos duomenų kaupimo ir pasidalijimo sistemos apie migruojančius gyventojus ES ribose sukūrimą.

Sudaryti palankesnes sąlygas Statistikos departamentui rinkti duomenis apie emigrantų charakteristiką, Lietuvos Respublikos Seimas turėtų atnaujinant Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą. Įstatyme turi būti įtraukti papildomi deklaravimo duomenys: išsilavinimas, išvykimo priežastys, tikslo šalis, buvęs užimtumas Lietuvoje ir kt.

Sprendimą emigruoti priima pats individas, todėl valstybė uždrausti, apriboti ar panaikinti šio proceso negali, tačiau sudaryti sąlygas emigracijos iš Lietuvos mažinimui būdų yra. Kaip jau darbe buvo nustatyta, pagrindinės emigracijos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t.y. susijusios su darbu ir materialine gerove, todėl Lietuvos vyriausybė turi dėti visas pastangas gerinti šalies ekonominę situaciją. Rekomenduojama Lietuvos vyriausybei imtis šių veiksmų:

1. darbo užmokesčio didinimas. Vyriausybė turėtų ne tik didinti minimalų darbo užmokestį, tačiau atitinkamai sukurti mechanizmą, kurio pagrindu darbdaviai būtų įpareigoti tolygiai didinti aukštesnes pajamas gaunantiems darbo užmokestį;
2. smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas. Turi būti sukurtos palankios sąlygos smulkiam ir vidutiniam verslui plėtotis: taikomi lengvatiniai mokesčiai, mažinamas biurokratinis

- mechanizmas, supaprastinamos steigimo sąlygos, rengti verslumo skatinimo kampanijas;
3. aukštojo mokslo sistemos reforma. Siekiant, kad kuo daugiau Lietuvos gyventojų įsidarbintų pagal įgytą specialybę ar profesiją, turėtų būti ruošiami specialistai, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius. Turi būti sudaromos sąlygos perteklinių profesijų persikvalifikavimui. Skatinti mokslo ir studijų bei verslo bendradarbiavimą;
 4. pensijų didinimas. Kaip įmanoma greičiau atstatyti kriziniu laikotarpiu sumažintas pensijas ir sudaryti tolimesnį planą pensijų didinimui;
 5. emigrantų susigrąžinimas. Skatinti reemigraciją ir sudaryti tam palankias mokesines bei socialinės apsaugos sąlygas, sukurti grįžtančiųjų ir jų šeimos reintegracijos į Lietuvos visuomenę sistemą.

LITERATŪRA

1. **Barcevičius E. ir kt.** Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas // Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2008. <http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/I-EMRS-efektyvumo-vertinimas-VPVI-2009.pdf> [žiūrėta 2012 11 04]
2. **Barcevičius E., Žvalionytė D.** Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija. – Vilnius, 2012. – 368 p. ISBN 978-5415-02-245-8
3. **Bendrasis vidaus produktas.** Požymiai: statistiniai rodikliai ir metai. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 02 17]
4. **Biudžeto pajamos.** <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222> [žiūrėta 2014 02 17]
5. **Biudžeto vykdymo ataskaitų rinkiniai.** <http://www.sodra.lt/lt/veikla/biudzetas> [žiūrėta 2014 02 17]
6. **Borjas G.J.** The economic benefits from immigration. – Cambridge: National bureau of economic research, 1994. http://www.nber.org/papers/w4955.pdf?new_window=1 [žiūrėta 2013 05 08]
7. **BVP vienam gyventojui, vartojimas vienam gyventojui ir kainų lygio indeksai** // Eurostat, 2013. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/GDP_per_capita_consumption_per_capita_and_price_level_indices/lt [žiūrėta 2014 02 17]
8. **Capo J.** Dutch Disease in Tourism Economies: Evidence from the Balearics and the Canary Islands // Journal of Sustainable Tourism, 2007, Nr. 6, p. 615 – 627.
9. **Čiarnienė R., Kumpikaitė V., Taraškevičius A.** Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai // Ekonomika ir vadyba. – Kaunas, 2009, Nr. 12, p. 553-559. – ISSN 1822-6515
10. **Dapkutė D.** Lietuviai pasaulyje // VDU Lietuvos išeivijos institutas. <http://www.iseivijosinstitutas.lt/lietuviai-pasaulyje> [žiūrėta 2014 01 17]
11. **Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas.** Požymiai: amžius, gyvenamoji vietovė, lytis. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 01 25]
12. **Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos srautai.** Požymiai: amžius, statistiniai rodikliai ir metai. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 01 25]
13. **Demografijos metraštis 2004.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2005. – 220 p. ISSN 1392-9984

14. **Demografijos metraštis 2005.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2006. – 213 p.
ISSN 1392-9984
15. **Demografijos metraštis 2006.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2007. – 220 p.
ISSN 1392-9984
16. **Demografijos metraštis 2007.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2008. – 220 p.
ISSN 1392-9984
17. **Demografijos metraštis 2008.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2009. – 232 p.
ISSN 1392-9984
18. **Demografijos metraštis 2009.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2010. – 220 p.
ISSN 2029-3739
19. **Demografijos metraštis 2010.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2011. – 220 p.
ISSN: 2029-3739
20. **Demografijos metraštis 2011.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2012. – 167 p.
ISSN 2029-3739
21. **Demografijos metraštis 2012.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2013. – 150 p.
ISSN 2029-3739
22. **Ekonominės migracijos procesų ir užsienio lietuvių būklės stebėsenos, analizės ir prognozavimo tvarkos aprašas.**
http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.lrv.lt%2Fbylos%2Fteisės_aktai%2F2008%2F09%2F11388.doc&ei=KBwFU4eFKZDH7Ab85YHABw&usg=AFQjCNE30EgAMw2xS33rrHHDErDJ_qoZag&sig2=MJNiLme7BH0ck2CksT5Ww [žiūrėta 2013 04 12]
23. **Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius.** EVRK 2red. - Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2008 m.
http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/Erasmus/Ekonomines_veiklos_rusiu_klasifikatorius.pdf [žiūrėta 2014 02 16]
24. **Emigrantai, deklaravę išvykimą.** Požymiai: būsima gyvenamoji vieta (valstybė) ir metai.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 01 29]
25. **Emigrantai, deklaravę išvykimą.** Požymiai: lytis, amžius ir metai.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 01 25]
26. **Fuentes J.C.C., Herrera J.C.C.** Emigrant remittances and the real exchange rate in Guatemala: an adjustment-costs story // Money Affairs, 2008, Nr. 1, p. 31 – 73.
http://www.cemla.org/PDF/moneyaffairs/pub_monaff_xxi_01.pdf [žiūrėta 2013 05 16]

27. **GDP per capita in PPS.**

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00114&language=en> [žiūrėta 2014 02 16]

28. **Gyventojų skaičius metų pradžioje.** Požymiai: lytis, gyvenamoji vietovė, amžius (5 m. amžiaus grupės) ir metai. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 02 08]

29. **Gyventojų skaičius metų pradžioje ir vidutinis metinis gyventojų skaičius.** Požymiai: gyvenamoji vietovė, lytis.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3010201&PLanguage=0> [žiūrėta 2014 02 08]

30. **Gyventojų tarptautinės migracijos statistinio tyrimo metodika.** – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2010.

http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/576507/Tarp_migr_metod.pdf/48f18e4e-e755-4ffc-87ce-e6f62160f832 [žiūrėta 2013 05 20]

31. **Gražytė - Molienė O.** Statistika (I). Mokomoji knyga. – Vilnius: Vilniaus verslo kolegija, 2004. – 150 p. ISBN 9955-497-42-4

32. **Hein de Hass.** Migration and development. A theoretical perspective. – International migration institute, 2008. [PDF HTML kopija] <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/imi-working-papers/WP9%20Migration%20and%20development%20theory%20HdH.pdf> [žiūrėta 2013 04 27]

33. **Imigrantai.** Požymiai: pilietybė ir metai.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 01 25]

34. **Informacinis pranešimas dėl privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėjimo atskiroms asmenų kategorijoms.** – Vilnius: Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2010 m. – 6 p. <http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000083995> [žiūrėta 2014 01 20]

35. **Karalevičienė J., Matuzevičiūtė K.** Tarptautinės emigracijos ekonominių analizė Lietuvos pavyzdžiu // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. – Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2009, Nr. 1 (14), 143-151 p. - ISSN 1648-9098

36. **Kasnauskienė G.** Demografijos pagrindai. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006. – 303 p. – ISBN 9986-19-933-6

37. **Kasnauskienė G., Buzytė L.** Emigrantų piniginiai pervedimai ir jų poveikis ekonomikai // Pinigų studijos - Vilnius: Lietuvos bankas, 2011, Nr. 1, p. 31-46. – ISSN 1648-8970

38. **Kasnauskienė G., Šiaudvytis T.** Gyventojų emigracijos poveikio darbo rinkai vertinimas // Lietuvos statistikos darbai: statistikos žurnalas – Vilnius: Statistikos departamentas, 2010, Nr. 49, p. 12-19. – ISSN 1392-642X
39. **Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai.** – Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, 2005. http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf [žiūrėta 2013 05 04]
40. **Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991 – 2005.** – Vilnius: Lietuvos darbo birža, 2006. – 60 p. http://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/DBN%20Skaiciai_Pat3.pdf [žiūrėta 2014 01 20]
41. **Lietuvos darbo rinka skaičiais 2005 – 2010.** – Vilnius: Lietuvos darbo birža, 2011. – 45 p. http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Documents/Ataskaitos/Darbo_rinka_skaiciais_2005-2010.pdf [žiūrėta 2014 01 20]
42. **Lietuvos makroekonomikos apžvalga.** - Vilnius: AB SEB Vilniau bankas, 2007, Nr. 29. – 34 p. https://www.seb.lt/sites/default/files/web/document/lietuvos_makroekonomikos_apzvalga/102_LMA_Nr29.pdf [žiūrėta 2014 02 20]
43. **Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida.** – Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2006. – 178 p. – ISBN 9955-588-93-4
44. **Lietuvos gyventojai 2011 metais. 2011 m. gyventojų surašymo rezultatai.** – Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas, 2012. – 48 p. – ISBN 978-9955-797-17-3
45. **Lietuvos gyventojų ir būstų surašymas 2001. Surašymo rezultatai.** – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2002. – 5 p. http://web.stat.gov.lt/uploads/docs/2002_06_25.pdf?PHPSESSID=twmjcuixidez [žiūrėta 2014 01 20]
46. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2006.** – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007. – 52 p. - ISSN 1822-6035
47. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2007.** – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2008. – 60 p. - ISSN 1822-6035
48. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2008.** – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2009. – 62 p. - ISSN 1822-6035
49. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2009.** – Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. – 65 p. - ISSN 2029-3623
50. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2010.** – Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. – 69 p. - ISSN 2029-3623

51. **Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2011.** – Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. – 66 p. - ISSN 2029-3623
52. **Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=359958 [žiūrėta 2014 03 12]
53. **Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas 2004-2013.**
<http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7232&lang=lt&orient=vert> [žiūrėta 2014 02 12]
54. **Maslauskaitė A., Stankūnienė V.** Šeima abipus sienų. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. – Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, socialinių tyrimų institutas, 2007. – 230 p. - ISBN 978-9955-697-10-7
55. **Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams.** Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006. www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php [žiūrėta 2012 12 04]
56. **Minimum wages.**
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00155&plugin=1> [žiūrėta 2014 01 20]
57. **Motieka E. ir kt.** Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu // Vilnius: Strateginių studijų centras, 2006. – 507 p.
http://www.elibrary.lt/resursai/Strateginiu_stud_centras_/Tyrimai/SSC_emigracija.pdf [žiūrėta 2014 01 17]
58. **Nedeklaruotos emigracijos srautų vertinimo, remiantis gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, metodika.** – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2006.
http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/576507/Nedek_emig_+met_2006_+152.pdf/d170fedf-82c0-435e-8d35-2fc543611bdf [žiūrėta 2013 05 20]
59. **Ozden C., Schiff M.** International migration, remittances and the brain drain. - Washington: The World Bank, 2006. – 292 p. - ISBN 0-8213-6372-7
60. **Pabedinskaitė A.** Kiekybiniai sprendimų metodai. I dalis koreliacinė regresinė analizė. Prognozavimas. – Vilnius: Vilniaus Gedimino techniko universitetas, 2005. – 102 p. – ISBN 9986-05-891-0
61. **Prakapienė D.** Demografijos pagrindai. – Kaunas: Šviesa, 2007. – 144 p. – ISBN 5-430-04651-5
62. **Pukelienė V. ir kt.** Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 2007, Nr. 2 . p. 49-64. - ISSN 1392-1142
63. **Recommendations on Statistics of International Migration** // New York, Unated Nations: Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, 1988.
http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1e.pdf [žiūrėta 2013 04 12]

64. **Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis.**

<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1606&status=A> [žiūrėta 2014 01 19]

65. **Sipavičienė A.** Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. – Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2006. – 44 p. – ISBN9955-697-03-2

66. **Stankūnienė V.** Trys milijonai. Realybė ar jau tik mirażas? // Demografija ir mes. – Vilnius, 2011, Nr. 2, 1-3. – ISSN 2029-736X

67. **Šilbajoris A.** Emigracijos bangos // XXI amžius, 2001.

http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20011114/istving_01.html [žiūrėta 2014 01 17]

68. **Tarptautinė migracija .** Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> [žiūrėta 2014 01 17]

69. **Teritorija ir gyventojų skaičius .** Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010211&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3767&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14> [žiūrėta 2014 01 19]

70. **Tumėnas S.** Emigracijos į JAV ir lituanistinio švietimo išsivijoje ypatumų raiška // Gimtasai kraštas. – Šiauliai, 2008. – ISSN 2029-0101

71. **Unemployment rate.**

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec450&plugin=1> [žiūrėta 2014 01 25]

72. **Vaitekūnas S.** Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006. – 477 p. – ISBN 5-420-01585-4

73. **Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis ir indeksai.** Požymiai: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2), sektorius, metai.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3060836&PLanguage=0> [žiūrėta 2014 02 14]

74. **Žvalionytė D., Martinaitis Ž.** Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? // Politologija. – Vilnius, 2007, Nr. 3 (47), p. 112 – 134. – ISSN 1392-1681

Pšitulskytė L. Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai ir finansams / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Z. Gineitienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014.

Anotacija

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota pastarųjų dešimties metų (2004 – 2013 m.) Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos bruožai: dinamika, struktūra, kryptys, priežastys ir atlikta poveikio analizė Lietuvos ekonominiams rodikliams ir finansams. Pirmajame baigiamojo darbo skyriuje aptariami teoriniai migracijos proceso aspektai: samprata, rūšys, pagrindinės migracijos procesą aiškinančios teorijos, procesą lemiantys veiksniai. Antrajame baigiamojo darbo skyriuje įvardijamos emigracijos pasekmės šalies ekonomikai ir finansams. Trečiajame baigiamojo darbo skyriuje atliekamas 2004 – 2013 m. Lietuvos emigracijos proceso tyrimas. Tyrimo metu nustatoma analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje vykusio emigracijos proceso dinamika, struktūra, pagrindinės kryptys ir priežastys skatinusios emigraciją. Paskutiniame baigiamojo darbo skyriuje atliekama tarptautinės Lietuvos gyventojų emigracijos įtakos ekonominiams rodikliams ir finansams analizė.

Pagrindiniai žodžiai: migracija, emigracijos įtaka ekonomikai, Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija.

Pšitulskytė L. Emigration impact on Lithuanian economy and finance / Master's thesis in financial markets. Supervisor doc. dr. Z. Gineitienė. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2014.

Annotation

Master's thesis analyses the international emigration features in Lithuania over the past ten years (2004 - 2013): the dynamics, structure, trends, causes; it also carries out the impact analysis of Lithuania's economic indicators and finances. The first part of the thesis discusses theoretical aspects of emigration process: concept, types, main migration process theories, factors affecting the process. The second part of the thesis identifies the emigration consequences for the country's economy and finances. The third part of the thesis carries out the study of Lithuanian emigration process during 2004 – 2013 years. The study reveals the dynamics, structure, main trends and causes of Lithuanian emigration process. The last part of the thesis performs analysis of international Lithuanian emigration's impact on economic indicators and finances.

Key words: migration, emigration impact on the economy, Lithuanian international migration.

Pšitulskytė L. Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai ir finansams / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Z. Gineitienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014.

Santrauka

Lietuvos gyventojų emigracija laikoma didžiausia nekarine grėsme valstybei: jos demografinėi plėtrai, ekonomikos augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Lietuva vadinama „išsivaikščiojančia šalimi“, o gąsdinančias migracijos tendencijas stebintys mokslininkai mini „protų nutekėjimo“ sąvoką. Šalies gyventojų emigracijos problema analizuojama jau senai ir ji bus aktuali tol, kol vyks šis procesas, arba bent jau ženkliai sumažės emigracijos mastai.

Teorinėje darbo dalyje remiantis moksline literatūra išanalizuoti teoriniai migracijos proceso aspektai, pagrindinės teorijos aiškinančios šį procesą bei veiksniai lemiantys individo sprendimą migruoti. Numatytos emigracijos proceso pasekmės šalies ekonomikai ir finansams. Analitinėje darbo dalyje atlikta Lietuvos gyventojų tarptautinės emigracijos proceso 2004 – 2013 m. analizė ir įvertinta Lietuvoje taikoma migracijos srauto nustatymo metodika, nustatyti jos trūkumai ir įtaka statistiniams duomenims. Analizės metu įvertinta emigracijos dinamika, struktūra, nustatytos pagrindinės kryptys ir priežastys. Remiantis teorinėje dalyje pateikta medžiaga, tiriamojoje dalyje išsikeltos hipotezės apie emigracijos įtaką šalies ekonomikai ir finansams. Iškeltos hipotezės buvo tikrinamos atliekant regresinę koreliacinę analizę. Analizės metu buvo nustatyta:

1. emigracija įtakoja gyventojų skaičiaus mažėjimą, taip pat gyventojų sandarą, t.y. darbingo ir vyresnio amžiaus gyventojų santykį šalyje;
2. emigracija didina nedarbo lygį;
3. emigracija didina šalies BVP per emigrantų piniginius pervedimus;
4. emigracija neturi reikšmingos įtakos valstybės surenkamoms pajamoms į valstybės biudžetą ir SODROS fondą, tačiau tiesiogiai įtakoja SODROS išlaidų didėjimą.

Siekiant sumažinti emigracijos procesus šalyje, Lietuvos vyriausybė turi dėti visas pastangas gerinti šalies ekonominę situaciją ir panaikinti visus įmanomus jos galioje stūmos veiksnius, verčiančius Lietuvos gyventojus emigruoti: mažinti nedarbą, skatinti ekonomikos augimą, gerinti socialinę apsaugą, sukurti sąlygas atlyginimų didėjimui, tobulinti švietimo sistemą ir kt.

Pšitulskytė L. Emigration impact on Lithuanian economy and finance / Master's thesis in financial markets. Supervisor doc. dr. Z. Gineitienė. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2014.

Summary

Lithuanian emigration is considered to be the greatest non-military threat to the state, its demographic development, economic growth and preservation of cultural identity. Lithuania is called a “dispersing country” while scientists observing the threatening migration process mention the “brain drain” concept. Emigration process has been analyzed for a long time and it will be relevant as long as the process will take place or at least it will significantly decrease.

Theoretical part of the work, based on scientific literature, analyses theoretical aspects of migration process, main theories explaining this process and factors influencing an individual's decision to migrate. The emigration process consequences for the country's economy and finances are estimated. Analytical part of the work carries out the study of Lithuanian emigration process during 2004 – 2013 years period, evaluates methodology applied in Lithuania for estimating flow of migration and identifies its weaknesses and the impact on statistics. The analysis evaluates the dynamics of emigration as well as its structure and identifies the major trends and causes. Hypothesis of emigration impact on the country's economy and finances is raised based on the theoretical part of the material. Hypotheses were tested with the regression correlation analysis. The analysis showed:

1. emigration influences the population's decline as well as the structure of the population, i.e. the working and the older population ratio in the country;
2. emigration increases the level of unemployment;
3. emigration increases the country's GDP through emigrant cash transfers;
4. emigration has no significant impact on collected revenues to the state budget and SODRA fund but directly influences SODRA expenditure.

In order to reduce the migration processes in the country, Lithuanian government must put all the effort to improve the country's economic situation and eliminate all the possible push factors that are in its power which are forcing Lithuanian population to emigrate: to reduce unemployment, to stimulate economic growth, to improve social protection, to increase wages, to improve education system, etc.

PRIEDAI

Tarptautinės gyventojų migracijos Lietuvoje 2004 – 2013 m. dinamika

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
Emigracija (tūkst.)	15,17	15,57	12,60	13,85	17,02	21,97	83,16	53,86	41,10	40,39	314,69	31,47
Δy_g	-	0,41	-2,97	1,25	3,16	4,96	61,19	-29,29	-12,76	-0,71		
Δy_b	-	0,41	-2,56	-1,31	1,85	6,81	67,99	38,70	25,94	25,23		
T_{pg}	-	2,68%	-19,07%	9,93%	22,83%	29,12%	278,50%	-35,23%	-23,70%	-1,73%		
T_{pb}	-	2,68%	-16,90%	-8,65%	12,20%	44,87%	448,35%	255,18%	171,02%	166,34%		
Imigracija (tūkst.)	5,55	6,79	7,75	8,61	9,30	6,49	5,21	15,69	19,84	23,64	108,87	10,89
Δy_g	-	1,24	0,96	0,86	0,69	-2,81	-1,28	10,48	4,15	3,80		
Δy_b	-	1,24	2,20	3,06	3,75	0,94	-0,34	10,14	14,29	18,09		
T_{pg}	-	22,34%	14,14%	11,10%	8,01%	-30,22%	-19,72%	201,15%	26,45%	19,15%		
T_{pb}	-	22,34%	39,64%	55,14%	67,57%	16,94%	-6,13%	182,70%	257,48%	325,95%		
Neto migracija (tūkst.)	-9,62	-8,78	-4,85	-5,24	-7,72	-15,48	-77,95	-38,17	-21,26	-16,75	-189,07	-21,01
Δy_g	-	0,83	3,93	-0,39	-2,47	-7,77	-62,47	39,77	16,91	4,51		
Δy_b	-	0,83	4,76	4,37	1,90	-5,87	-68,33	-28,56	-11,65	-7,14		
T_{pg}	-	-8,67%	-44,74%	8,06%	47,15%	100,65%	403,53%	-51,03%	-44,31%	-21,21%		
T_{pb}	-	-8,67%	-49,54%	-45,47%	-19,76%	61,00%	710,68%	297,02%	121,11%	74,21%		

**Imigracijos Lietuvoje ir grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių 2004 – 2012 m.
dinamika**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma	Vidurkis
Imigracija (tūkst.)	5,55	6,79	7,75	8,61	9,30	6,49	5,21	15,69	19,84	85,23	9,47
Δy_g	-	1,24	0,96	0,86	0,69	-2,81	-1,28	10,48	4,15		
Δy_b	-	1,24	2,20	3,06	3,75	0,94	-0,34	10,14	14,29		
T_{pg}	-	22,34%	14,14%	11,10%	8,01%	-30,22%	-19,72%	201,15%	26,45%		
T_{pb}	-	22,34%	39,64%	55,14%	67,57%	16,94%	-6,13%	182,70%	257,48%		
Grįžę Lietuvos Respublikos piliečiai (tūkst.)	3,40	4,71	5,51	6,14	6,34	4,82	4,15	14,01	17,36	66,44	7,38
Δy_g	-	1,31	0,80	0,63	0,20	-1,52	-0,67	9,86	3,35		
Δy_b	-	1,31	2,11	2,74	2,94	1,42	0,75	10,61	13,96		
T_{pg}	-	38,53%	16,99%	11,43%	3,26%	-23,97%	-13,90%	237,59%	23,91%		
T_{pb}	-	38,53%	62,06%	80,59%	86,47%	41,76%	22,06%	312,06%	410,59%		

Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos Lietuvoje 2004 – 2013 m. dinamika

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
Deklaruota emigracija (tūkst.)	15,17	15,57	12,60	13,85	17,02	21,97	83,16	53,86	41,10	40,39	314,69	31,47
Δy_g	-	0,41	-2,97	1,25	3,16	4,96	61,19	-29,29	-12,76	-0,71		
Δy_b	-	0,41	-2,56	-1,31	1,85	6,81	67,99	38,70	25,94	25,23		
T_{pg}	-	2,68%	-19,07%	9,93%	22,83%	29,12%	278,50%	-35,23%	-23,70%	-1,73%		
T_{pb}	-	2,68%	-16,90%	-8,65%	12,20%	44,87%	448,35%	255,18%	171,02%	166,34%		
Nedeklaruota emigracija (tūkst.)	17,30	32,50	12,50	12,70	6,70	12,70					94,40	15,73
Δy_g	-	15,20	-20,00	0,20	-6,00	6,00						
Δy_b	-	15,20	-4,80	-4,60	-10,60	-4,60						
T_{pg}	-	87,86%	-61,54%	1,60%	-47,24%	89,55%						
T_{pb}	-	87,86%	-27,75%	-26,59%	-61,27%	-26,59%						
Iš viso (tūkst.)	32,47	48,07	25,10	26,55	23,72	34,67	83,16	53,86	41,10	40,39	409,09	40,91
Δy_g	-	15,61	-22,97	1,45	-2,84	10,96	48,49	-29,29	-12,76	-0,71		
Δy_b	-	32,91	9,94	11,39	8,55	19,51	67,99	38,70	25,94	25,23		
T_{pg}	-	48,07%	-47,78%	5,78%	-10,69%	46,19%	139,85%	-35,23%	-23,70%	-1,73%		
T_{pb}	-	216,99%	65,53%	75,09%	56,38%	128,62%	448,35%	255,18%	171,02%	166,34%		

Emigrantų 2004 – 2012 m. dinamika pagal amžiaus grupes

Amžius	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma	Vidurkis
0–14	5.057	7.937	1.891	2.176	2.397	2.613	8.483	5.651	5.179	41.384,00	4.598,22
Δy_g	-	2.880,00	-6.046,00	285,00	221,00	216,00	5.870,00	-2.832,00	-472,00		
Δy_b	-	2.880,00	-3.166,00	-2.881,00	-2.660,00	-2.444,00	3.426,00	594,00	122,00		
T_{pg}	-	56,95%	-76,17%	15,07%	10,16%	9,01%	224,65%	-33,38%	-8,35%		
T_{pb}	-	56,95%	-62,61%	-56,97%	-52,60%	-48,33%	67,75%	11,75%	2,41%		
15-19	5.541	9.253	792	880	992	1.235	4.909	3.823	2.900	30.325,00	3.369,44
Δy_g	-	3.712,00	-8.461,00	88,00	112,00	243,00	3.674,00	-1.086,00	-923,00		
Δy_b	-	3.712,00	-4.749,00	-4.661,00	-4.549,00	-4.306,00	-632,00	-1.718,00	-2.641,00		
T_{pg}	-	66,99%	-91,44%	11,11%	12,73%	24,50%	297,49%	-22,12%	-24,14%		
T_{pb}	-	66,99%	-85,71%	-84,12%	-82,10%	-77,71%	-11,41%	-31,01%	-47,66%		
20-34	15.455	24.922	5.990	6.187	7.926	10.027	45.615	29.864	21.735	167.721,00	18.635,67
Δy_g	-	9.467,00	-18.932,00	197,00	1.739,00	2.101,00	35.588,00	-15.751,00	-8.129,00		
Δy_b	-	9.467,00	-9.465,00	-9.268,00	-7.529,00	-5.428,00	30.160,00	14.409,00	6.280,00		
T_{pg}	-	61,26%	-75,97%	3,29%	28,11%	26,51%	354,92%	-34,53%	-27,22%		
T_{pb}	-	61,26%	-61,24%	-59,97%	-48,72%	-35,12%	195,15%	93,23%	40,63%		
35-49	8.423	11.726	2.870	3.431	4.196	6.108	18.383	10.876	8.349	74.362,00	8.262,44
Δy_g	-	3.303,00	-8.856,00	561,00	765,00	1.912,00	12.275,00	-7.507,00	-2.527,00		
Δy_b	-	3.303,00	-5.553,00	-4.992,00	-4.227,00	-2.315,00	9.960,00	2.453,00	-74,00		
T_{pg}	-	39,21%	-75,52%	19,55%	22,30%	45,57%	200,97%	-40,84%	-23,23%		
T_{pb}	-	39,21%	-65,93%	-59,27%	-50,18%	-27,48%	118,25%	29,12%	-0,88%		
50-59	1.955	2.505	577	674	963	1.426	4.998	2.959	2.176	18.233,00	2.025,89
Δy_g	-	550,00	-1.928,00	97,00	289,00	463,00	3.572,00	-2.039,00	-783,00		
Δy_b	-	550,00	-1.378,00	-1.281,00	-992,00	-529,00	3.043,00	1.004,00	221,00		
T_{pg}	-	28,13%	-76,97%	16,81%	42,88%	48,08%	250,49%	-40,80%	-26,46%		
T_{pb}	-	28,13%	-70,49%	-65,52%	-50,74%	-27,06%	155,65%	51,36%	11,30%		
60+	1.260	1.542	482	505	541	561	769	690	761	7.111,00	790,11
Δy_g	-	282,00	-1.060,00	23,00	36,00	20,00	208,00	-79,00	71,00		
Δy_b	-	282,00	-778,00	-755,00	-719,00	-699,00	-491,00	-570,00	-499,00		
T_{pg}	-	22,38%	-68,74%	4,77%	7,13%	3,70%	37,08%	-10,27%	10,29%		
T_{pb}	-	22,38%	-61,75%	-59,92%	-57,06%	-55,48%	-38,97%	-45,24%	-39,60%		
Iš viso	37.691	57.885	12.602	13.853	17.015	21.970	83.157	53.863	41.100	339.136	

Emigrantų 2004 – 2007 m. dinamika pagal išsilavinimą

Išsilavinimo lygis	2004	2005	2006	2007	Suma	Vidurkis
Aukštasis, aukštesnysis	4,30	3,50	2,70	3,10	13,60	3,40
Δy_g	-	-0,80	-0,80	0,40		
Δy_b	-	-0,80	-1,60	-1,20		
T_{pg}	-	-0,19	-0,23	0,15		
T_{pb}	-	-0,19	-0,37	-0,28		
Specialusis vidurinis, įskaitant vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija	8,70	17,40	6,40	6,10	38,60	9,65
Δy_g	-	8,70	-11,00	-0,30		
Δy_b	-	8,70	-2,30	-2,60		
T_{pg}	-	1,00	-0,63	-0,05		
T_{pb}	-	1,00	-0,26	-0,30		
Pradinis	-	0,20	0,90	-	1,10	0,55
Δy_g	-	-	0,70	-		
Δy_b	-	-	0,70	-		
T_{pg}	-	-	4,50	-		
T_{pb}	-	-	4,50	-		
Pagrindinis	0,90	2,00	1,10	2,10	6,10	1,53
Δy_g	-	1,10	-0,90	1,00		
Δy_b	-	1,10	0,20	1,20		
T_{pg}	-	2,22	0,55	1,91		
T_{pb}	-	2,22	1,22	2,33		
Nežinomas	2,40	4,60	1,90	0,70	9,60	2,40

Emigracijos dinamika 2004 – 2012 m. pagal tikslo šalis

Tikslo šalis	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma	Vidurkis
Airija	2.514	7.750	3.403	3.546	3.001	4.828	13.048	5.587	3.523	47.200	5.244
Δy_g	-	5.236	-4.347	143	-545	1.827	8.220	-7.461	-2.064		
Δy_b	-	5.236	889	1.032	487	2.314	10.534	3.073	1.009		
T_{pg}	-	208%	-56%	4%	-15%	61%	170%	-57%	-37%		
T_{pb}	-	208%	35%	41%	19%	92%	419%	122%	40%		
Ispanija	1.817	2.955	1.975	1.849	1.388	2.365	3.535	1.948	1.226	19.058	2.118
Δy_g	-	1.138	-980	-126	-461	977	1.170	-1.587	-722		
Δy_b	-	1.138	158	32	-429	548	1.718	131	-591		
T_{pg}	-	63%	-33%	-6%	-25%	70%	49%	-45%	-37%		
T_{pb}	-	63%	9%	2%	-24%	30%	95%	7%	-33%		
Jungtinė Karalystė	8.842	15.833	8.328	8.099	6.914	10.082	40.901	26.395	19.857	145.251	16.139
Δy_g	-	6.991	-7.505	-229	-1.185	3.168	30.819	-14.506	-6.538		
Δy_b	-	6.991	-514	-743	-1.928	1.240	32.059	17.553	11.015		
T_{pg}	-	79%	-47%	-3%	-15%	46%	306%	-35%	-25%		
T_{pb}	-	79%	-6%	-8%	-22%	14%	363%	199%	125%		
JAV	7.397	7.438	4.498	3.373	2.695	2.965	2.783	1.788	1.451	34.388	3.821
Δy_g	-	41	-2.940	-1.125	-678	270	-182	-995	-337		
Δy_b	-	41	-2.899	-4.024	-4.702	-4.432	-4.614	-5.609	-5.946		
T_{pg}	-	1%	-40%	-25%	-20%	10%	-6%	-36%	-19%		
T_{pb}	-	1%	-39%	-54%	-64%	-60%	-62%	-76%	-80%		
Norvegija	599	881	557	576	511	939	4.901	3.814	3.178	15.956	1.773
Δy_g	-	282	-324	19	-65	428	3.962	-1.087	-636		
Δy_b	-	282	-42	-23	-88	340	4.302	3.215	2.579		
T_{pg}	-	47%	-37%	3%	-11%	84%	422%	-22%	-17%		
T_{pb}	-	47%	-7%	-4%	-15%	57%	718%	537%	431%		

6. PRIEDO TĘSINYS

Tikslo šalis	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma	Vidurkis
Rusija	3.052	4.141	2.297	1.990	1.625	2.007	1.479	1.100	932	18.623	2.069
Δy_g	-	1.089	-1.844	-307	-365	382	-528	-379	-168		
Δy_b	-	1.089	-755	-1.062	-1.427	-1.045	-1.573	-1.952	-2.120		
T_{pg}	-	36%	-45%	-13%	-18%	24%	-26%	-26%	-15%		
T_{pb}	-	36%	-25%	-35%	-47%	-34%	-52%	-64%	-69%		
Vokietija	4.275	5.401	2.782	2.781	2.029	2.337	3.806	3.745	3.230	30.386	3.376
Δy_g	-	1.126	-2.619	-1	-752	308	1.469	-61	-515		
Δy_b	-	1.126	-1.493	-1.494	-2.246	-1.938	-469	-530	-1.045		
T_{pg}	-	26%	-48%	0%	-27%	15%	63%	-2%	-14%		
T_{pb}	-	26%	-35%	-35%	-53%	-45%	-11%	-12%	-24%		
Kitos valstybės	9.195	13.486	8.549	8.169	7.587	12.977	12.704	9.486	7.703	89.856	9.984
Δy_g	-	4.291	-4.937	-380	-582	5.390	-273	-3.218	-1.783		
Δy_b	-	4.291	-646	-1.026	-1.608	3.782	3.509	291	-1.492		
T_{pg}	-	47%	-37%	-4%	-7%	71%	-2%	-25%	-19%		
T_{pb}	-	47%	-7%	-11%	-17%	41%	38%	3%	-16%		
Iš viso	37.691	57.885	32.389	30.383	25.750	38.500	83.157	53.863	41.100	400.718	

Nedarbo lygio dinamika 2004 – 2013 m. Lietuvoje, tikslo šalyse ir bendrai ES

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
Lietuva	11,4	8,3	5,6	4,2	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	107,5	10,8
Δy_g	-	-3,1	-2,7	-1,4	1,6	8,0	4,0	-2,4	-2,0	-1,6		
Δy_b	-	-3,1	-5,8	-7,2	-5,6	2,4	6,4	4,0	2,0	0,4		
T_{pg}	-	-27%	-33%	-25%	38%	138%	29%	-13%	-13%	-12%		
T_{pb}	-	-27%	-51%	-63%	-49%	21%	56%	35%	18%	4%		
Jungtinė Karalystė	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9	7,2	64,3	6,4
Δy_g	-	0,1	0,6	-0,1	0,3	2,0	0,2	0,2	-0,1	-0,7		
Δy_b	-	0,1	0,7	0,6	0,9	2,9	3,1	3,3	3,2	2,5		
T_{pg}	-	2%	13%	-2%	6%	36%	3%	3%	-1%	-9%		
T_{pb}	-	2%	15%	13%	19%	62%	66%	70%	68%	53%		
Airija	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1	92,9	9,3
Δy_g	-	-0,1	0,1	0,2	1,7	5,6	1,9	0,8	0,0	-1,6		
Δy_b	-	-0,1	0,0	0,2	1,9	7,5	9,4	10,2	10,2	8,6		
T_{pg}	-	-2%	2%	4%	36%	88%	16%	6%	0%	-11%		
T_{pb}	-	-2%	0%	4%	42%	167%	209%	227%	227%	191%		
JAV	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4	68,9	6,9
Δy_g	-	-0,4	-0,5	0,0	1,2	3,5	0,3	-0,7	-0,8	-0,7		
Δy_b	-	-0,4	-0,9	-0,9	0,3	3,8	4,1	3,4	2,6	1,9		
T_{pg}	-	-7%	-10%	0%	26%	60%	3%	-7%	-9%	-9%		
T_{pb}	-	-7%	-16%	-16%	5%	69%	75%	62%	47%	35%		
Vokietija	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3	79,9	8,0
Δy_g	-	0,8	-1,0	-1,6	-1,2	0,3	-0,7	-1,2	-0,4	-0,2		
Δy_b	-	0,8	-0,2	-1,8	-3,0	-2,7	-3,4	-4,6	-5,0	-5,2		
T_{pg}	-	8%	-9%	-16%	-14%	4%	-9%	-17%	-7%	-4%		
T_{pb}	-	8%	-2%	-17%	-29%	-26%	-32%	-44%	-48%	-50%		
Bendras ES	9,3	9,1	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7	10,5	10,9	90,8	9,1
Δy_g	-	-0,2	-0,8	-1,1	-0,1	1,9	0,7	0,0	0,8	0,4		
Δy_b	-	-0,2	-1,0	-2,1	-2,2	-0,3	0,4	0,4	1,2	1,6		
T_{pg}	-	-2%	-9%	-13%	-1%	27%	8%	0%	8%	4%		
T_{pb}	-	-2%	-11%	-23%	-24%	-3%	4%	4%	13%	17%		

BVP dinamika 2004 – 2012 m. ES valstybėse ir JAV

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma	Vidurkis
Airija	143	144	146	146	132	129	129	129	129	1.227	136
Austrija	128	125	126	124	125	126	127	129	130	1.140	127
Belgija	122	120	118	116	116	118	121	120	120	1.071	119
Bulgarija	35	37	38	40	44	44	44	47	47	376	42
Čekija	78	79	80	83	81	83	81	81	81	727	81
Danija	126	124	124	123	125	124	128	126	126	1.126	125
Estija	58	62	66	70	69	64	64	69	71	593	66
Graikija	94	91	92	90	93	94	88	80	75	797	89
Ispanija	101	102	105	105	104	103	99	96	96	911	101
Italija	107	105	105	104	104	104	103	102	101	935	104
Jungtinė Karalystė	125	124	122	118	114	112	108	105	106	1.034	115
Kipras	91	93	93	94	100	100	97	94	92	854	95
Koratija	56	57	58	61	63	62	59	61	62	539	60
Latvija	47	50	53	57	59	54	55	60	64	499	55
Lenkija	51	51	52	55	56	61	63	65	67	521	58
Lietuva	52	55	58	62	64	58	62	68	72	551	61
Liuksemburgas	253	254	270	275	264	253	263	266	263	2.361	262
Malta	80	80	79	78	81	84	87	86	86	741	82
Nyderlandai	129	131	131	132	134	132	130	129	128	1.176	131
Portugalija	77	80	79	79	78	80	80	77	76	706	78
Prancūzija	110	110	108	108	107	109	109	109	109	979	109
Rumunija	34	35	38	42	47	47	48	48	50	389	43
Slovakija	57	60	63	68	73	73	74	75	76	619	69
Slovėnija	87	87	88	89	91	86	84	84	84	780	87
Suomija	116	114	114	118	119	115	114	116	115	1.041	116
Švedija	127	122	123	125	124	120	124	125	126	1.116	124
Vengrija	63	63	63	62	64	65	66	67	67	580	64
Vokietija	116	116	116	116	116	115	120	123	123	1.061	118
JAV	163	165	160	156	151	150	151	149	152	1.397	155

**Vidutinio minimalaus mėnesinio atlyginimo dinamika 2004 – 2013 m. ES
valstybėse ir JAV**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Vidurkis
Airija	1.073,15	1.183,00	1.292,85	1.402,70	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.372,28
Belgija	1.186,31	1.210,00	1.234,00	1.259,00	1.309,60	1.387,50	1.387,50	1.415,24	1.443,54	1.501,82	1.333,45
Bulgarija	61,36	76,69	81,79	92,03	112,49	122,71	122,71	122,71	138,05	158,50	108,90
Čekija	206,73	235,85	261,03	291,07	300,44	297,67	302,19	319,22	310,23	312,01	283,64
Estija	158,50	171,92	191,73	230,08	278,02	278,02	278,02	278,02	290,00	320,00	247,43
Graikija	630,77	667,68	709,71	730,30	794,02	817,83	862,82	862,82	876,62	683,76	763,63
Ispanija	537,25	598,50	631,05	665,70	700,00	728,00	738,85	748,30	748,30	752,85	684,88
Jungtinė Karalystė	1.054,20	1.134,67	1.212,61	1.314,97	1.242,24	995,28	1.076,46	1.136,22	1.201,96	1.264,25	1.163,29
Latvija	118,96	114,63	129,27	172,12	229,75	254,13	253,77	281,93	285,92	286,66	212,71
Lenkija	175,25	207,86	232,90	244,32	313,34	307,21	320,87	348,68	336,47	392,73	287,96
Lietuva	130,34	144,81	159,29	173,77	231,70	231,70	231,70	231,70	231,70	289,62	205,63
Liuksemburgas	1.402,96	1.466,77	1.503,42	1.570,28	1.570,28	1.641,74	1.682,76	1.757,56	1.801,49	1.874,19	1.627,15
Malta	540,84	555,06	584,24	601,90	617,21	634,88	659,92	664,95	679,87	697,42	623,63
Nyderlandai	1.264,80	1.264,80	1.272,60	1.300,80	1.335,00	1.381,20	1.407,60	1.424,40	1.446,60	1.469,40	1.356,72
Portugalija	425,95	437,15	449,98	470,17	497,00	525,00	554,17	565,83	565,83	565,83	505,69
Prancūzija	1.215,11	1.286,09	1.217,88	1.254,28	1.280,07	1.321,02	1.343,77	1.365,00	1.398,37	1.430,22	1.311,18
Rumunija	68,03	78,70	89,67	115,27	138,59	149,16	141,63	157,20	161,91	157,50	125,77
Slovakija	147,68	167,76	182,15	220,71	241,19	295,50	307,70	317,00	327,00	337,70	254,44
Slovėnija	470,99	490,07	511,90	521,80	538,53	589,19	597,43	748,10	763,06	783,66	601,47
Vengrija	201,90	231,74	247,16	260,16	271,94	268,09	271,80	280,63	295,63	335,27	266,43
JAV	706,79	655,36	756,69	677,81	688,81	815,79	872,32	940,48	971,22	952,46	803,77

Gyventojų skaičiaus dinamika 2004 -2013 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
Gyventojų skaičius (tūkst.)	3.398,93	3.355,22	3.289,84	3.249,98	3.212,61	3.183,86	3.141,98	3.052,59	3.003,64	2.971,91	31.860,56	3.186,06
Δy_g	-	-43,71	-65,38	-39,86	-37,37	-28,75	-41,88	-89,39	-48,95	-31,73		
Δy_b	-	-43,71	-109,09	-148,95	-186,32	-215,07	-256,95	-346,34	-395,29	-427,02		
T_{pg}	-	-1,29%	-1,95%	-1,21%	-1,15%	-0,89%	-1,32%	-2,85%	-1,60%	-1,06%		
T_{pb}	-	-1,29%	-3,21%	-4,38%	-5,48%	-6,33%	-7,56%	-10,19%	-11,63%	-12,56%		
65 m. vyresni gyventojai (tūkst.)	524,14	531,12	535,94	541,08	545,94	547,75	544,90	545,31	543,33	542,20	5.401,71	540,17
Δy_g	-	6,98	4,82	5,14	4,86	1,81	-2,85	0,41	-1,98	-1,13		
Δy_b	-	6,98	11,80	16,94	21,80	23,61	20,76	21,17	19,19	18,06		
T_{pg}	-	1,33%	0,91%	0,96%	0,90%	0,33%	-0,52%	0,08%	-0,36%	-0,21%		
T_{pb}	-	1,33%	2,25%	3,23%	4,16%	4,50%	3,96%	4,04%	3,66%	3,45%		
Darbingo amžiaus gyventojai (tūkst.)	2.275,86	2.250,48	2.208,94	2.188,19	2.169,10	2.154,43	2.127,04	2.052,86	2.016,25	1.993,13	21.436,28	2.143,63
Δy_g	-	-25,38	-41,54	-20,75	-19,09	-14,67	-27,39	-74,18	-36,61	-23,12		
Δy_b	-	-25,38	-66,92	-87,67	-106,76	-121,43	-148,82	-223,00	-259,61	-282,73		
T_{pg}	-	-1,12%	-1,85%	-0,94%	-0,87%	-0,68%	-1,27%	-3,49%	-1,78%	-1,15%		
T_{pb}	-	-1,12%	-2,94%	-3,85%	-4,69%	-5,34%	-6,54%	-9,80%	-11,41%	-12,42%		

Nedarbo, užimtumo ir darbo jėgos aktyvumo lygio dinamika 2004 – 2013 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
Nedarbo lygis (proc.)	11,40	8,30	5,60	4,20	5,80	13,80	17,80	15,40	13,40	11,80	107,50	10,75
Δy_g	-	-3,10	-2,70	-1,40	1,60	8,00	4,00	-2,40	-2,00	-1,60		
Δy_b	-	-3,10	-5,80	-7,20	-5,60	2,40	6,40	4,00	2,00	0,40		
T_{pg}	-	-27,19%	-32,53%	-25,00%	38,10%	137,93%	28,99%	-13,48%	-12,99%	-11,94%		
T_{pb}	-	-27,19%	-50,88%	-63,16%	-49,12%	21,05%	56,14%	35,09%	17,54%	3,51%		
Užimtumo lygis (proc.)	50,60	51,90	52,70	53,20	52,60	48,80	46,70	48,60	50,00	51,80	506,90	50,69
Δy_g	-	1,30	0,80	0,50	-0,60	-3,80	-2,10	1,90	1,40	1,80		
Δy_b	-	1,30	2,10	2,60	2,00	-1,80	-3,90	-2,00	-0,60	1,20		
T_{pg}	-	2,57%	1,54%	0,95%	-1,13%	-7,22%	-4,30%	4,07%	2,88%	3,60%		
T_{pb}	-	2,57%	4,15%	5,14%	3,95%	-3,56%	-7,71%	-3,95%	-1,19%	2,37%		
Darbo jėgos aktyvumo lygis (proc.)	57,10	56,60	55,90	55,50	55,80	56,50	56,80	57,40	57,70	58,20	567,50	56,75
Δy_g	-	-0,50	-0,70	-0,40	0,30	0,70	0,30	0,60	0,30	0,50		
Δy_b	-	-0,50	-1,20	-1,60	-1,30	-0,60	-0,30	0,30	0,60	1,10		
T_{pg}	-	-0,88%	-1,24%	-0,72%	0,54%	1,25%	0,53%	1,06%	0,52%	0,87%		
T_{pb}	-	-0,88%	-2,10%	-2,80%	-2,28%	-1,05%	-0,53%	0,53%	1,05%	1,93%		

Emigrantai, pagal buvusį užimtumą ir darbovietės ekonominės veiklos rūšis 2008 – 2011 m.

	2008*	2009	2010	2011
Užimti	6430	3614	11177	8789
A	89	36	157	134
B	5	5	22	11
C	1364	455	1710	1472
D	-	15	68	28
E	-	13	51	48
F	741	394	1146	883
G	1421	470	2278	2209
H	694	1418	1225	650
I	509	203	785	761
J	-	45	292	271
K	-	14	163	108
L	-	45	130	100
M	-	108	566	398
N	-	113	675	587
O	170	60	228	207
P	305	93	431	320
Q	192	44	298	235
R	-	8	44	39
S	-	3	37	20
T	-	36	199	171
U	-	36	172	137
Bedarbiai	8188	15743	63497	39423

- A** - Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė
- B** - Kasyba ir karjerų eksploatavimas
- C** - Apdirbamoji gamyba
- D** - Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas
- E** - Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas
- F** - Statyba
- G** - Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas
- H** - Transportas ir saugojimas
- I** - Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla
- J** - Informacija ir ryšiai
- K** - Finansinė ir draudimo veikla
- L** - Nekilnojamas turto operacijos
- M** - Profesinė, mokslinė ir techninė veikla
- N** - Administracinė ir aptarnavimo veikla
- O** - Viešasis valdymas ir gynyba, privalomasis socialinis darbas
- P** - Švietimas
- Q** - Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas
- R** - Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla
- S** - Kita aptarnavimo veikla
- T** - Namų ūkių veikla
- U** - Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veikla

*2008 m. statistiniuose duomenyse ekonominės veiklos rūšys buvo skirstomos remiantis Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriumi (1.1 red.), nuo 2009 m. – remiantis atnaujinta redakcija. Dėl metodikos skirtumų palyginti visus duomenis nėra galimybių.

Vidutinio bruto darbo užmokesčio dinamika 2004 – 2013 m. pagal veiklos rūšis

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
Vid. mėn. bruto darbo užmokestis (LTL)	1.149,00	1.276,00	1.496,00	1.802,00	2.152,00	2.056,00	1.988,00	2.046,00	2.124,00	2.230,00	18.319,00	1.831,90
Δy_g	-	127,00	220,00	306,00	350,00	-96,00	-68,00	58,00	78,00	106,00		
Δy_b	-	127,00	347,00	653,00	1.003,00	907,00	839,00	897,00	975,00	1.081,00		
T_{pg}	-	11,05%	17,24%	20,45%	19,42%	-4,46%	-3,31%	2,92%	3,81%	4,99%		
T_{pb}	-	11,05%	30,20%	56,83%	87,29%	78,94%	73,02%	78,07%	84,86%	94,08%		
Veiklos rūšis C	1.085,00	1.184,00	1.387,00	1.727,00	2.028,00	1.952,00	1.929,00	1.998,00	2.110,00	2.314,00	17.714,00	1.771,40
Δy_g	-	99,00	203,00	340,00	301,00	-76,00	-23,00	69,00	112,00	204,00		
Δy_b	-	99,00	302,00	642,00	943,00	867,00	844,00	913,00	1.025,00	1.229,00		
T_{pg}	-	9,12%	17,15%	24,51%	17,43%	-3,75%	-1,18%	3,58%	5,61%	9,67%		
T_{pb}	-	9,12%	27,83%	59,17%	86,91%	79,91%	77,79%	84,15%	94,47%	113,27%		
Veiklos rūšis F	1.075,00	1.289,00	1.665,00	2.146,00	2.430,00	1.862,00	1.728,00	1.842,00	1.910,00	2.147,00	18.094,00	1.809,40
Δy_g	-	214,00	376,00	481,00	284,00	-568,00	-134,00	114,00	68,00	237,00		
Δy_b	-	214,00	590,00	1.071,00	1.355,00	787,00	653,00	767,00	835,00	1.072,00		
T_{pg}	-	19,91%	29,17%	28,89%	13,23%	-23,37%	-7,20%	6,60%	3,69%	12,41%		
T_{pb}	-	19,91%	54,88%	99,63%	126,05%	73,21%	60,74%	71,35%	77,67%	99,72%		
Veiklos rūšis G	1.006,00	1.111,00	1.332,00	1.646,00	1.918,00	1.785,00	1.722,00	1.770,00	1.883,00	2.115,00	16.288,00	1.628,80
Δy_g	-	105,00	221,00	314,00	272,00	-133,00	-63,00	48,00	113,00	232,00		
Δy_b	-	105,00	326,00	640,00	912,00	779,00	716,00	764,00	877,00	1.109,00		
T_{pg}	-	10,44%	19,89%	23,57%	16,52%	-6,93%	-3,53%	2,79%	6,38%	12,32%		
T_{pb}	-	10,44%	32,41%	63,62%	90,66%	77,44%	71,17%	75,94%	87,18%	110,24%		
Veiklos rūšis H	1.250,00	1.318,00	1.446,00	1.754,00	1.939,00	1.842,00	1.853,00	1.929,00	2.001,00	2.220,00	17.552,00	1.755,20
Δy_g	-	68,00	128,00	308,00	185,00	-97,00	11,00	76,00	72,00	219,00		
Δy_b	-	243,00	371,00	679,00	864,00	767,00	778,00	854,00	926,00	1.145,00		
T_{pg}	-	5,44%	9,71%	21,30%	10,55%	-5,00%	0,60%	4,10%	3,73%	10,94%		
T_{pb}	-	22,60%	34,51%	63,16%	80,37%	71,35%	72,37%	79,44%	86,14%	106,51%		
Veiklos rūšis I	656,00	732,00	828,00	1.034,00	1.243,00	1.155,00	1.112,00	1.139,00	1.179,00	1.456,00	10.534,00	1.053,40
Δy_g	-	76,00	96,00	206,00	209,00	-88,00	-43,00	27,00	40,00	277,00		
Δy_b	-	76,00	172,00	378,00	587,00	499,00	456,00	483,00	523,00	800,00		
T_{pg}	-	11,59%	13,11%	24,88%	20,21%	-7,08%	-3,72%	2,43%	3,51%	23,49%		
T_{pb}	-	11,59%	26,22%	57,62%	89,48%	76,07%	69,51%	73,63%	79,73%	121,95%		

BVP ir privačių asmenų pervedimų dinamika 2004 – 2013 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Suma	Vidurkis
BVP to meto kainomis, mlrd. (LTL)	63,00	72,40	83,23	99,23	111,92	92,03	95,68	106,89	113,74	119,31	957,43	95,74
Δy_g	-	9,40	10,83	16,00	12,69	-19,89	3,65	11,21	6,85	5,57		
Δy_b	-	9,40	20,23	36,23	48,92	29,03	32,68	43,89	50,74	56,31		
T_{pg}	-	14,92%	14,96%	19,22%	12,79%	-17,77%	3,97%	11,72%	6,41%	4,90%		
T_{pb}	-	14,92%	32,11%	57,51%	77,65%	46,08%	51,87%	69,67%	80,54%	89,38%		
Privačių asmenų pervedimai, mlrd. (LTL)	0,45	0,87	2,04	2,95	2,99	2,42	3,39	3,97	3,56	3,28	25,92	2,59
Δy_g	-	0,42	1,17	0,91	0,04	-0,57	0,97	0,58	-0,41	-0,28		
Δy_b	-	0,42	1,59	2,50	2,54	1,97	2,94	3,52	3,11	2,83		
T_{pg}	-	93,33%	134,48%	44,61%	1,36%	-19,06%	40,08%	17,11%	-10,33%	-7,87%		
T_{pb}	-	93,33%	353,33%	555,56%	564,44%	437,78%	653,33%	782,22%	691,11%	628,89%		

**SODROS pajamų ir išlaidų, nacionalinio biudžeto pajamų 2004 – 2012 m.
dinamika**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma	Vidurkis
Nacionalinio biudžeto pajamos, mlrd. (LTL)	9,41	12,32	14,89	17,86	20,79	16,09	15,24	16,52	17,86	140,98	15,66
Δy_g	-	2,91	2,57	2,97	2,93	-4,70	-0,85	1,28	1,34		
Δy_b	-	2,91	5,48	8,45	11,38	6,68	5,83	7,11	8,45		
T_{pg}	-	30,92%	20,86%	19,95%	16,41%	-22,61%	-5,28%	8,40%	8,11%		
T_{pb}	-	30,92%	58,24%	89,80%	120,94%	70,99%	61,96%	75,56%	89,80%		
Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamos, mlrd. (LTL)	5,56	6,39	7,80	9,76	11,22	11,36	10,49	11,11	11,61	85,30	9,48
Δy_g	-	0,83	1,41	1,96	1,46	0,14	-0,87	0,62	0,50		
Δy_b	-	0,83	2,24	4,20	5,66	5,80	4,93	5,55	6,05		
T_{pg}	-	14,93%	22,07%	25,13%	14,96%	1,25%	-7,66%	5,91%	4,50%		
T_{pb}	-	14,93%	40,29%	75,54%	101,80%	104,32%	88,67%	99,82%	108,81%		
Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidos, mlrd. (LTL)	5,33	6,13	7,25	9,28	12,65	14,24	13,27	13,11	13,47	94,73	10,53
Δy_g	-	0,80	1,12	2,03	3,37	1,59	-0,97	-0,16	0,36		
Δy_b	-	0,80	1,92	3,95	7,32	8,91	7,94	7,78	8,14		
T_{pg}	-	15,01%	18,27%	28,00%	36,31%	12,57%	-6,81%	-1,21%	2,75%		
T_{pb}	-	15,01%	36,02%	74,11%	137,34%	167,17%	148,97%	145,97%	152,72%		